

**BULGARİSTAN'DAN TÜRK GÖÇÜNÜN (1989) TEKİRDAĞ
BASININA YANSIMASI**

Büşra PEKTAŞ

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ

2024

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BULGARİSTAN'DAN TÜRK GÖÇÜNÜN (1989) TEKİRDAĞ
BASININA YANSIMASI

Büşra PEKTAŞ
TARİH ANABİLİM DALI
DANIŞMAN: DOÇ.DR. SEZAI ÖZTAŞ

TEKİRDAĞ-2024

Her Hakkı Saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

14/06 / 2024

Büşra PEKTAŞ

ÖZET

Kurum, Enstitü : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü

ABD : Tarih Anabilim Dalı

Tez Başlığı : Bulgaristan'dan Türk Göçünün (1989) Tekirdağ Basınına
Yansıması

Tez Yazarı : Büşra PEKTAŞ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ

Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2024

Sayfa Sayısı : 78

Bu çalışmada Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen 1989 Türk göçünün Tekirdağ basınına yansımasının ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, Bulgarların kökeni, Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılıp özerk bir prenslik olarak ortaya çıkışından bağımsızlığını kazanıp ayrı bir devlet olarak kurulduktan sonra bünyesindeki Türklere, homojen bir Bulgar devleti oluşturmak amacıyla uygulamış olduğu politikalar ve bu politikaların sonucu olarak ortaya çıkan Türk göçünden bahsedilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde II. Dünya Savaşı'na kadar Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen Türk göçü, göçe giden süreç, göçün nedenleri ve sonuçları üzerinde durularak çalışmanın ana konusu olan 1989 yılında gerçekleşen göçten önceki süreç ele alınmış, bu kısımda hem ana kaynaklar hem arşiv tarihlerinden hem de ulusal gazetelerden faydalanılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 yılında gerçekleşen Türk göçü aktarılmaya çalışılmıştır. Bu konu işlenirken hem ana kaynaklar hem ulusal gazeteler hem de Tekirdağ yerel gazeteleri kaynak olarak kullanılmış ve göçe giden süreç, göçün nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Tekirdağ yerel basınından üç gazeteden faydalanılmıştır. Bunlar Yeni İnan gazetesi, Şarköy gazetesi, Trakya Doğu gazetesidir. İncelenen gazetelerde göç haberlerine

sıkça yer verildiği, göç süresince iki devlet arası ilişkilerin, göçmenlerin iskânının ve iş bulma durumları gibi birçok konuya yer verildiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Bulgaristan’dan Türk Göçü (1989), Tekirdağ, Tekirdağ Basını, Gazete.

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department : Department of History
Thesis Title : Turkish Immigration from Bulgaria (1989) and Its Reflection in
Tekirdağ Press
Thesis Author : Büşra PEKTAŞ
Thesis Adviser : Asssoc Prof. Sezai ÖZTAŞ
Type of Thesis, Year : MS Thesis, 2024
Total Number of : 78
Pages

In this study, it is aimed to reveal the reflection of the 1989 Turkish migration from Bulgaria to Turkey on the Tekirdağ press. In the first part of the study, the origin of the Bulgarians is discussed, from the separation of Bulgaria from the Ottoman State and its emergence as an autonomous principality, to the policies it implemented to create a homogeneous Bulgarian state for the Turks within it, after it gained independence and was established as a separate state, and the Turkish migration that emerged as a result of these policies. has been mentioned. In the second part of the study, II. The process before the migration in 1989, which is the main subject of the study, was discussed by focusing on the Turkish migration from Bulgaria to Turkey until World War II, the process leading to migration, the reasons and consequences of migration. In this section, both main sources, dates of the month and national newspapers are discussed. has been used. In the last part of the study, it was tried to convey the Turkish migration from Bulgaria to Turkey in 1989. While discussing this subject, both main sources, national newspapers and Tekirdağ local newspapers were used as sources and the process leading to migration, the reasons and consequences of migration were emphasized. Three newspapers from Tekirdağ local press were used. These are Yeni İnan newspaper, Şarköy newspaper, Trakya Doğuş

newspaper. It was determined that the newspapers examined frequently included migration news, and many topics such as relations between two states during migration, settlement of immigrants and employment situations were included.

Keywords: Migration, Turkish Migration from Bulgaria (1989), Tekirdağ, Tekirdağ Press, Gazete.

ÖNSÖZ

Günümüzde Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 yılında gerçekleşen göç hala konuşulmaya devam etmektedir. Yakın tarihte gerçekleşmiş bir göç olması ve etkilerinin hala devam etmesi bu konudaki araştırmaların da devam etmesini beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin birçok ilinde 1989 yılında Bulgaristan'dan göç etmiş Türkler yaşamaktadır. Özellikle sınır kapısına yakın olması hasebiyle Trakya Bölgesi'ne sayıca daha fazla göçmen yerleşmiştir. Bu sebeple bu çalışmada Trakya'daki illerden biri olan Tekirdağ ilinin basınında bu göç ile ilgili yer alan haberler ele alınmıştır. Bulgaristan'dan Türk göçünün Tekirdağ basınına yansımalarıyla ilgili daha önce bir çalışma yapılmadığından bu konuyla ilgili yeni bir çalışma ortaya koyma ihtiyacı doğmuştur. Bu çalışmada Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen 1989 Türk göçünün Tekirdağ basınına yansımalarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu çalışmayı hazırlarken birçok kişinin katkısı olmuştur. Tez konusunun belirlenmesinde ve hazırlanması sürecinin her aşamasında desteklerini esirgemeyen,engin bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım danışman hocam Sayın Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ'a, her koşulda daima yanımda olan sevgili aileme ve arkadaşlarıma, arşivlerini düzenli bir şekilde tuttuğundan dolayı çalışmamda yararlanabildiğim için Yeni İnan gazetesi ve Şarköy gazetesi sahiplerine, Bursa Halk Kütüphanesi ve Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Kütüphanesi görevlilerine teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xi
GÖRSELLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	6
1950 YILINA KADAR GERÇEKLEŞEN GÖÇLER VE TÜRKİYE- BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ.....	6
1.1. Bulgarların Kökeni ve Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Tuna Bulgar Devleti	6
1.2. Osmanlı Devleti Hâkimiyetindeki Bulgaristan	7
1.3. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Etkisiyle Olan Göçler	9
1.4. 1912-1913 Balkan Harbi Sırasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler	11
1.5. I. Dünya Savaşı ve Çiftçi Partisi Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri	14
1.6. Cumhuriyet Dönemi'nde II. Dünya Savaşı'na Kadar Gerçekleşen Göçler	15
2. BÖLÜM.....	19
1950-1951 BULGARİSTAN GÖÇÜ VE İKİ DEVLET ARASI İLİŞKİLER.....	19
2.1. Göçü Hazırlayan Nedenler	19
2.2. Göçün Başlaması	21
2.3. Göçmenlerin İskânı ve Yardımlar	26
3. BÖLÜM.....	30
YAKIN AKRABA GÖÇÜ (1968) VE İKİ DEVLET ARASI İLİŞKİLER	30
3.1. Yakın Akraba Göçü.....	30
3.1.1. Yakın Akraba Göçü Anlaşması ve Göç Süreci.....	32
4. BÖLÜM.....	33

YÖNTEM.....	33
4.1. Araştırma Modeli	33
4.2. Verilerin Toplanması ve Analizi	33
4.3. Yerel Basın ve Tekirdağ’da Yerel Basın.....	34
5. BÖLÜM.....	38
BULGULAR VE YORUM	38
5.1. Göçe Giden Süreç.....	38
5.2. Bulgaristan’ın Uyguladığı Asimilasyon Politikasına Tepki ve Direnişler	43
5.3. Belene Toplama Kampı.....	52
5.4. Bulgaristan’dan Türk Göçü	53
5.5. Göçmenlerin İskânı ve Yapılan Yardımlar.....	56
5.6. Göçün Sonuçları	63
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA	68
EKLER.....	76

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1:	Cumhuriyetin İlk Dönemlerinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmenlerin Sayısı.....	16
Tablo 2:	Göçmenlerin Göç Sırasında Mal Satışı.....	23

GÖRSELLER LİSTESİ

Sayfa

Görsel 1: Tekirdağ'a Bulgaristan'dan Gelen Parçalanmış Ailelerin Yakın Akrabalarının Cumhurbaşkanlığına 100 İmzalı Dilekçe Göndermesi Haberi.....40

Görsel 2: Çorlu Belediyesi'nin 210 Çocuğu Törenle Sünnet Ettirdiği Haberi..60

Görsel 3: Tekirdağ'ın Göçmenlerin Favorisi Olduğu Haberi.....62

KISALTMALAR LİSTESİ

AGİK: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ANAP: Anavatan Partisi

BAL-GÖÇ: Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği

BTMKH: Bulgaristan Türk Milli Kurtuluş Hareketi

BTA: Bulgar Telgraf Ajansı

C: Cilt

DP: Demokrat Parti

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı)

RP: Refah Partisi

s: Sayfa/

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TC: Türkiye Cumhuriyeti

yy: yüzyıl

vb: ve benzeri

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihinin başından itibaren var olan bir nüfus hareketidir. Göç, ilkçağlardan günümüze kadar yiyecek ihtiyacı, afetler, savaşlar vb. birçok sebeplerle gerçekleşmiş olup günümüzde de devam etmektedir (Öztaş, 2020, s. 524). Konu bakımından önem arz eden göç kavramının birçok farklı tanımı vardır. Göç, insanların çeşitli nedenlere bağlı olarak biçimi farklılık göstererek yaşadıkları coğrafi bölgeden başka bir bölgeye gitmesi olgusudur (Adıgüzel, 2022, s. 3). Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre göç “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri” (Göç Terimleri Sözcüğü, 2013'ten aktaran Öztaş, 2020, s.524 olarak belirtilmiştir. İnsanlar gönüllü veya gönülsüz olarak göç edebilir, göçün şekli değişebilir: gönüllü veya zorunlu, iç veya dış, bireysel veya kitlesel vb. İnsanlar göç ettikleri zaman sadece coğrafi olarak yer değiştirmezler aynı zamanda hayatlarını yeniden kurarlar. Bu açıdan bakıldığında göç herkes için zor ve kimi zaman acı verici bir hadisedir.

Göç dört kategoriye ayrılmaktadır:

- Düzenli Göç; kişilerin ya da toplulukların yaşamış oldukları ülkeden farklı bir ülkeye gidişleri, gittikleri ülkede kalmalarını ve kaldıkları ülkeden çıkışlarıdır.
- Düzensiz Göç; kişilerin ya da toplulukların yasadışı şekilde bulundukları ve yaşamış oldukları ülke dışındaki bir ülkeye gidişlerini, gittikleri yerde kalmalarını ve kaldıkları ülkeden çıkışlarıdır.
- Gönüllü Dönüş; Kişilerin kendi isteklerine göre bulundukları ülke, transit ülke ya da bunlardan başka bir ülkeye destekli ya da bağımsız olarak dönüşüdür.
- Gönüllü Geridönüş; mülteciler, savaşlarda alınan esirler ve tutuklu olan sivillerin gerçekleştirdiği göçlerdir. Bu kişilerin ülkelerine kendi istekleriyle geri dönmeleridir (Adıgüzel, 2022, s. 1-4).

Türkiye’ye yapılan göçlere bakıldığında temelde düzenli ve düzensiz göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Düzenli göçler, Türkiye’nin bilgisi ve izni dahilinde yasal prosedürlerle oluşturulan göçlerdir. Genellikle etnik bağlamda Müslüman ve Türk nüfusun oluşturduğu göçlerdir. Düzensiz göçler ise yasadışı olarak ülkeye giriş yapan veya yasal olarak giriş yapıp sonrasında vize süresiyle ilgili sorun yaşayan göçmenleri kapsamaktadır (Adıgüzel, 2022, s. 79).

Sosyolojik bağlamda göçün nedenleri arasında gösterilen, önyargılar ve ayrımcılıkla birlikte ortaya çıkan “öteki” kavramından söz etmek elzemdir. “Öteki” kavramı ben ya da bizden başka, farklı olanı ifade etmektedir. İnsanların belli bir grubu ötekileştirmesinin, dışlamasının altında yatan sebep de benlik arayışlarıyla ilişkilendirilmektedir çünkü bireyler bir başkasıyla kendini karşılaştırarak, ötekiyle benzemediğini düşünerek varlığını, benliğini güçlendirmektedir (Özsüer, 2012, s. 270). Bulgaristan hükümeti de ülkesindeki azınlıkları ötekileştirerek, milli bir benlik inşa etme, ulus devlet olma isteğiyle göçe zorlamıştır.

Türkiye tarih boyunca göç alan bir ülke olmuştur. Türk tarihinde göçler Orta Asya’da Türk devletlerinin kuruluşuyla başlayıp günümüze kadar gelmektedir. Türkiye’ye bu zamana kadar göç etmek zorunda kalan en kalabalık grup Bulgaristan Türkleri olmuştur. Bulgaristan Türkleri Türkiye’ye geldikten sonra burada kendilerine yeni bir yaşam kurmuşlardır. Zaman zaman kültürel sorunlar yaşamışlar ve bunun sebebi yüzyıllar boyunca Bulgaristan topraklarında yaşamış olmalarıyla ilgili olsa da nihayetinde bu coğrafyadaki kültüre adapte olabilmişlerdir.

Bulgaristan Türkleri’nin Türkiye’ye göçü bağlamında incelenmesi gereken önemli bir konu da Bulgar milletinin ortaya çıkışıdır. Bulgarların tarihine bakıldığında Ön-Bulgarlar yani Proto-Bulgar denilen ilk Bulgar topluluklarının Türk olduğu konusunda çalışmalar mevcuttur. Hatta bu kavmin diğer Türk boylarıyla birlikte Karadeniz’in kuzeyine gelip Tuna boylarına yerleştiği ve diğer Türk boylarıyla IV. yy.’dan IX. yy.’a kadar bir arada yaşadığı bilinmektedir (Bıçaklı, 2016, s. 41-43). Sonrasında Osmanlı Devleti’nin Balkanlara olan hâkimiyeti ile birlikte bu coğrafyaya Anadolu’dan Türkmen topluluklar yerleştirilmeye başlanmıştır. I. Murad zamanında önce Çirmen daha sonra Yanbolu, Zağra fethedilip buralara Türkmen aileler

yerleştirilmiştir. Bununla birlikte XVI. yy.'da bölgenin %88'i Müslüman Türklerden oluşmaktaydı (Uzunçarşılı, 1972, s. 162-182; Halaçoğlu, 1992, s. 396-399). Böylece bölgenin Türkleşmesi sağlanmış ve Türk kültürünün yayıldığı bir coğrafya olmuştur. Bulgarlar IX. yy.'da Slav özellikleri almaya başladıysa da XIX. yy.'a kadar iki farklı etnik grup olarak Osmanlı hâkimiyetinde beraber yaşamışlardır (Bıçaklı, 2016, s. 44).

Kırım Savaşı'ndan (1853-1856) sonra Bulgar halkı Osmanlı Devleti'nden ayrılma düşüncelerini kuvvetlendirmiş, kimisi Batı'dan destek ararken kimisi ümidini Rusya'dan beklemiştir. Rusya da böylece Balkan halklarını Slavlaştırma politikasını uygulamak için fırsat bulmuştur. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi) 'ndan sonra yapılan Ayastefanos Antlaşması ile Bulgaristan özerk bir prenslik oluyordu. Ayrıca sınırları da bir tarafta Tuna ve Karadeniz, bir taraftan Ege'ye iniyor ve Arnavutluk'a dayanıyordu. Savaşın sonra İngiltere ve Avusturya'nın isteğiyle Berlin Konferansı toplandı ve Berlin Antlaşması'yla Bulgaristan'ın sınırları tekrar küçülmüş oldu. Bu durum Büyük Bulgaristan kurma hedefinde olan Bulgaristan'ı rahatsız etmiştir. Sonunda 1908 yılında Bulgaristan bağımsız olmuş ve Osmanlı'dan tamamen ayrılmıştır (Bıçaklı, 2016, s. 73-75).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'dan Anadolu'ya büyük bir göç yaşanmıştır. Yaklaşık 1.000.000 kişi bu savaşla birlikte göç etmiş ve Osmanlı'nın çeşitli vilayetlerine gelmişlerdir (Özdal, 2018, s. 96). Sözü edilen savaş göçün ilk büyük dalgası ve Osmanlı için bir dönüm noktası oluşturmuştur.

1912-1913 Balkan Savaşları'yla birlikte Osmanlı Devleti büyük kayıplara uğramış ve Balkanların neredeyse tamamı elden çıkmıştır. Yüz binlerce Türk ve Müslüman nüfus göç etmiş, Türk köylerinde katliamlar yapılmış, beldeler işgale uğramış, açlık ve sefaletle maruz kalmıştır. Kısa süre içinde Balkanlardaki Türk nüfus yok edilmeye çalışılmıştır (Yıldırım, 2019, s. 96). Balkan Savaşları büyük göç dalgasının ikinci ve büyük bir boyutunu oluşturmuştur.

I. Dünya Savaşı sırasında müttefik duruma gelen Bulgaristan ve Türkiye ilişkileri yakınlaşmış ve Bulgar yönetimi, coğrafyasında yaşayan Türklere daha ılımlı yaklaşmıştır. 1930'lu yıllara kadar Bulgaristan'da özellikle Türk eğitimi konusunda olumlu adımlar atıldıysa da bu yıllardan itibaren baskılar tekrar artmış, Türk eğitimine

darbe vurulmuş, göçe teşvik, aydınların ve din adamlarının görevden alınması gibi uygulamalar yapılmıştır. Bu dönem aynı zamanda Bulgaristan'da Çiftlik Partisi Dönemi'dir. Bundan sonra faşist bir dönem başlayacaktır (1934-1946) (Börklü, 1999, s.65-66).

1944 yılında Bulgaristan'da Sovyet işgali sonucu yapılan sosyalist rejimin başa gelmesinin oluşturduğu iktidar değişikliğiyle Türk azınlığa yönelik ılımlı bir politika izlenmiştir. Türklerin yaşadığı bölgelerde Türk gazete ve dergileri yayınlanmış, Türk okullarının sayısı artmıştır. Ancak aynı yıl ani bir kararla Türk okulları, gazete ve dergiler kapatılmıştır (Karpas, 2015, s. 272).

1951-52 yıllarında Bulgaristan, 150 binden fazla insanı Türkiye'ye sürgün etmiştir. Bunu Türkiye Kore Savaşı'na katılıp NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı)'na girdiği için ceza verme amacıyla yapmıştır. Ancak Bulgaristan hükümeti bununla yetinmeyip Türklere, Pomaklara (Bulgarca konuşan Müslümanlar) baskı ve zulüm uygulamaya devam etmiştir. Pomakların zorla Müslümanlaştırıldığını iddia etmiş ve tarih yazımında bu konunun üstüne gitmiştir (Karpas, 2015, s. 266).

1968 yılına kadar Bulgaristan'da Türklere karşı asimilasyon uygulamaları devam etmiştir. Ancak 1968 yılında Başbakan Todor Jivkov ve Dışileri Bakanı İvan Başev Ankara'ya gelerek bölünen ailelerin birleşmesi için Yakın Akıaba Göçü Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmayla 1950 yılında göç edip dağılan ailelerin birleşmesi, geri kalanının da Türkiye'ye göç etmesi amaçlanmaktaydı. Bu bağlamda 1968 yılından itibaren on yılda 130 bin göçmen Türkiye'ye göç etmiştir (Tahir, 2015, s. 582-583).

1984 yılına gelindiğinde Bulgaristan hükümeti, Türk azınlığa karşı asimilasyon kampanyası başlatmıştır. Aynı yılın Aralık ayında Türklerin isimleri Bulgar isimleri ile değiştirilmeye başladı. 1985 yılında Bulgaristan'da Türkçe konuşmak yasaklandı. Türkçe yayın bulmak neredeyse imkânsızlaşmıştır.

1985-1989 yılları arasında Türkler Bulgaristan'da örgütlenerek protestolar ve yürüyüşler düzenledi. Bu yürüyüşlerde haklarını demokratik yollarla talep ettiler. 21 Mayıs 1989 tarihinde Kırcalı, Razgrad ve Hasköy'de yürüyüşler gerçekleştirildi. 23 Mayıs'ta Bulgar polisler göstericilere ateş açtı. Bunun sonucunda üç Türk öldürüldü

ve birçok Türk yaralandı. Bütün bunların sonucunda Komünist Parti lideri Todor Jivkov, 2 Haziran 1989 tarihinde televizyonda bir konuşma yaparak Türkiye'ye göç etmek isteyenlere kapıları açacağını belirtince binlerce Türk harekete geçmiş ve 22 Haziran'a kadar 311.862 kişi, Mayıs 1990'a kadar da 34.098 kişi Türkiye'ye göç etmiş; resmi kayıtlara göre toplamda 345.960 Türk Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir (Şimşir, 2012, s. 439-441).

Türkler göçe zorlanınca Bulgaristan'daki evlerini, topraklarını, mallarını arkalarında bırakmak zorunda kalmışlardır. Göçmenlerin açıklamalarına göre Bulgar güvenlik güçleri kendilerini çeşitli binalarda toplayıp daha önceden hazırlanmış pasaportlarını verip ülkeyi terk etmelerini söylemiş ve göçe zorlamıştır. Bulgar hükümeti ise Türklerin gönüllü olarak gittiğini ve istedikleri zaman geri dönebileceklerini belirtiyordu. Ancak buna rağmen geri dönüşler mali cezalarla engellenmekteydi. Bulgaristan hükümeti Türklere sadece mali ceza vermekle kalmamış, Türkiye'ye karşı televizyon aracılığıyla propaganda yapmıştır. 1990 yılında 8000 kadar Türk Bulgaristan'a geri döndüğünde televizyona çıkartılarak Türkiye'yi kötülemeleri istenmiştir (Karpas, 2015, s. 293).

1989 yılı sonlarına doğru Bulgar yönetiminin iktidardan düşmesi ve ülkede çok partili demokratik bir rejimin kurulmasıyla 1990 yılında Türklere kendi millî-dinî isimlerini taşıma hakkı verilmiştir. Böylece ülkede meydana gelen siyasî değişikliklerle birlikte Türkiye'ye göç edenlerden 160.000 kişi Bulgaristan'a geri dönmüştür. Diğer taraftan 1989-1990 yıllarında Bulgaristan'da meydana gelen siyasî değişikliklerle birlikte yeni partilerin kurulmasına izin verilmiştir (Kuyucuklu, 1992, s. 391-396).

1.BÖLÜM

1950 YILINA KADAR GERÇEKLEŞEN GÖÇLER VE TÜRKİYE- BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ

1.1. Bulgarların Kökeni ve Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Tuna Bulgar Devleti

Göç konusuna değinmeden önce göçün gerçekleştiği coğrafyanın tarihine ve Bulgarların kökenine değinmekte fayda vardır. Bulgar kelimesinin ortaya çıkışına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden en yaygın olanı V. yy.'a dayanmaktadır. “Bulgar” kelimesi Atilla'nın Orta Avrupa'dan Doğu'ya gelerek Hunların Karadeniz'de bir diğer Türk boyu olan Ogurlarla karşılaşmasıyla ortaya çıkmıştır. Türkolog Nemeth'e göre “bulgar” kelimesi Türkçe olup, anlamı karışmak olan bulgalamak fiilinden türemiştir. Bulgar kelimesinin büyük ölçüde kabul gören Türkçe bir kelime olduğu görüşünü, 482 yılında Bizans İmparatoru Zenon'un Doğu Gotları tarafından tehdit edilip bunlara karşı Karadeniz'in Kuzeybatısında yaşayan topluluktan destek aldığı ve onlara Bulgar dendiği olayı kanıtlar niteliktedir (Kayapınar, 2002, s. 1097; Kafesoğlu, 1985, s.1). Jean-Paul Roux (2015, s.107-108) Bulgarların kökeninin belli olmadığını, Bulgarların doğuya gelen Hunlardan bir grup olduğunu ve Asya'dan Hunlarla gelen çeşitli topluluklardan oluştuğunu ve karışık bir yapısı olduğunu vurgular. Bulgar kelimesini de “karıştırmak, karmak” anlamına geldiğini sonuna –ar eki alarak oluştuğunu söylemektedir.

Bulgar Devleti'nin kuruluşuna bakıldığında iki devlet oluşumu bilinmektedir: Tuna Bulgar Devleti ve İdil (Volga) Bulgar Devleti. Konu bakımından önem arz etmesi açısından ve konu dahilinde olduğundan bu kısımda Tuna Bulgar Devleti'nden söz edilecek, İdil Bulgar Devleti'nin coğrafi bakımdan konudan uzak olması sebebiyle konu dışına çıkmamak amacıyla üzerinde durulmayacaktır.

Batı Hun Devleti'nin yıkılmasıyla ve Hun İmparatoru Atilla'dan sonra gücünü kaybeden Türk boyu olan Bulgarlar, büyük oğlu Dengizik'in ölümünden sonra dağılmıştır. Ortaya çıkan boşlukta Atilla'nın küçük oğlu İrnek'in etrafında bulunan

Türk toplulukla Oğur boyları, Suvarlar gibi Türkler Karadeniz bozkırlarında birlikte yaşamaya başlamıştır (Karatay, 2018, s.20-21). Bu durum da Bulgar kelimesinin karşılığını vermekte ve Bulgarların Türk olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Yukarıda ifade edildiği üzere Türk boyu olan Bulgarlar, İrnek ve etrafındaki Türk boylarıyla birlikte Karadeniz'in kuzeyine yerleşmişlerdir. VII. yy.'da Kafkasya ve Karadeniz'in kuzeyinde Kubrat önderliğinde devlet kurmuşlardır. Fakat bu devlet kısa ömürlü olmuştur. Bunun önemli bir sebebi ise Kubrat'ın ölümü sonrası Hazarlar'ın yoğun saldırısı ve Kubrat'ın oğullarının birliği koruyamamaları olmuştur. Hazarlara yenildikten sonra dağılan Bulgarlar, çeşitli bölgelere dağılmıştır. Bunlardan Kubrat'ın oğlu Asparuh Han önderliğindeki birlikler Tuna boylarına yerleşip Tuna Bulgar Devleti'ni kurmuşlardır (Karatay, 2010, s.2).

681 yılında Müslümanların İstanbul'u kuşatmalarını fırsat bilen Tuna Bulgarları Bizans'a saldırıp mağlup etmişler ve iki devlet arasında anlaşma imzalanarak Bulgar Devleti'nin varlığı tanınmıştır. Bu antlaşmayla Bizans on yıl boyunca Bulgarlara vergi ödeyecekti. Bulgar Devleti'nin başkenti de Pliska olmuştur. Daha sonralarında Kurum Han (803-814) ve Omurtag Han (814-831) döneminde devlet parlak dönemini yaşamış, Sofya, Niş, Belgrad gibi önemli yerlerdeki ticaret merkezlerini ele geçirerek ekonomik anlamda üstünlük kazanmışlardır. Bundan sonrasında Malamir Han (831-836) zamanında Bulgarlarda Hristiyanlık yayılmaya başlamıştır, bunda Slavlar ve Bizans etkisi görülmüştür. Bu durum Persiyan Han (836-852) döneminde de devam etmiş, Boris Han'ın Hristiyanlığı kabul etmesiyle Tuna Bulgarları Hristiyanlaşıp zamanla Türklük özelliğini kaybedip Slavlaşmıştır (Yüce, 1992, s. 390-391; Feher, 1984, s.45-78; Akıncı, 2019, s. 38-39).

1.2. Osmanlı Devleti Hâkimiyetindeki Bulgaristan

1361 senesinde Edirne'nin Osmanlılar tarafından fethedilmesiyle birlikte Osmanlı Devleti Balkanlarda hızlıca yayılmaya başlamıştır. I. Murad zamanında, önce Çirmen daha sonra Yanbolu, Zağra fethedilip buralara Türkmen aileler yerleştirilmiştir. XV. ve XVI. yy.'a gelindiğinde; Filibe'nin %6'sı, Eski Zağra ve

Tatarpazarı'nın tamamı, Sofya'nın %80'i, Silistre'nin %61'i, Hazergrad'ın %65'i, Çirmen'in %93'ü, Hasköy'ün %90'ı Çırpan'ın %100'ü, Yeni Zağra'nın %91'i Türklerden oluşuyordu. Bu bağlamda bölgenin %88'i Müslüman Türklerden oluşmaktaydı (İnalcık, 2015, s. 60; Uzunçarşılı, 1972, s. 182; Kayapınar, 2015, s.630-633; Halaçoğlu, 1992, s.396-399). Osmanlı Devleti, fethettiği topraklara uç beyleri atamış ve onlara geniş yetkiler vermiştir. Bu uç beyleri de arazilere kendi akrabalarını yerleştirerek buraları Türkleştirme amacını gütmüştür. Bundan başka Osmanlı Devleti idarecilerinin buralardaki yerli halka hoşgörölü ve adil yaklaşımları neticesinde kendi istekleriyle İslâm dinine geçenler olmuştur. Arnavutlar ve Boşnaklar bu halklardandır (Ağanoğlu, 2017, s. 27-29).

Osmanlı Devleti, 1396 yılında Niğbolu Zaferi ile Bulgaristan'ın fethini tamamlamış, Dobruca Despotuluğu'nu, Vidin Çarlığı'nı kendi topraklarına katmıştır. Böylece Balkanlarda beş asır sürecek olan Osmanlı Devleti hâkimiyeti başlamıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra Osmanlı Devleti bölgedeki hâkimiyetini kaybetmiş ve Balkan topraklarını da kaybetmeye başlamıştır. (Kayapınar, 2015, s.630-633; Yıldırım, 2019, s. 20).¹

Bulgaristan bu beş asırlık Osmanlı Devleti hâkimiyeti sonrasında 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ardından imzalanan Berlin Antlaşması ile özerk bir prenslik konumuna geliyordu. Savaştan önce Tuna'da Türkler ve Bulgarlar nüfus bağlamında eşit olmakla birlikte Türklere ait sıbyan mekteplerinin sayısı 2700 civarıyken medrese sayısı 150 ve camiler de oldukça fazlaydı. Bu durum homojen bir Bulgar devleti kurmak isteyen Bulgar milliyetçilerini rahatsız etmekteydi. 1789 Fransız İhtilali'nden etkilenen milletlerden biri olan Bulgarların, tek uluslu Bulgar devletini kurmaları için Türkler bu topraklardan atılması gereken bir millettir. Bunun yolu da Bulgarların savaşlarda Türk ve Müslüman azınlıklara uygulayacağı katliamlar, uygulanan zorunlu göçler veya asimilasyon çabalarıyla mümkün görünen bir durum kabul edilmekteydi. 1908 yılında Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet ilan edilirken Bulgaristan bağımsızlığını duyurmuş ve 1909 yılında İstanbul'da iki devlet arasında bir protokol

¹ Burada şunu belirtmekte fayda vardır: Bulgaristan'ın stratejik olarak önemli olmasının sebebi; Bulgaristan'a hâkim olan doğal olarak İstanbul ve Boğazlara da hâkim sayılırdı. Bu yüzden tarih boyunca bu coğrafya önemini korumuştur ve korumaya devam edecektir.

imzalanmış ve böylece Osmanlı Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanımakla birlikte artık Bulgaristan özerk bir prenslik olmaktan çıkıp bağımsız bir devlet statüsüne gelmiştir (Şimşir, 2012, s. 58).

1.3. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Etkisiyle Olan Göçler

Tarihi kaynaklarda “93 Harbi” olarak da ifade edilen 1877-1878’de gerçekleşmiş olan Osmanlı-Rus Savaşı Osmanlı Devl eti’nin Rumeli’deki en büyük yenilgisiydi. Bu savaşta çok büyük bir Müslüman nüfus katledilmiştir. Karpas (2010, s. 184), bu savaşta öldürülenlerin 250.000-300.000 arası olduğunu ve çoğunluğunun Türk, kalanların Müslüman olduğunu, 1.5 milyon kişinin de Anadolu’ya göç ettiğini bildirmiştir. Ağanoğlu’nun (2017, s. 37-38) verdiği bilgiye göre 261.936 kişi bu savaş sırasında katledilmiş ya da sürgünde öldürülmüştür. Bundan dolayı bu savaşın “Koca Bozgun” olarak anıldığı bilinmektedir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan önce Tuna’daki Türklerin ve Bulgarların nüfus anlamında birbirine çok yakın olduğu ancak bu savaştan sonra Rus ordularının eşliğinde Anadolu’ya zorla göç ettirildiği bilinmektedir (İpek, 1999, s. 130).

Rusların bu savaşdaki amacı, ilk önce Türkleri Rusya’ya tehcir etmek olsa da daha sonra bu amacından vazgeçmişler ve Türkleri yok etmek istemişlerdir. Bölgenin Türklerden arındırılmasından sonra Bulgaristan’daki halkı da Slavlaştırmak Rusya’nın bu bölgedeki en büyük amacıydı. Savaştan önce buradaki Türk nüfus 1.120.000, Bulgar nüfus ise 1.130.000 idi. Rusya, Türkleri bölgeden atmak için onları yok etmeyi göze alınca savaş adeta soykırıma dönüşmüştü. Bulgar çeteleri ve Kazaklar Türklere katliam uyguladı. Türkler göçe zorlandı, malları yağma edildi. (Şimşir, 1992, s. 48).

McCarthy (2014, s. 80-81), eserinde Times, Morning Post, Daily Telegraph muhabirlerinin Türk kadınlarının evlere hapsedilip on gün süreyle ırzına geçildikten sonra canlı olarak yakıldıkları Lağahanlı köyünde, sayısı yüzü aşkın Türk cesedini serili halde gördüklerini izah etmiştir. Ayrıca Rusların da Bulgarlara destek amaçlı silah verip yardım ettiği ve Rus ordularına alındıklarını da yazmıştır. Bulgar köylüleri Müslümanlara en çok eziyet eden gruptu. Türklerin hayvan sürülerini çalmaya başlamalarıyla saldırıları başladı. Türklerin paralarını, mallarını, hayvanlarını

çalmışlardı. Türkleri göçe zorlayan son nokta ise ırzlarına geçilmeleri, dayak ve katliamlar olmuştu.

Türkler Bulgaristan'dan kaçarken zorlu şartlar altında, soğuk havada yürüyerek, kağı arabası çekerek, kimisi de bulduğu trenlere doluşarak bu eylemi gerçekleştirmiştir. Çoğu tren yolu etrafında soğuktan donarak ölmüştür. Donarak ölenlerin sayısı o kadar çoktu ki muhacirler yol boyunca ölüleri görmeye alışmışlardı. Muhacirler, trenlerin üstüne ve açık yük vagonlarına tırmanmışlar, kaçabilmek için her yolu denemişlerdi (McCharty, 2014, s. 91).

Diğer yandan Tuna ve Edirne XIX. yy.'da ekonomik olarak Türkiye'nin en iyi bölgelerinden olmakla beraber toprakların çoğunu Türkler işlemekteydi. 93 Harbi'yle birlikte bu üstünlük de sona ermiş oldu. Bağlar, bahçeler ve tarlalar Bulgarlar tarafından yağmalanmış, bu durum yıllarca devam etmiştir (Şimşir, 2012, s. 29).

Eğitim konusuna gelindiğinde ise; 1864 yılında Mithat Paşa önderliğinde Tuna vilayeti pilot bölge seçilmişti ve eğitim alanında büyük reformlar yapılmıştı. Fakat yine 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'yla birlikte bu eğitim kurumları yakılmış, yıkılmış, tahrip edilmişti. 1878'de imzalanmış olan Berlin Antlaşması'yla Bulgaristan'daki azınlık statüsündeki Türklerin dinî, siyasi, kültürel hakları teminat altına alınıyordu. 1884 yılında çıkarılan “Resmî ve Özel Okullar Yasası” ile Türk azınlık okulları özel okul sayılıyor, 1891 yılında “Milli Eğitim Yasası” ile Türk okulları Bulgar denetimine bırakılıyordu. 1908 yılında ise “İlk ve Orta Öğretim Yasası” çıkarılıyor, bu yasayla Türk halkının eğitimi engellenmek isteniyordu (Şimşir, 2012, s. 51-52). Yine Berlin Antlaşması'yla Bulgaristan'ın sınırları küçülmüş oluyor, Büyük Bulgaristan hedefini sekteye uğratıyordu. Bu, Rusya'nın Balkanlara ve Osmanlı Devleti'ne hakim olmasını istemeyen başta İngiltere olmak üzere Avrupa devletleri isteğiyle gerçekleşmiştir (İnalcık, 2018, s. 286).

1893-1903 yılları arası 72.524 kişinin Bulgaristan'dan göç ettiği ve çok büyük bir çoğunluğunun Türkiye'ye gittiği bilinmektedir (Karpas, 2010, s. 185). Son olarak 1908 yılında Osmanlı Devleti meşrutiyet ilan ederken Bulgaristan bağımsızlığını kazanmış, Osmanlı Devleti'nden tamamen ayrılmıştı. Böylece Osmanlı Devleti Balkanlardaki hâkimiyetini de kaybetmiş oluyordu. Bu yıldaki Bulgaristan nüfusunu

Karal (2011, s. 225), 3.300.000 olarak vermiş, bunların 700.000'inin Türk olduğunu vurgulamıştır. 19 Nisan 1909 tarihinde ise İstanbul'da imzalanmış olan protokolle birlikte Osmanlı Devleti, Bulgaristan'ın bağımsızlığını kabul etmiş, ayrıca müftülük, azınlık hakları, eğitim gibi konularda maddeler eklenip, bunlar devlet kontrolüne girmiştir (Şimşir, 2012).

1.4. 1912-1913 Balkan Harbi Sırasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler

Balkan Savaşları, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na çok benzemektedir. Söz konusu iki savaşın benzerliğinin olduğu noktalara bakıldığında; iki savaş sonunda da bölgedeki Müslüman nüfus azalmıştır, Müslüman, Türk, ve Pomaklara işkenceler edilmiş ve katliamlar yapılmıştır. Bu etkenler de yine bir göç dalgasına sebebiyet vermiştir. Bu iki savaşın farklarına bakıldığında ise; 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Rusya'nın kontrolü ve desteğiyle gelişmişti. Balkan Savaşları'nda ise Balkan Devletleri'nin kontrolü söz konusuydu. Rusya'nın bu savaşta herhangi bir müdahalesi olmamıştır. Ayrıca bu savaşta Müslüman kaybı 93 Harbi'ne göre çok daha fazla olmuştur (McCharty, 2014, s. 145-146).

Balkan Savaşları sırasında özellikle Müslüman köylerinde kitleler halinde katliamlar yapılmıştır. Örneğin; Rajanova'da erkeklerin büyük çoğunluğu öldürülmüş, Korkut köyündeki erkeklerin hepsi, kadın ve çocukların birçoğuyla camilere ve samanlıklara doldurularak yakılmışlardır. Sırp komitacılar Drenova'daki köylüleri öldürene kadar kırbaçlamışlardır (McCharty, 2014, s. 148). Maraş köyüne yakın bir tren istasyonunda başı ve yüzü parçalanmış Türk cesetleri bulunmuştur. İskeçe'de de Bulgarlar insanları paramparça ederek öldürmüşlerdir. Türklere yapılan katliam, ırza geçmeler, soygunculuk gibi olaylar Türklerin göç etmesine neden olmuştur (Halaçoğlu, 2002, s. 562).

Bulgarlar, Balkan Harbi'nde Ruslardan öğrendiği teknikleri uygulayarak Türklere zulmetmişlerdir. Bu savaşta Rusların etkisi görülmemekle birlikte Bulgar komitacılar öne çıkmaktadır. Komitacılar Trakya ve Makedonya'da katliam yapmıştır. Yine Bulgarlar bölgedeki ormanları yakarak saklanan muhacirleri öldürmüş, kaçmakta olan iki yüz kişiyi de yakalayıp öldürmüşlerdir. Serez'i aldıktan sonra da şehrin ileri

gelenlerini tutuklayıp, işkence etmiş, sonrasında öldürmüşlerdir. Buradaki ölenlerin sayısı iki yüz kişiyi bulmuştur. Havsa'da öldürdükleri Müslümanların ise cesetlerini kuyuya atmışlardır. Bulgar askerler, Müslümanların paralarını, mallarını çalmış, kadınlara tecavüz etmiş, erkeklere de işkence yapıp öldürmüşlerdir. Aralık 1912'de Serez'de Osmanlı birlikleri geri çekilip şehri teslim ettilerse de yaklaşık 5000 kişi ölmekten kurtulamamıştır. Dedeagaç şehri de aynı şekilde, teslim olmasına rağmen talan edilmiş, 3000 kişi öldürülmüş ayrıca Müslümanlara ait ev ve camiler yakılmıştır (Ağanoğlu, 2017, s. 83-85).

Balkan Savaşları sırasında Türklere karşı Bulgar zulmü çok şiddetli bir şekilde gerçekleşmekteydi. Selânik'teki bütün kadınlar ailelerinin gözü önünde tecavüze uğramış, sonrasında birçoğu öldürülmüştür. Hatta bazı yerlerde on üç yaşından küçük kızlara bile tecavüz edecek şekilde ileri gidilmiş, onları diri diri toprağa gömmüşlerdir (Ağanoğlu, 2017, s. 90). Bundan başka Bulgarlar, Bahçelikköy, Çınar, Lutisa bölgelerinde erkek, kadın, kızların elbiselerini çıkarttırarak dinlerini değiştirmeye zorlayıp, bunu yapmayanların ise öldürüleceğini bildirerek onlara dört gün süre vermiştir (Alp, 1990, s.25).

Balkan Savaşları sırasında gerçekleşmiş olan göçlerin en önemli sebeplerinden biri dinî baskıdır. Balkan devletleri ele geçirdiği topraklardaki halkı Hristiyanlaştırıp tek mezhep ve tek din oluşturmak istediği için Müslümanları da zorla din değiştirmeye tabii tutmuşlardır. Türk muhacirler de bu konuda Dahiliye Nezareti'ne dilekçe göndermiş, bunun üzerine Dahiliye Nezareti de Bulgarları uyarmıştır. Bulgar komitacılar ve papazlar gittikleri yerlerde Müslümanları sıraya sokup isimlerini değiştirmiş, onları vaftiz etmiş, Müslümanlara domuz etinden yapılmış sucuk yedirmiş ve bu kişilerin artık Hristiyan olduğunu belgelemişlerdir. Ayrıca çarşaf vs. gibi Müslümanlığa ait dinî kıyafetleri de yasaklamış, camileri yakıp tahrip etmiş, kimisini kiliseye çevirmiştir. Bulgarların Dolaştır ve civarındaki Türk ve Pomak köylerindeki camileri yıkıp kiliseye dönüştürmüştür. Bu köylerden bazıları; Babasıoturdu, Ereğli Ilıca, Kozluca. Daha sonra bu kiliselere de papazlar getirilmiştir. Bulgarlar camileri kiliseye çevirmekle kalmamış, türbe ve mezarlıklara zarar vermişler, mezar taşlarını kırmışlardır. Daha da ileri giderek Tekirdağ'da bir camiye yakmışlar, Kırklareli'nde ise bir cami şerefesinin üst kısmını yıkıp hac dikmiştir. Yine Lüleburgaz'da Sokullu

Mehmed Paşa tarafından inşa ettirilmiş olan Câmî-i Kebir kiliseye çevrilen camilerden biridir (Ağanoğlu, 2017, s. 96-101; Alp, 1990, s. 23-24).

Göçün bir diğer sebebi ekonomik olmakla birlikte, Balkan milletleri topraklarına kattığı yerlerdeki Müslüman ve Türklerin tarlalarını yakmış, hayvanlarını çalmış, tarım yapmalarını engellemiştir. Bunlara direnenler de konulan ağır vergileri ödeyemeyince göç etmek zorunda kalmıştır (Ağanoğlu, 2017, s. 96-101).

1911 yılında Rumeli'deki Müslüman nüfusun 2.000.000'u geçtiği belirtilmiştir; yapılan değerlendirmeler, savaş sonucu bu nüfusun 870.114 kişi olduğunu göstermiştir (Ağanoğlu, 2017, s. 106). Balkan Savaşları'ndan önce ise bölgede etnik ve dini çeşitlilik bulunsada Müslümanların çoğunlukta olduğu kaynaklarda vurgulanmıştır (McCharty, 2014, s. 141).

1912 yılında Türk muhacirler Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç ederken zorlu hava şartları, yanlarına fazla eşya alamamaları, ölüm korkusu gibi etkenler bulunması sebebiyle zorlanmışlardır. Muhacirlerin birçoğu yollarda hayatını kaybetmiştir. İstanbul, Selânik gibi şehirlere ulaşan muhacirler ise kalabalıktan, soğuktan, hastalıktan ve yetersiz beslenmeden vefat etmişlerdir (Ağanoğlu, 2017, s. 102-105).

Savaş sonunda Bulgaristan ve Türkiye arasında İstanbul Muahedesi imzalanmışsa da Bulgarlar anlaşmaya uymayıp eziyet ve işkenceye devam etmiştir (Ağanoğlu, 2017, s. 88). Balkan Savaşları sonunda Bulgaristan Rodoplar'da birçok Türk ilçesini topraklarına katmıştır. 1913-1920 arası buralara Bulgarlar yerleştirildiyse de, nüfusun büyük bir bölümü hala Türklerden oluştuğu bilinmektedir (Şimşir, 2012, s. 63).

1912-1913 Balkan Savaşları'dan sonra 29 Eylül 1913'te İstanbul'da imzalanmış olan barış antlaşmasıyla Osmanlı Devleti toprak kaybetmiştir. Fakat bu antlaşma çoğunlukla azınlık haklarıyla ilgilidir. Bu antlaşmayla Türkler istiyorsa dört yıl gibi bir süre içinde göç edebilecek, kalanlar dinlerini özgürce yaşayabilecek, Türklere ait Türkçe eğitim veren Bulgaristan destekli okullar açılacak, Türklerin mallarına karışılmayacaktı (Armaoğlu, 2019, s. 670).

1.5. I. Dünya Savaşı ve Çiftçi Partisi Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri

I. Dünya Savaşı sırasında Türkiye ve Bulgaristan müttefik olmuş, iki devlet arasındaki ilişkiler biraz düzelmiş ve savaş sırasında Romanya cephesinde Rus birliklerine karşı savaşmışlardır. Bu süreçte Bulgaristan ülkede yaşayan azınlık konumundaki Türklere isim kullanma haklarını geri vermiştir. Savaş bitiminde Bulgaristan 1919 yılında Neuilly Barış Antlaşması'nı imzalamış, bu antlaşmayla Bulgaristan'da yaşayan azınlıkların hakları güvence altına alınmıştır (Börklü, 1999, s. 65).² Ayrıca bu antlaşma Milletler Cemiyeti güvencesinde olması sebebiyle antlaşmaya uyulmasını zorunlu hale getirmiş ve antlaşmanın ciddiyetini arttırmıştır (Eroğlu, 1992, s. 30).

I. Dünya Savaşı ile iyileşen ikili ilişkiler (Bulgaristan-Türkiye) Bulgaristan'daki Türklerin yararına olmuştur. Bulgaristan, Türklere daha önceki yıllara nispeten hoşgörülü yaklaşmış, baskılarını azaltmıştır. Bulgaristan'ın bu ılımlı tavrında tarımla uğraşan Türklerin sayesinde, Bulgaristan'ın Almanya'ya tarım ürünleri göndererek ihracatı arttırması da etkili olmuştur (Ağanoğlu, 2017, s. 99). Savaş sonrası iki devlet arası ilişkiler biraz da olsa düzelmiştir. 1917 yılında Bulgaristan'da devrimle iktidara Bağımsız Çiftçi Partisi gelmiştir. Başkan Stamboliyski Millî Mücadele'de Türklerin tarafında olmuştur (Gölec, 2016, s. 150-151).

Bulgaristan'da Türk eğitimi ile ilgili olumlu gelişmenin başlangıcı bu dönemde gerçekleşmiştir. Bunun nedenlerinden biri olarak, Türklerin bu dönemde daha düzenli ve bilinçli olarak haklarını savunmasına, Türk Öğretmenler Birliği ile ses çıkarmasına bağlamıştır. 21 Temmuz 1921 tarihinde çıkarılmış olan Eğitim Yasası çerçevesinde Türk okullarında olumlu gelişmeler sağlayacak maddeler yürürlüğe konmuştur. Bu maddelerde Türk okulları için başmüfettiş atanması, Türk okullarına Türk öğretmen ataması yapılması, Türk okullarında Bulgarca öğretim zorunluluğunun kaldırılması, gibi olumlu gelişmeler yer almaktaydı. Bundan başka Türk okulları için fon

² 1919 Neuilly Antlaşması ile Bulgaristan toprak kaybetmiştir. Güney Dobruca'yı Romanya'ya Yunanistan'a Gümölcine ve Dedeağaç'ı, Yugoslavya'ya ise Makedonya'daki bir kısım bölgeleri bırakmak zorunda kalmıştır. Bunun sonucunda Bulgaristan küçük bir devlet haline gelmiştir. Oral Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye**, 2018, s. 18.

oluşturulma kararı alınmış, “Şumnu Türk Öğretmen Okulu” açılmış, böylece Türk eğitiminde ilk defa olumlu gelişmeler yaşanmış, Türkler Bulgarların baskısından bir nebze de olsa kurtulmuştur. Ne var ki, bu mutluluk ve rahatlama dönemi kısa sürmüştür. 1923 yılında Çiftçi Partisi Hükümeti bir darbeye devrilmiş, Stambulisky kurşuna dizilerek öldürülmüş, yerine faşist bir iktidar gelmiştir. Böylece Türklerin kısa süreli sakin dönemi sona ermiştir (Şimşir, 2012, s. 66-68).

1.6. Cumhuriyet Dönemi’nde II. Dünya Savaşı’na Kadar Gerçekleşen Göçler

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet kurulduktan sonra Türkiye’de bir nüfus politikası oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca uluslaşma yolunda da adımlar atıldığı için Bulgaristan’dan Türkiye’ye gerçekleşen göç bu politikaya hizmet etmiştir. Göç, ülkedeki iş gücü ihtiyacına da yine fayda sağlayacak bir durum teşkil etmiştir (Özdal, 2018, s. 97).

Bu dönemdeki önemli gelişmelerden birisi iki ülke arasında (Bulgaristan-Türkiye) 18 Ekim 1925 tarihli *Dostluk Antlaşması ve İkamet Sözleşmesi* imzalanmasıdır. Bu antlaşmayla iki ülkede yaşayan Bulgar ve Türk milletinin yaşama koşulları belirlenmiş, göçle ilgili zorluk çıkartmamak adına şartlar belirlenmiştir (Değerli ve Karakuzu, 2016, s. 314). 1919 yılında imzalanmış olan Neuilly Barış Antlaşması 1947 yılında Paris Barış Antlaşması ile yürürlükten kaldırılmıştır. 1925 Dostluk Antlaşması ile Neuilly Barış Antlaşması’ndaki hükümler bu antlaşmanın da maddeleri olarak yansımıştır (Eroğlu, 1985, s. 30). Bu antlaşmayla ilk kez göçle ilgili bir antlaşma ve düzenleme yapılmıştır (Şimşir, 1985, s. 53). Antlaşmayla; azınlıklar hangi ülkede yaşıyorsa göç etmek istediği zaman zorluk çıkartılmaması, mallarını yanında götürmeleri; götüremedikleri mallar olursa onları satmasına karışılmaması, askerlik gibi bir sorumluluk verilmemesi gibi kurallar konmuş ve böylece azınlıkların hakları teminat altına alınmıştır (Bıçaklı, 2016, s. 131).

Yine bu dönemdeki önemli bir diğer gelişme ise; artan göçlerle ilgili hükümet bazı tedbir yollarına başvurmuş, göçleri belli şartlara bağlamıştır. Bu doğrultuda 21 Haziran 1934 tarihinde İskân Kanunu çıkarılarak, göçmenlerin Türk olması ve Türk

kültürüne bağlı olması şartları getirilmiş ve göçmenlerin hükümetin belirlediği şekilde iskân etmesi şartı getirilmiştir. 1923-1940 arası göç en çok Atatürk döneminde gerçekleşmiştir (Özdal, 2018, s. 103-105).

Cumhuriyet döneminde yapılan göçlerin nedeni savaş veya isteğe bağlı olarak değil “Rodna Zaştita” ve “Trakya Komiteleri”nin yaptığı saldırılardan kaynaklanmıştır. Rodna Zaştita örgütü “Bulgaristan Bulgarlarıdır” sloganıyla hareket etmiştir. Ayrıca bu dönemdeki Bulgaristan’da çıkarılan Türkçe gazeteler de göçe karşı olup, direnmeyi, teslim olmamayı, toprakları Bulgarlara bırakma düşüncelerini savunmuştur (Şimşir, 1992, s. 54).

Tablo 1. Cumhuriyetin İlk Dönemlerinde Bulgaristan’dan Türkiye’ye Gelen Göçmenlerin Sayısı

Yıllar	Göçmen Sayısı
1923-1933	101.507
1934	8.682
1935	24.968
1936	11.730
1937	13.490
1938	20.542
1939	17.769
Toplam	198.688

Kaynak: (Geray 1962’den aktaran Şimşir, 2012, s. 229)

Bu dönemde göçmenler iki farklı statüde değerlendirilmiştir: Serbest göçmen ve iskânlı göçmen. 1923-1933 arasında gelenler serbest göçmen grubunda olmasının nedeni ülkenin ekonomik şartlarıydı. 1934-1938 arasında gelenler ise iskânlı göçmen grubunda olup, iskân kanunuyla onlara arazi tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır (Uzuner, 2019, s. 17). Bıçaklı (2016, s. 295) eserinde 1925 Antlaşması’ndan II. Dünya Savaşı’na kadar geçen zaman zarfında yaklaşık 100.000 göçmenin; 1928’de 11-12.000, 1933’te 680, 1939 yılında 16.000 göçmenin geldiğini ve en az göçün olduğu 1930-1936 yıllarındaki bu durumun Bulgar hükümetinin uzlaşmacı tavrından kaynaklandığını ifade etmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte daha önce olduğu gibi Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçlerin devam ettiği görülmüştür. 1923-1939 yılları arası 198.688 kişi göç ederken, 1935-1940 yılları arasında 95.964 kişi göç etmiştir (Ağanoğlu, 2017, s. 262-263). Savaş sonrası Türk dış politikasında Soğuk Savaş Dönemi şartları etkili olmuş, bu dönemde yapılan göçlerde Bulgaristan'daki yeni komünist rejimin yaptığı asimilasyon politikaları etkili olmuştur (Özdal, 2018, s. 105). Savaş sonrası ayrılan bloklar, Bulgaristan ve Türkiye'nin ayrı kutuplarda bulunması nedeniyle Türkiye'ye gelen göçmenlerle Bulgaristan'da kalanların arasında düşünce itibarıyla farklılıklar oluştuğunu Kayapınar (2012, s. 385) eserinde ifade etmiştir.

Savaş sonrasında Bulgaristan ve Türkiye'nin ayrı kutuplarda bulunması iki ülke arası ilişkileri de etkileyen bir durum olmuştur. Türkiye çok partili hayata geçmiş ve Sovyetlerden kurtulma çabası içine girmişti. Bir yandan Kore Savaşı'ndan sonra Türkiye NATO'ya katılmış, böylece batı bloğunda yer almış oluyordu. Bulgaristan ise doğu bloğunda yer almaktaydı. Böylece Bulgaristan ve Sovyetler de iş birliği içine girmiş, azınlıklara asimilasyon politikası uygulamışlardır (Kamil, 2016, s. 33).

II. Dünya Savaşı ve sonrasında Türk göçleri yok denecek kadar azalmıştı ve bu dönem göçlerin en az olduğu dönemdir. 1945-1949 yılları arasında göç etmek isteyenlere Bulgar hükümeti pasaport vermemiştir. Türk tarlaları kooperatifleştirmek için Türklerin elinden alınmıştır (Eroğlu, 1985, s. 57). Pasaport verilmemesine rağmen Türkler Türkiye'ye gelmeye çalışmışlardır. Her yıl gelen göçmenlerin yaklaşık 2000'i pasaportsuz sınırdan geçmiştir (Şimşir, 2012, s. 230).

Eğitim konusunda ise gelişmeler şu şekilde gerçekleşmiştir: 1944'te Bulgaristan'da Komünist Parti iktidara gelince Türk özel okulları devletleştirilmiş, Türk çocuklarının okullara devam zorunluluğu getirilmiş, yeni Türk okulları açılmıştır (Kayapınar, 2012, s. 384). 1946 yılında azınlık okulları devletleştirilse de Türkler bu durumu istememiştir. Çünkü Bulgarların, Türk çocuklarını Bulgarlaştıracaklarını ve yeni rejimi empoze edeceklerini düşünmüşlerdir. Bu okulları çok zor şartlarda açtıkları için Bulgar yönetimine kaptırmak istememişlerdir. Bulgar hükümeti de yumuşak davranarak Türkçe eğitimi, din derslerini yasaklamamış, Türk öğretmenleri görevden almamış, Bulgarcaya geniş yer vermiştir. Ancak yine de buna rağmen Türk halkının

geçmiş tecrübelerinden kaynaklı olarak yine aynı şeyleri yaşayacağı düşüncesiyle güveni söz konusu olmadığından dolayı bu durum da 1950-51 yıllarında gerçekleşen göçün en büyük nedenlerinden biri olmuştur (Şimşir, 2012, s. 203-212).

2. BÖLÜM

1950-1951 BULGARİSTAN GÖÇÜ VE İKİ DEVLET ARASI İLİŞKİLER

2.1. Göçü Hazırlayan Nedenler

II. Dünya Savaşı'nın yaşanması ve hemen akabinde Bulgaristan'da meydana gelen rejim değişikliği bu yıllarda (1945-1949) göçleri durdurmuştur. Bulgaristan'ın göçü engelleme girişimleri, göçmen sayısında artış yaşanmasına, böylece 1950 yılına gelindiğinde göç eden Türklerin sayısı 200.000'i bulmasına neden olmuş ve Bulgaristan'daki Türklerin göç isteklerini artırmıştır. Bulgaristan'daki yeni yönetim, orada yaşayan köylü Türklerin ürünlerini devlete verme konusunda zorlamış, küçük çocukları işçi taburlarında ağır işlerde çalıştırmıştır.

1946 yılında Türk özel okulları devletleştirilmiş, 1947 yılında hiçbir sebep yokken Türk aydınları tutuklanmaya başlamıştır. Öğretmenler, din adamları çeşitli toplantılara çağrılıp onlara komünizm empoze edilmeye çalışılmıştır. 1949 yılı itibariyle Türk tarlaları kooperatifleştirilmeye başlanmıştır. Bu gibi gelişmeler Türklerin göç etme isteğini artıran etkenlerden olmuştur (Şimşir, 2012, s. 231-232). Bu yıl artık Türklere olan baskıların iyice arttığı, okullarına ve camilerine müdahale edilmeye başlandığı bir yıl olmakla birlikte Türklerin artık dayanamadığı ve bu yüzden göç etmek istedikleri anlaşılmıştır (Bıçaklı, 2016, s. 299). Yeni rejimin bu uyguladığı baskılar Türk halkında panik ve kaygıya neden olmuştur (Çolak, 2013, s. 119). Bulgaristan 1944 yılında makineleşmeye başlamıştır. 1950 yılına gelindiğinde ise tarımda makineleşmeye büyük ölçüde hız vermiştir. Mayıs ve Eylül aylarında kolektif çiftlik sayısı 1615'ten 2053'e çıkmıştır. Böylece çoğunluğu tarımla uğraşan Türk azınlık işsiz kalmıştır (Sander, 2018, s. 105). Bu gibi durumlar Türklerin temel göç etme nedenleri arasında gösterilebilir.

Bulgaristan açısından bakıldığında Türkleri göç ettirme politikasının altında birçok sebep bulunmaktadır. Gerek doğu-batı kutuplaşmasında Türkiye'nin batıda yer alması, gerek Bulgaristan'da Türklerin ekonomik ve demografik olarak Bulgaristan'a

yük olduğu düşüncesi; gerekse Bulgaristan'da yaşayan tüm halkın Slavlaştırılmak istenmesi gibi sebepler Türkleri göçe zorlamasında etkili olmuştur.

Ülkede yaşayan Müslüman nüfusun yoğunluğu Bulgaristan'ı rahatsız etmiş ve Hristiyan bir Bulgar toplumu oluşturmak isteyen bu devlet için, 1946 itibariyle sayıları 938.418'i, 1949 yılında ise 2.000.000'u bulan Müslüman-Türk nüfus Bulgaristan'ın bu politikasına engel oluşturmıştır. Bu nüfus artışıdaki en önemli sebep de savaş sırasında göçe engel olunması olmuştur (Çimen, 2019, s. 35-36). 28 Temmuz 1949 tarihinde yapılan görüşmede Stalin, Çervenkov'a Bulgaristan Türklerinden acilen kurtulmak gerektiğini, Müslüman Pomakların Ortodokslştırılması gerektiğini belirtmiştir (Kâmil, 2016, s. 45). Buradan da anlaşılıyor ki Bulgaristan, Türkleri göçe zorlarken buna tek başına karar vermemiş, Sovyetlerle birlikte hareket etmiştir. Ayrıca 1950 yılında binlerce Türk'ün göçe zorlanma hadisesi de Ankara yönetimi tarafından Sovyetlerin bir politikası olarak düşünülmüştür. Çünkü bakıldığında Türkiye'nin batı yanlısı bir politika izlemesi, ABD'nin yanında yer alması, Kore'ye asker göndermesi Moskova'nın hoşuna gitmeyen bir durum olmuştur (Özlem, 2010, s. 60).

Bıçaklı (2016, s. 298) göçün nedenlerini şu şekilde belirlemiştir: Türkiye Kore Savaşı (1950-1953)'na katılınca Bulgaristan 250.000 Türk'ü göçe zorlamış, Sovyetler ile Bulgaristan müttefik olduğu için Türkiye'nin bu yöndeki yani batı tarafında olmaya yönelik girişimlerini engellemeye çalışmış, Varşova Paktı üyeleri, Yugoslavya Kominform'dan çıkarılınca, Balkan ülkelerinde komünist yönetim kurulmuş azınlıklar önemini kaybetmiştir. Paktın üyeleri azınlık meselesini bu sebeple kullanmak istemiştir. Ayrıca Türkiye'de iktidar değişikliğiyle başa gelen DP'yi ve Türkiye ekonomisini zora sokmak istemeleri, Bulgaristan'daki Türkleri Bulgarlaştırmak istemeleri, Türkiye'ye göçmenler aracılığıyla ajan sokup komünizmi yayma çabaları nedenler arasındadır. Basına da yansıyan şekilde bu göç hareketinin Sovyetler tarafından yönetildiği düşünülmektedir (Cumhuriyet'ten aktaran Sander, 2018, s. 106). Bu son maddeler göçün nedenleri arasında Türkiye'nin düşüncelerini de özetlemektedir.

Daha önce Türklerin göçüne engel olan hatta yasaklayıp, pasaportları geri toplayan, 1500 kadar Türk'ü sınırdan çeviren, göçü konuşmayı bile yasaklayan

(Şimşir, 2012, s. 247) Bulgaristan, Eylül 1949'da Türklere vize vermeye başlamış ve Ağustos 1950'ye kadar 26.788 kişiye vize vermiştir. Ayrıca bu sayıya rağmen hala vize bekleyen binlerce Türk'ün olmuştur. Türkiye ise belli bir düzen dahilinde göç alma politikasına karar vermiş, hatta ilk yıl 25-30 bin göçmen almayı düşünmüştür (Şimşir, 2012, s. 236-237).

2.2. Göçün Başlaması

Yukarda sözü edildiği üzere hem Türklerin göç etme isteği hem Bulgarların Türkleri göçe mecbur bırakması sonucu Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç tekrar başlamıştır. Bu dönemde en çok dikkat çeken durum; iki devlet arası verilen notalar sonucu gerginleşen ilişkilerdir. Bulgaristan'ın 10 Kasım 1950 tarihinde verdiği nota Türkiye'yi sinirlendirmiş ve bu notayla zaten gergin olan ilişkiler daha da gerilmiştir.

1950 yılında artık Bulgaristan'da yaşayan Türkler baskılara dayanamamış, hem göç izni için Bulgar makamlarına başvurmuş, hem Türkiye'ye dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye dilekçeler yazıp, tarlaların kooperatifleştirilmek istendiği, Kur'an okutulmasının yasaklanmasından kaynaklanan dinlerinin unutturulma kaygısını dile getirilmiş ve göçlerinin Türkiye tarafından kabul edilmesini rica etmişlerdir (Şimşir, 1992, s. 58).

10 Ağustos 1950'de Bulgaristan, Türkiye'ye nota vermiş ve bu notayla 250.000 Türk vatandaşının üç ay gibi kısa bir sürede göçünü talep ediyordu. Bulgar makamlarının göç etmek isteyen Türklere pasaport vermeye başladığını ve bu tarihe kadar 54.028 kişiye pasaport verdiğini bildirmiştir. Bulgaristan, 1925 Dostluk Antlaşması'na Türkiye'nin uymadığını iddia etmiş, Bulgaristan'ın ülkesinde yaşayan Türklerin huzurunu korumak için çok çabaladığını ancak Türkiye'nin sürekli Bulgaristan'da yaşıyan Türkleri Bulgar karşıtı propagandayla kışkırttığını, Türkiye'nin göçmenlerin göç etmesine izin vermediğini iddia etmiş ve göçlerin kabul edilmesini talep etmiştir (Yeni İstanbul, 24 Ağustos 1950, s. 3; Sander, 2018, s. 105).

Bu notadan sonra Bulgaristan, Türk sınırına hızlı bir şekilde Türkleri göndermeye başlamıştır. Bulgaristan'daki Türk konsoloslukları göçmenlere vize yetiştirememiştir (Şimşir, 1992, s. 59).

Bu sırada dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün yaptığı açıklamayla karşı notanın hazır olduğu, iddiaların asılsızlığının ispatlandığını ifade etmiştir (Yeni İstanbul, 23 Ağustos 1950, s. 1). Bu notaya karşılık olarak Türkiye on gün sonra yani 28 Ağustos 1950 tarihinde bir notayla cevap vermiştir. Notada söz konusu iddialar ispatlarla reddedilmiş, eğer Bulgaristan'ın iddia ettiği gibi Türklere iyi davranılsaydı 250.000 kişinin göç etmek istemeyeceği, bundan başka göçmenlerin siyasi durumunun da araştırılmasının ve Türkiye huzurunu bozma ihtimali olanların alınmaması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Türklerin belli şartlar dahilinde düzenli bir şekilde göçüne müsaade verileceğini, ancak Bulgarların da Türklerin mallarına karışmamasını belirtilmiştir (Aydın Tarihi, sayı 201, s. 42-44; Zafer, 24 Eylül 1950, s. 1).

Türkiye'nin vermiş olduğu bu nota Bulgaristan'da hiddetle karşılanmıştır. Bulgarların Türklere karşı düşmanlıklarını okul kitaplarıyla kötülediği Türkleri göç ettirdikten sonra onların mallarına el koymayı planlamakta olduğu ve Türkleri bölgeden silme amacını taşıdıkları düşünülmüştür (Her Gün, 16 Eylül 1950). Türkiye'nin bu cevabî notasına rağmen Bulgaristan'ın ülkedeki Türklere eziyetinin hâlâ devam ettiği, Bulgarların Türklerin mallarına el koyduğu, mallarını aldıktan sonra da göçe zorladığı anlaşılmıştır. Bu göçmenlerin arasına da kominform ajanları göndereceği düşüncesi Türkiye'de hakimdi. Ayrıca bu meselenin çözüme kavuşamayacağı takdirde Birleşmiş Milletler'e bildirilmesi gerektiği de konuşulmuştur (Her Gün, 16 Eylül 1950, Aydın Tarihi, sayı 202, s. 104).

Bu sırada Şumnu'dan gelen Ömer adlı zengin bir çiftçi köylü, göç etmesiyle ve yaşadıklarıyla ilgili; iki oğlundan birinin mallarını satması için Bulgaristan'da kaldığını, sattıktan sonra onun da geleceğini, Bulgarların bu gibi zengin köylülere ülkeyi terk etmesi için on beş gün gibi kısa bir süre verdiği için satabildiği kadarlarını satıp geldiklerini, fakir köylülerin ise Bulgarlar tarafından göçe zorlanmadığını ifade etmiştir (Akşam, 24 Eylül 1950, s. 2). Buradan çıkan sonuç ise Türk hükümetinin de tahmin ettiği gibi Bulgarların Türklerden tarlaları alıp, mallarını ele geçirmek için her yolu denediğidir.

Tablo 2. Göçmenlerin Göç Sırasında Mal Satışı

Beyanlar	Beyanda Bulunanlar	Oran %
Mallarını değerinde satanlar	215	2,6
Değerinden düşük satanlar	5988	63,4
Hiç satamayanlar	2578	27,3
Bilinmeyen	635	6,7

Kaynak: (Korkmaz ve Öztürk, 2017, s. 274)

Tabloda da görüldüğü üzere Türkiye'ye gelen göçmenlerin yalnızca %2'si mallarını değerinde satabilmiş, geri kalanlar oldukça düşük miktarlarda satarak göç etmek zorunda bırakılmıştır. Hiç satamayıp göç edenlerin sayısı da dikkat çekmektedir.

Türkiye ve Bulgaristan arasında diplomatik ilişkilerde Türkiye Bulgaristan'a cevap olarak Ağustos 1950'de tekrar bir nota göndermiştir. Bunun üzerine de Bulgaristan bir cevap notası göndermiş ve Bulgaristan'ın azınlıklara iyi davrandığı, hatta Türkler için okullar yaptırdığını, kütüphaneler açtığını belirtmiş, Türkiye'nin göçmek isteyenlere zorluk çıkardığını, Türkiye'de akrabalarının olup olmadığının sorgulandığını ifade etmiş ve üç ay içinde göçmenlerin kabulünü ve Türkiye'nin zorluk çıkarması halinde sorumluluğun kendisine ait olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bu notada ilkinden farklı olarak, Türkiye'nin ülkesinde yaşayan Yunan, Ermeni ve Bulgarlara kötü muamele gösterdiği iddia edilmiştir (Değerli ve Karakuzu, 2016, s. 316; Bıçaklı, 2016, s. 302).

Türkiye bu notaya karşılık olarak 16 Ekim'de bir nota göndererek, iddiaların asılsız olduğunu, göçmenlerin nizamlı bir şekilde gönderilmesi dahilinde ülkeye kabulünü bildirmiştir (Bıçaklı, 2016, s. 303; Şimşir, 1992, s. 60). Buradan da anlaşılacağı üzere sorunun iki devlet arası olmaktan çıkıp uluslararası bir mesele haline geldiği, Türkiye'nin normal şartlar dahilinde göçmenleri kabul edeceği ama Bulgaristan'ın uyum sağlamadığı görülüyor. Ayrıca konunun Birleşmiş Milletler'e taşınacağı konusu kamuoyuna da duyurulmuştur (Yeni İstanbul, 29 Ağustos 1950).

Bu gerginlikler sürmekteyken Bulgaristan vizesiz bir şekilde göçmenlerin arasına bazı Çingeneleri sokmuş ve Türkiye'ye göndermiştir. Bunun üzerine Türkiye Kasım 1950'de sınırı kapatmıştır. Celal Bayar'ın konuyla ilgili 1 Kasım 1950 tarihli meclis konuşması şu şekildedir:

Bu memleket, mevcut anlaşma hükmünü hiçe sayarak kısa bir zamanda, 250 bin soydaşımızı tehciye teşebbüs ederken milletlerarası hukuk kaidelerine ve insanlık prensiplerine aykırı harekette bulunmaktadır. Göç etmeğe mecbur tutulan soydaşlarımız, gayrimenkullerini tasfiye etmek imkânından mahrum bırakıldıktan başka hudutlarımıza da perişan bir halde gelmektedirler. Mesul Bulgar makamları, sayısı binleri aşan ve aralarında yabancı unsurlar da bulunan göçmenleri vizesiz olarak memleketimize sokmaya zorlamaktadırlar. Nihayet, teessür uyandıran bu hal karşısında Hükümet, Bulgar hududunu muvakkaten kapamaya mecbur olmuştur. Bütün bu hareketlerden doğan mesuliyet, tabiatıyla Bulgaristan'a raci olacaktır. Göçmenler meselesi hakkında Bulgaristan Hükümeti nezdinde yaptığımız teşebbüsler müspet bir netice vermediği takdirde, hükümet, bu mühim ihtilâfı, milletlerarası mercilere intikal ettirmek kararını şimdiden vermiş bulunmaktadır. Şurasını da, dahilî bir meselemiz olarak ehemmiyetle kayıt etmek isterim ki, Bulgaristan'la münasebetlerimiz normal bir devreye girdiği zaman, usulünde verilmiş vizelerimizle memleketimize gelecek göçmenlere karşı kardeşlik ve insanlık vazifemizi, Hükümet olarak, Türk Milleti olarak bütün kudretimizle yerine getireceğimiz tabiidir (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C. 2, birleşim 1, 1.11.1950, s. 13).

Bulgaristan Türkiye'nin kararlı tutumu karşısında anlaşmaya yanaşmak durumunda kalmıştır. Gönderilen 260 kişilik Çingenelerin geri alınacağı, vizesiz kimselerin tekrar gönderilmemesi şartıyla Türkiye sınırı 2 Aralık'ta tekrar açmıştır (Bıçaklı, 2016, s.305; Değerli ve Karakuzu, 2016, s. 318; Şimşir, 1992, s. 61). 1950 yılı başından sınırın kapatılmasına kadar 30. 778 göçmen, ikinci kez sınırın açılmasından 31 Aralık'a kadar ise 21.143 göçmen Türkiye'ye gelmiştir (Bıçaklı, 2016, s. 305).

Bulgaristan'dan 1 Ocak 1950 itibarıyla 26 Nisan 1951'e kadar 118.071 Türk göç etmiştir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelmiş olan göçmenler serbest göçmen vizesi alarak gelmiştir. Yine Ocak 1950'den 6 Ekim 1950 tarihine kadar gelmiş olan göçmenler yakın akrabalarının yanına yerleştirilmiştir. Edirne, İstanbul, Tekirdağ ve İzmir şehirleri ilk etapta göçmenlerin geçici olarak yerleştirildiği bölgeler olmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C. 7, birleşim 74, 9.5.1951, s. 142).

Türkiye sınırı ikinci kez açtıktan sonra düzelmesi beklenen durumlar tekrar edilmiş Bulgaristan aynı uygulamaları yapmaya devam etmiştir. Bunun üzerine Türkiye 7 Kasım 1951 tarihinde tekrar sınırı kapatmıştır. Bu durum üzerine Bulgar hükümeti 14 Kasım 1951 tarihli bir nota göndererek Türkiye'nin sınırı kapatması durumunun tek taraflı olduğunu ileri sürmekte, göçmenlerin kabul edilmemesi durumunda doğacak sonuçlardan Türk hükümetinin sorumlu olduğunu ifade etmiştir. Türkiye ise 17 Kasım'da cevabî bir notayla bunun tek taraflı bir durum olmadığını, suçlamaların asılsız olduğunu, belirtip aynı olayların tekrarlanmamasına dair söz istemiştir. Ancak 30 Kasım 1951 tarihinde Bulgaristan yayınladığı bildiriyle göçü durdurduğunu söylemiştir. Ayrıca bildiride 1944'ten beri Türkiye'nin Türklerin göçünü engellemek için propaganda yapıp göçe engel olduğunu 1925 Dostluk Antlaşması'na riayet etmeyerek göçmenlerde belli şartlar aradığını, Türkleri Bulgarlara karşı kışkırttığını izah etmiştir. 1 Aralık 1951 tarihinde Türkiye karşı bir bildiriyle göçe engel olmadığını, öyle olsa bu yıl sonuna kadar toplam 152.755 göçmenin gelmeyeceğini söylemiş, göç devam ederse Bulgaristan işgücünü kaybedeceği için sınırın kapatılması için özellikle uğraştığı ve 1925 Antlaşması'na aykırı bir durumda sorumluluğun Türkiye'ye değil Bulgaristan'a ait olduğunu vurgulamıştır (Bıçaklı, 2016, s. 306-308; Akça, s. 78; Börklü, 1999, s. 68).

3 Ocak 1952 tarihinde Bulgar hükümeti Türkiye Sofya Elçiliği'ne sert bir dille verdiği notada yine aynı iddialara devam etmiş, Türk makamlarının göçlere ve göçmenlere engel olduğu, Bulgaristan'ın ılımlı yaklaşp Türkiye'nin zorluk çıkardığı belirtilmiş, bunlardan başka demiryolu ulaşımının açılması istenmiştir. Türkiye ise buna karşılık 26 Şubat 1952 tarihinde cevap vererek, söz konusu iddiaları reddetmiş aksini ispatlamış, Bulgaristan'ın uyumlu olması ve verdiği sözleri tutması durumunda sınırı ve demiryolunu açacağını, bundan başka bir daha bu üslupla gönderilen bir notanın kabul edilmeyeceğini bildirmiştir. Bulgar hükümeti 31 Kasım 1951 tarihinde kapatılan sınırı sebep göstermiştir, böylece Edirne'deki Çingenelerin geri alınmaması ve diğer siyasi gelişmeler karşısında sınır bir süre daha kapalı kalmıştır (Bıçaklı, 2016, s. 309-310). Sınır ilerde 20 Şubat 1953 tarihinde Bulgaristan'ın 126 Çingene'yi geri almasıyla tekrar açılacak olsa da 1968'de Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılan

“Yakın Akraba Göçü Antlaşması” imzalanana kadar göç gerçekleşmemiştir (Şimşir, 1992, s. 61)

2.3. Göçmenlerin İskânı ve Yardımlar

Göçmenlerin yerleştirilmesi konusu o günlerde önemli ve üzerinde durulması gereken bir konuydu. Kısa bir zaman içinde 100.000’den fazla insanın gelmesi hem Türk hükümetini hem halkı düşündürmüştür. Ancak gerek halk gerek devlet gelen göçmenlere sahip çıkmış, onların iskânı için gereken maddî ve manevî her türlü yardımı gerçekleştirmişlerdir.

Bu dönemde Türkiye’de iktidarda olan Demokrat Parti göçmenlerle ilgili bir iskân planı hazırlamıştı. Bu plan şu şekildeydi:

- “1) Türk soyundan olan ve Türkçe konuşan muhacirler alışık oldukları iş ve iklim koşullarına göre iskân edilecekler ve bunlardan yeni bir köy oluşturulabilecekti. Anadili Türkçe olmayanlar, kendi soylarından olan ve kendi dillerini konuşan köylerde iskân edilemeyecekler, diğer yerlerde de geniş bir topluluk oluşturamayacaklardır. Ayrıca bunlar Trakya ve Doğu sınırı boyunca da iskân edilmeyeceklerdi.
- 2) İskân isteğinde bulunan mülteciler, sığınacılık durumları ilgili bakanlıklarca araştırıldıktan sonra 1. maddedeki koşullara göre muhacir işlemi görecektir.
- 3) Türk soyundan olan ve anadili Türkçe olan göçebeler, ilgili bakanlıklarca belirlenecek yerlerde toplu ya da dağınık iskân edilebilecekler. Türk soyundan olmayan ve anadili Türkçe olmayanlar iskâna uygun Türk köylerine serpiştirilerek iskân edilecekler ve yerleştirildikleri yerde nüfusun %10’unu geçmeyeceklerdi.
- 4) Gezginci Çingeneler hiçbir zaman toplu olarak ve yeniden köy kurularak yerleştirilmeyecek, uğraşlarına ve geçim koşullarına göre birbirine yakın olmayan Türk köylerine 5 haneyi geçmeyecek şekilde dağıtılarak iskân edileceklerdi.

5) Yeni oluşan muhacir köyleri, demir ve karayolu ulaşımına, tarım ve sağlık koşullarına uygun yerlerde oluşturulacaktır. İskân programına göre, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığı'nın görüşlerini alarak yeniden köy kurabilecekti. Yeniden köy kurulurken ülke iskân kategorisine ayrılıyordu: Birinci Kategori: nüfus yoğunluğu düşük, coğrafi ve kültürel olarak Türk kültür ve nüfusuna gereksinimi olan Doğu ve Güneydoğu illeri ile nüfus yoğunluğu düşük coğrafi ve siyasi önemi olan Trakya illeri, İkinci Kategori: Akdeniz kıyısı illeri ve Ege Marmara kıyısı illeri, Üçüncü Kategori: Merkez Anadolu ve Batı Anadolu olacaktı” (Pınar, 2014, s. 77).

Göçmenler geldikleri zaman ilk önce Türkiye'nin uyguladığı mevzuata tabii tutulmuşlardır. İskân Kanunu'na göre göçmenler ülkeye alınıp yerleştirildikten sonra eşyaları, malları ve hayvanları bir defaya mahsus olarak vergiden muaftır. Ayrıca beş yıl da arazi ve diğer vergilerden muaftır (Çolak, 2013, s. 132-133; Tunaoglu, s. 146; Pınar, 2014, s. 79). Göçmenler vizeli-vizesiz olarak ayırt edilmemiş, Türkiye'ye girdiğinde geçici bir süre Edirne, Tekirdağ, İstanbul, İzmir gibi illerde konaklamış ve burada muayene ve bakımlarını sağlanmışlardır. Yerleşene kadar burada misafir olarak kalmışlardır (Değerli ve Karakuzu, 2016, s. 327; Çolak, 2013, s. 133).

Göçmenlere yardım için merkezi İstanbul olan “Göçmenlere Yardım Birliği” Ankara, Edirne, Lüleburgaz, Babaeski, Bursa ve Eskişehir’de şubeler açmıştır. Ayrıca bu derneğin başkanı göçmenlere dernek olarak tek başına yardım edilemeyeceğini ve Kızılay desteğiyle hareket edeceğini açıklamıştır (Yeni İstanbul, 26 Ağustos 1950, s. 1).

Göçmenlerin nakil ve konaklama işleri için 200.000 lira harcama yapılmıştır. Dönemin Tarım Bakanı Nihat Eğriboz, aile başı 5500 lira yardım yapılacağını bildirmiştir. İlgili paranın ev alma, ziraat aleti ve hayvan almalarına harcanması kararlaştırılmıştır. Atatürk'ün manevi kızı Makbule Atadan göçmenlere 1000 lira yardımda bulunmuştur. Çocukların ise okul masrafları karşılanmıştır. Göçmenler için Bursa-Mudanya yolu üzerinde 1500 kişilik yerleşim yeri kurulmuştur. Bursa’da Gökıy ve Hürriyet bölgeleri kurulmuştur. Yine Hürriyet, Adalet, İstiklal semtleri kurularak buralarda konutlar yapılmıştır. 23 Nisan 1951 tarihinde iskân, iâşe ve tedavi için gereken ödenek göçmenlere temin edilmiştir. 10.000 göçmen için otuz köy

kurulması kararlaştırılmıştır. Yozgat'ta ise 972 tane ev yapılmıştır (Pınar, 2014, s. 79-82).

Bu dönemde hükümet yetkilileri şehirleri gezerek göçmenlerin durumları incelenmiştir. Celal Bayar 18 Kasım 1951 tarihinde Edirne'de göçmenlerle görüşmüş, İstanbul'dan Edirne'ye kadar yol boyunca yerli halk ve köylüler tarafından coşkuyla karşılanmıştır (Milliyet, 18 Kasım 1951). Devlet Bakanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, İskân İşleri Genel Müdürü ve Fen Heyeti Başkanı 3 Ekim 1951'de Eskişehir'e gelmiştir (Değerli ve Karakuzu, 2016, s. 327).

Yapılan yardımlara bakıldığı zaman; yardımları ve çalışmaları düzenli hale getirmek için 1951 yılında Celal Bayar öncülüğünde "Göçmenlere ve Mültecilere Yardım Birliği" kurulmuştur. Tüm gelirler buraya aktarılmış, ülke genelinde yardım geceleri düzenlenmiştir. Osmanlı Bankası 500 bin lira bağış yapmıştır (Pınar, 2014, s. 83). Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği topladığı yardımlarla ev inşasında göçmenlere destek olmuştur, nakdi ve aynî yardımlarda bulunmuştur (Tunaoglu, s. 147; Çolak, 2013 s. 134). Celal Bayar konuyla ilgili yaptığı meclis konuşmasında bu yardımların Türkiye'den 8.327.560 lira ve farklı ülkelere 289.650 lira olmak üzere toplam 8.627.210 lira olduğunu ifade etmiştir. Para yardımı dışında farklı yardımlar da gerçekleşmiştir. 111.560 tane giyecek, 9.369 ton yiyecek, 100 ton yakacak, 211 canlı hayvan, 53.388 parça eşya yardımında bulunulmuş, Kızılay'dan 644.000 lira değerinde çeşitli eşya yardımı yapılmış, farklı ülkelere de 200 ton süt tozu olmak üzere, 1 milyon lirayı aşan giyecek ve eşya yardımına ilişkin açıklama yapmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C. 7, birleşim 74, 9.5.1951, s. 142).

Bu dönemde yaşanan önemli gelişmelerden birisi Türkiye'nin dışardan maddi yardım almasıdır. 1950-1951 yıllarında Türkiye'ye 154.425 kişi gelmiş ancak bunun doğurduğu maddi zorluk Türkiye'yi dışardan yardım almaya itmişti. ABD'den gelen Marshall yardımı ile 30 milyon lira göçmenlerin yerleştirilmesi için alınmıştı. 1950-1960 yılları arası giderlerin %28'i buradan karşılanmıştır. Yine Amerikan Ekonomik İş Birliği İdaresi de 4 milyon lira destek sağlamış, Uluslararası Göçmenler Teşkilatı da göçmenlerin durumunu incelemek için Ankara'ya bir yardım grubu göndermiştir. Bundan başka bazı batılı devletler de yardımda bulunmuştur. Yine de masrafların

büyük çoğunluğu Türk hükümeti ve halk tarafından gelen yardımlarla karşılanmıştır (Bıçaklı, 2016, s. 310-311; Sander, 2018, s. 112).

3. BÖLÜM

YAKIN AKRABA GÖÇÜ (1968) VE İKİ DEVLET ARASI İLİŞKİLER

3.1. Yakın Akraba Göçü

Bulgaristan, 1951 göçünden sonra Türkiye'ye göçü yasaklamışsa da bu durum 1968 yılında iki ülke arasında “Yakın Akraba Göçü” Anlaşması olarak bilinen “*Yakın Akrabaları 1952 Yılına Kadar Türkiye'ye Göç Etmiş Olan Türk Asıllı Vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Göç Etmeleri Hakkında Anlaşma*” imzalanana kadar devam etmiş ancak bu anlaşmadan sonra amacı Türkiye'deki akrabalarına kavuşmak olan Türkler yeniden bir göç hadisesi yaşamıştır (Kemaloğlu, 2012, s. 37). Söz konusu anlaşma 22 Mart 1968 tarihinde Bulgaristan Dışişleri Bakanı İvan BAŞEV ile Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İhsan Sabri ÇAĞLAYANGİL arasında imzalanmıştır (Cumhuriyet, 23 Mart 1968; Hürriyet, 23 Mart 1968). Bu göç 1951 göçünün devamı niteliğindedir. Yakın Akraba Göçü olarak bilinen göç, 1969-1978 yılları arasında gerçekleşmiştir.

Göçün birçok nedeni bulunmaktadır. Temel olarak bakıldığında bu göçün 1951 göçüne bağlantılı olmasının sebebi 1951 yılında 156.000 Türk göç ettiyse de, göç eden soydaşlarımızın neredeyse yarısı kadar olan akrabaları Bulgaristan'da kalmıştır. Bunun sebebi de göçün bir anda kesilmesi, göçün yasaklanması olmuştur. Göç edememiş olan Türkler aslında göç etmek için tüm hazırlıklarını yapmıştır: Oradaki mallarını satmış, pasaport ve göç vizesi almış olduğu halde Bulgar Hükümeti izin vermediği için orada kalmıştır. 1950 yılında Bulgar Hükümeti 250.000 kişiyi göç ettireceğini söylemişse de; bu sayının yaklaşık yarısı kadar Türk'ü göndermişti (Şimşir, 2012, s. 336). Göçün bir diğer sebebi de 1949-1956 yılları arasında gerçekleşen tarım kolektifleştirme hareketi olmuştur. Bu uygulamayla büyük çoğunluğu tarımla uğraşan Bulgaristan'daki Türklerin toprakları elinden alınmıştır. Bu önemli gelişme sonrası Türkler, Türkiye'nin Bulgaristan'daki temsilcilerine göç dilekçeleri verilmiştir. Bulgaristan'daki Türklerin Türkiye'deki akrabaları da Türkiye

Dışışleri Bakanlığı vb. idarelere dilekçe vermişler ve göç etmeleri durumunda akrabalarının barınma, bakım vb. ihtiyaçlarını üstleneceklerini belirtmişlerdir.

Bundan başka 1960 sonrası Türklere yapılan baskılara bir yenisi daha eklenmiş ve Müslümanlar Hristiyanlaştırmaya başlanmış, Türklerin isimleri Bulgar isimleriyle değiştirilmiş, bu durum Türklerin göç etme isteklerini arttırmıştır (Şimşir, 2012, s.337; Kemaloğlu, 2012, s. 40; Alp, 1990, s.192).

Bütün bu çabalara rağmen, Bulgar Hükümeti tüm istekleri ve dilekçeleri geri çevirmekle beraber, göç için alınmış olan pasaportları toplatmış, göçle ilgili konuşmak bile neredeyse yasaklanmıştı. Bulgaristan'da bu tutum sürerken bir yandan da Bulgaristan'da sosyalist bir Türk kültürü oluştuğunu, Bulgar Hükümeti yansıtmaya çalışmaktaydı. Bulgaristan'da bu durum eserlere yansıtılmaktaydı. Dili Türkçe olsa bile içerik olarak komünist veya sosyalist eserler yayımlanıyordu. 1959-1960 yıllarında Bulgaristan'daki Türk azınlık okulları Bulgar okullarıyla birleştirilip, Türk dili seçmeli hale getirildi. Bu baskılara dayanamayan Türkler 1963 yılında yeniden göç dilekçeleri yazmaya başladı. 1964 yılına kadar ise 400.000 kadar kişi dilekçe yazmış bulunuyordu (Şimşir, 2012, s.338-340).

İki devlet arası ilişkiler ve görüşmelerde Türk Hükümeti Bulgar Hükümetine göç konusunda yapıcı davranmasına rağmen Bulgar hükümeti bir adım atmıyor, göçle ilgili uzlaşma yoluna gitmiyordu. 16-21 Ağustos 1966 tarihinden itibaren iki devlet arası elçiler aracılığıyla resmi görüşmeler gerçekleşti fakat bir anlaşma sağlanamamıştır. 1967 yılına kadar görüşmeler devam etti. Göçmenlerin getireceği ve taşınmaz malları konusunda fikir ayrılıkları oluşmuştur (Şimşir, 2012, s. 341-342).

3.1.1. Yakın Akraba Göçü Anlaşması ve Göç Süreci

11 Ocak 1968 tarihinde *Göçmenlere Yardım Derneği* göçmenlerin lehine olan bir muhtırayı Dışişleri Bakanlığına sunmuştur. İstekler tam olarak kabul edilmese de görüşmeler sonucunda bir göç anlaşması imzalanmıştır. *Yakın Akrabaları 1952 Yılına Kadar Türkiye'ye Göç Etmiş Olan Türk Asıllı Bulgar Vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Göç Etmeleri Hakkındaki Anlaşma* olarak geçmektedir. Söz konusu anlaşmaya göre, karı-koca, ana-baba, büyükanne-büyükbaba, çocuklar, torunlar, bekar kızlar ve erkeklerin göç izni bulunmaktaydı. Bundan başka göçmenler ev eşyalarını, mallarını, hayvanlarını getirebilecekti. Bu anlaşma resmi bir şekilde kamuoyuna duyurulmuştur (Şimşir, 2012, s.344-345; Hacıoğlu, 2020, s. 45).

Yakın Akraba göçünün amacı parçalanmış aileleri ve akrabaları bir araya getirmek olsa da evli olanların gelemeyecek olması bu amacın dışında kalmıştır. Bulgaristan bunun dışında amca, dayı, teyze, hala, yenge gibi akrabaların göç etmesini yasaklamıştır. Böylece göç amacına hizmet etmemiştir. Bulgaristan'ın bunu yapmasının sebebine bakılacak olursa; tarım başta olmak üzere birçok sektörün Türkler azaldığında zarar görmesi ve iş gücü kaybı endişesi olmuştur (Şimşir, 2012, s.346).

TBMM göç anlaşmasını 17 Mart 1969 tarihinde onaylamıştır. Anlaşma imzalandıktan ancak bir buçuk yıl sonra uygulamaya konabilmiştir. Bulgaristan'dan ilk göçmen grubunun gelişi 8 Ekim 1969 tarihinde Edirne Karaağaç'a gelmeleriyle gerçekleşmiştir. Bu grup törenlerle, bandolarla karşılanmıştır. Bu ilk göç adımıyla sonra göç on yıl içinde her hafta devam etmiştir. Kış aylarında göçe ara verilmiştir. Göç anlaşmasıyla Türk basınında Cumhuriyet, Hürriyet, Son Havadis gibi gazeteler de göç konusuna bolca yer vermiştir. Göçmenlere pasaport verilmesinde yapılan zorlamalar, göçmenlerin parasız veya çok az parayla gelmeleri gibi konulara da değinilmiştir (Şimşir, 2012, s.350-359). Yakın Akraba Göçü on yıl devam ederken her hafta yaklaşık üç yüz göçmen gelmiştir. On yıl sonunda toplam 130.000 göçmen gelmiş bulursa da gelenlerden çok daha fazlası Bulgaristan'da kalmıştır (Şimşir, 2012, s.361; Bıçaklı, 2016, s. 313).

4. BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmanın birçok disiplinle ilişkili olması nedeniyle net bir tanımını yapmak mümkün olmasa da genel bir ifadeyle nitel araştırma “gözlem görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma”dır denilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39).

4.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada doküman analizi ile veriler toplanmıştır. Doküman analizi, araştırılacak konu ile ilgili bilgilerin olduğu yazılı materyalleri kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187). Bu bağlamda Tekirdağ merkez ve diğer ilçelerinde, ilgili tarihlerde yayın yapan gazeteler tespit edilmiş ve bu gazetelerin arşivlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Tekirdağ yerel basınından, ilgili tarihlerde yayın yapan ve arşivi bulunan gazeteler; Yeni İnan gazetesi, Şarköy gazetesi ve Trakya Doğu gazeteleridir. Diğer yerel gazetelerin 1984-1989 arasındaki sayılarına ilişkin bir arşivi bulunmadığından veya o yıllarda yayın yapmadıklarından çalışmada arşivlerine ulaşılabilmiş olan bu üç gazeteden yararlanılmıştır.

Verilerin analiz edilmesi kısmında ise betimsel içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel içerik analizde bir konuyu analiz ederken gruplandırmak ve anlamlandırmak amaçlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 224). Çalışmada Tekirdağ’da yayın yapan üç yerel gazetede (Yeni İnan, Şarköy, Trakya Doğu) 1989 göçüyle ilgili haberler içerik analizi ile ele alınmıştır.

İçerik analizinde toplanan veriler kullanılarak bunları anlamlandırmak ve aydınlatmak amaçlanır. Bu yöntemle birbirine benzeyen terim veya kavramları bir çatı

altında toplayıp okuyucunun anlayabilmesi kolaylaştırılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 227).

4.3. Yerel Basın ve Tekirdağ'da Yerel Basın

Yerel basın; toplumsal, ekonomik ve sosyal kültürel gelişmeleri, bulunduğu bölgedeki halka aktarmaktadır. Bu bağlamda yerel basın, bulunduğu bölgenin toplumsal, ekonomik, sosyo-kültürel gelişmeleri yansıtmaları ve bilgi vermesi bakımından önem arz etmektedir. Bahsedilen önemi sebebiyle yerel basın kaynakları gelişmiş ülkelerde öncelikli olarak okunmaktadır. Beldelerde yerel yönetim hizmetlerinin duyurulması, yönetenle yönetilen arasında bir köprü vazifesi taşıması yerel basının niteliklerindendir (Gezgin, 2007, s. 177-178).

Tekirdağ'da bilinen ilk gazete *Köylü Dili Gazetesi*dir. Bu gazete Osman Taşkınbaş tarafından yayımlanmış olup, şapograf ile çoğaltılmıştır. Ancak bu gazetenin mevcut bir sayısı bulunmamaktadır (Önelçin, 1966, s.5). *Resmî Tekirdağ Gazetesi* Tekirdağ valiliği tarafından Perşembe günleri yayımlanırdı. Gazetenin ilk sayısı 16 Aralık 1926 tarihinde çıkarılmış olduğu bilinmektedir. Gazete ilk beş sayıya kadar tek sayfa olarak çıkmış, daha sonra iki yaprak, dört sayfa şeklinde yayımlanmıştır. Harf inkılabı sonrası yeni Türk harfleriyle bir üre daha yayımlanmaya devam etmiş, sonrasında gazetenin yerini valilik tarafından yayımlanan *Tekirdağ Gazetesi* almıştır. Yeni harflerle çıkarılan sayılarda özel idare, mahkemeler, resmî ilanlar, kanun metinlerine dair haberler çıkarılmıştır (Önelçin, 1966, s.6-7).

İnan Gazetesi 1951 yılı Eylül ayında çıkmaya başlamıştır. Haftada iki defa yayımlanırdı. Sahibi İbrahim Özyiğit olup, sorumlu müdür Fahir Taner'di. *Yeni İnan Gazetesi*, 1952 yılı Ağustos ayında yayın hayatına başlamış olup, sahibi Celal eren sorumlu müdürü ise Fahir Taner'di. 1953 yılından sonra sahibi ve sorumlu müdürü Fahir Taner olmuştur. Gazete 1954 Ekim'e kadar haftada iki gün yayımlanmaktaydı ancak bu tarihten sonra Pazar günleri hariç gündelik olarak çıkmıştır. 1964 yılından itibaren Salı ve Cuma olarak haftada iki gün günlüğe çevrilmiştir. *Yeni İnan Gazetesi* sadece yerel konulara değil çevreye ilişkin konulara, fikir ve düşünce yazılarına, ülke olaylarına yer verdiğinden dolayı Atatürkçü, milliyetçi, memleketçi bir gazete olarak

tanınmıştır. Günümüzde hala yayın hayatına devam etmektedir (Önelçin, 1966, s. 7-8).

Tekirdağ Sesi Gazetesi 1952 yılında yayımlanmış olup on beş günde bir çıkmıştır. İstanbul'da Zaman matbaasında basılmaktaydı. Kaç sayı çıkarıldığı bilinmemekle beraber günümüzde basılmamaktadır. *Trakya Gazetesi* ilk sayısı 1953 yılı Ağustos ayında iki sayfa olarak yayımlanmış olup, günlük siyasi bir gazeteydi. Sahibi ve yazı işleri müdürü Hulusi Günay'dı. Gazete yayın hayatına günümüzde devam etmemektedir. 1953 yılında *Demokrat Tekirdağ Gazetesi* yayımlanmaya başlamıştır. Günlük, siyasi, içtimai, iktisadi gazete İstanbul Galata'da basılmaktaydı. Hikmet Tekin, İbrahim Özyiğit, gibi isimler yazarlar arasında bulunmaktaydı. Gazete günümüzde yayımlanmamaktadır. *Kurtuluş Gazetesi* 9 Kasım 1955 tarihinde yayımlanmaya başlanmıştır. Haftalık gazete olmakla birlikte siyasi bir gazete idi. Hüseyin Hüsnü Karan gazetenin sahibi ve yazı işleri müdürüydü. Dört sayfa olarak tek sayı yayımlanmıştır. *Tekirdağ Hür Demokrat Gazetesi* 27 Nisan 1955 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. Haftalık olarak yayımlanmakta olup, siyasi, içtimai, iktisadi bir gazeteydi. Basıldığı yer İstanbul'da Ticaret Matbaası'ydı. Günümüzde yayımlanmamaktadır. *Demokrat Tekirdağ Gazetesi* ilk olarak 14 Kasım 1956 tarihinde yayımlanmıştır. Siyasi, içtimai, iktisadi günlük bir gazete olup, iki sayfa olarak çıkarılmaktaydı. Gazete günümüzde yayımlanmamaktadır. Gazete kapatılmış olan Demokrat Parti'nin organı olma iddiası taşımaktaydı. Gazetede o dönemki devlet büyüklerinin ayrı ayrı veya toplu olarak resimleri basılmaktaydı. Günümüzde yayımlanmamaktadır (Önelçin, 1966, s. 8-10).

Köyün Sesi Gazetesi, 5 Temmuz 1957 tarihinde ilk sayısı yayımlanmış olup, günlük bir gazeteydi. Demokrat Tekirdağ Matbaası'nda basılmaktaydı. Doğan Kemallı, Behçet Sözer başlıca yazarlar arasındaydı. *Demokrat Trakya Gazetesi*, 12 Ocak 1960 tarihinde yayımlanmıştır. İki sayfa olarak çıkarılmaktaydı. Fehmi Ünal başyazarı olup, yazı işleri müdürü Dr. Safer Kağan'dı. Günümüzde yayımlanmamaktadır. *Yeşil Trakya Gazetesi* ilk olarak 21 Temmuz 1960 tarihinde yayımlanmıştır. Tek yaprak halinde çıkarılmakta olup, yazı işleri müdürü Dr. Safer Kağan sahibi ise Ahmet Yazarlı idi. Günümüzde yayımlanmamaktadır. *Trakya Ekspres Gazetesi*, Çorlu'da yayımlanmış olup kurucusu Mithat Perin'dir. Gazetenin

sahibi Cevat Perin, Tekirdağ özel idaresine ait matbaa makinesi satın almış olup bu makineye Trakya Ekspres Matbaası adı verilmiştir. Günümüzde yayımlanmamaktadır (Önelçin, 1966, s. 10-11).

Zafer Adaletindir Gazetesi, 39. Sayısından itibaren Tekirdağ'da dört sayfa olarak yayımlanmakta olup, bu sayısının tarihi 29 Aralık 1961'dir. Pazar hariç diğer günler çıkarılmaktaydı. Son sayısı 4 Nisan 1962 tarihli'dir. Önelçin (1966, s.11-12)'in verdiği bilgiye göre gazetede çok kez doğru olmayan haberler yayımlanmış, o zamanlar yeni kurulmakta olan Namık Kemal Kütüphanesi için topladıkları kitapları kütüphaneye teslim etmemiştir. Günümüzde yayımlanmamaktadır. *Zafer Sosyal Adaletindir Gazetesi*, ilk sayısı 5 Nisan 1962 tarihinde yayımlanmıştır. Pazar günleri hariç her gün çıkmaktaydı. *Zafer Adaletindir gazetesi* kapanınca o gazetenin devamı niteliğinde kurucuları tarafından çıkarılmıştır (Önelçin, 1966, s. 12). *Şafak Gazetesi*, 19 Şubat 1963 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. Bu gazete Pazartesi günleri hariç diğer günler yayımlanmaktaydı. Daha sonra günleri değişip Pazartesi ve Perşembe dört sayfa halinde çıkmaya başlamıştır. Günümüzde yayın hayatına devam etmektedir. *27 Mayıs Gazetesi*, hangi tarihte yayımlandığı, ne zaman kapandığı bilinmemekle beraber, bilinen üç sayısı bulunmaktadır. *Ceride-i Sünnet Gazetesi*, 1947 yılında yayımlanmış, eğlence sebebiyle bir defalık çıkarılmış mizah gazetesidir (Önelçin, 1966, s. 13). *Balo, Diken, Meltem, Papyon, Enjektör* gazeteleri tek seferlik çıkarılmış mizah gazeteleridir (Önelçin, 1966, s. 14).

Çorlu Gazetesi, ilk olarak 19 Mayıs 1938 tarihinde yayımlanmıştır. Yine 1938 yılında kapanmıştır. Aynı isimle çıkarılan başka gazete günümüzde de yayımlanmaktadır. 1959 yılında iki sayfa halinde siyasal ve günlük bir gazete iken, sonrasında Çarşamba ve Cumartesi günleri çıkmaya başlamıştır (Önelçin, 1966, s. 15-16). *Çorlu Postası Gazetesi*, İstanbul'da dizilip Çorlu'da basılan bu gazete, Salı ve Cuma günler çıkmakta olup siyasi bir nitelik taşımaktaydı. İlk olarak 3 Temmuz 1943 tarihinde yayımlanmıştır (Önelçin, 1966, s. 15). *Çorlu Sesi Gazetesi*, 6 Ocak 1955 tarihinde ilk sayısı yayımlanmış olmakla birlikte Pazartesi ve Perşembe günleri iki sayfa olarak yayımlanırdı. Günümüzde yayın hayatına devam etmemektedir (Önelçin, 1966, s. 15). *Çorlu Ekspres Gazetesi*, 1959 yılında yayın hayatına başlamıştı, siyasal

nitelikte bir gazetedir. Haftada iki kez Çarşamba ve Cumartesi günleri çıkarılmaktadır. Günümüzde yayın hayatına devam etmektedir (Önelçin, 1966, s. 16).

Çiftçi Gazetesi, Hayrabolu ilçesine ait olup ilk olarak 1952 yılının ilk üç ayında on beş günde bir yayımlandığı bilinmektedir. Günümüzde yayın hayatına devam etmemektedir. *Yeni Çiftçi Gazetesi*, 17 Mart 1953 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Siyasal nitelikte olup on beş günde bir çıktığı bilinmektedir. Gazete yayın hayatına günümüzde devam etmemektedir. *Köylünün Sesi Gazetesi*, 16 Haziran 1954 tarihinde yayın hayatında başlamıştır. İstanbul'da Köroğlu Matbaası'nda iki sayfa olarak basılıp haftalık bi gazeteydi. Gazete daha sonrasında kapanmıştır. *Hayrabolu Posta Gazetesi*, 28 Şubat 1961 tarihinde ilk olarak yayımlanmıştır. Salı ve Cuma günleri tek sayfa olarak çıkarılmaktaydı. Gazete günümüzde yayımlanmamaktadır (Önelçin, 1966, s. 16-17).

Yeşil Malkara Gazetesi, 10 Temmuz 1963 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. Siyasal nitelikte olup haftada iki kez iki sayfa şeklinde çıkarılmaktaydı. Gazetede mahalli haberler de yayımlanmıştır, günümüzde yayın hayatına devam etmemektedir. *Bizim Malkara Gazetesi*, 6 Nisan 1964 tarihinde yayılanmış olup, haftada iki kez Pazartesi ve Perşembe iki sayfa şeklinde çıkarılmaktaydı. 1965 yılından itibaren çıkarılmamıştır. *Türkiye Köylü Postası Gazetesi*, 13 Mart 1964 tarihinde dört sayfa olarak çıkarılmıştır. Marmara Ereğlisi'ne ait olup haftalık olduğu bilinmektedir. Daha sonrasında kapanmıştır (Önelçin, 1966, s. 18).

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız Tekirdağ merkez ve diğer ilçelerindeki basından, çalışma çerçevesindeki tarihlerde yayın yapan ve arşivi bulunan Yeni İnan gazetesi, Şarköy gazetesi ve Trakya Doğu gazetelerinden yararlanılmıştır.

5. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bulgaristan'dan Türk göçü (1989) Tekirdağ yerel basınına da yansımıştır. Tekirdağ merkez ve diğer ilçelerindeki yerel basından, çalışma çerçevesindeki tarihlerde yayın yapan ve arşivi bulunan Yeni İnan gazetesi, Şarköy gazetesi ve Trakya Doğu gazetelerinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda Ocak 1985-Aralık 1990 tarihleri arasında ilgili üç gazetede çıkan haberler incelenmiştir.

Veriler, “Göçe Giden Süreç”, “Bulgaristan’ın Uyguladığı Asimilasyon Politikasına Tepki ve Direnişler”, “Belen Toplama Kampı” ve “Bulgaristan’dan Türk Göçü”, Göçmenlerin İskânı ve Yapılan Yardımlar”, “Göçün Sonuçları” alt temalara ayrılarak incelenmiştir.

5.1. Göçe Giden Süreç

Bulgaristan Hükümeti özerk bir devlet olarak Berlin Anlaşması’yla kurulduğu günden beri tek hedefi olan homojen bir Bulgar devleti oluşturma politikası amacıyla Yeniden Doğu (Soya Dönüş Politikası) kapsamında Bulgaristan’da yaşayan Türklerin kökenlerinin Türk değil Bulgar olduğunu iddia etmiştir. Hatta Osmanlı Devleti döneminde zorla Müslümanlaştırılmış Bulgarlar olduğunu savunmuştur. Bu sebeple de bünyesinde yaşayan Türkleri asimilasyon uygulamalarıyla benliklerinden koparmaya çalışmış ve bu bağlamda birtakım uygulamalar gerçekleştirmiştir. Türkçe konuşmanın yasaklanması, dini ibadetlerin yerine getirilmesinin yasaklanması, Türkçe gazete ve dergilerin kaldırılması, Türkçe şarkı söylemenin ve dinlemenin yasaklanması, şalvar, başörtü gibi geleneksel ve dini kıyafetlerin giyilmesinin yasaklanması, camilerin kapatılması, Türk isimlerinin Bulgar isimleriyle değiştirilmesi ve bu uygulamaları gerçekleştirmeyen Türklerin cezalandırılması bu politika doğrultusunda gerçekleştirilmiştir (Demirhan, 2019, s.253).

1980’li yıllardan itibaren Bulgaristan “Soya Dönüş Politikası” kapsamında önce Pomakların sonra Türklerin dini vecibelerini yerine getirmelerini engellemiş,

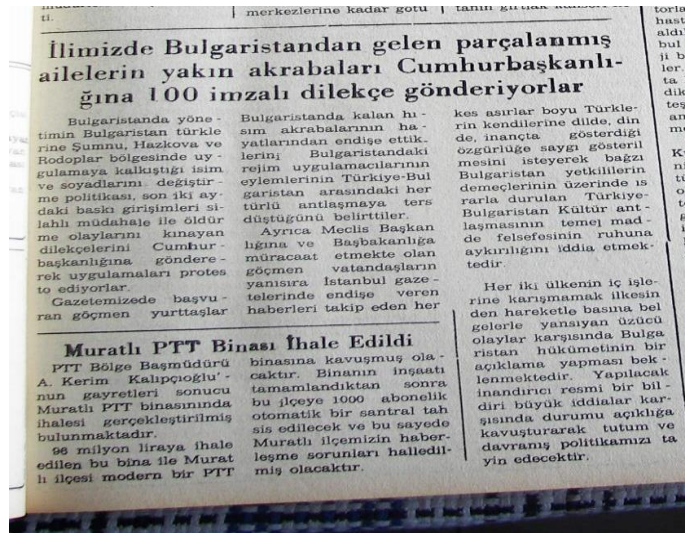
sonrasında isimlerini Bulgar isimleriyle değiştirmiştir. Daha nceden Türk kimliklerinde milliyet kısmında etnik köken yazarken 1980 yılından sonra bu alan boş bırakılmıştır. 1984 yılına gelindiğinde Bulgaristan'ın hedefi daha önce de olduğu gibi tek uluslu bir Bulgar devleti oluşturmaktı. Bulgar Hükümeti bu amaçla Bulgaristan'da yaşayan etnik grupları asimile ederek, benliğinden uzaklaştırarak yok etme yoluna girmiştir. Bu bağlamda ilk olarak 1984 yılı başlarında Bulgar Parlamentosu'nda kabul edilmiş olan bir kararla Bulgaristan'da yaşayan Türklerin isimlerini Bulgar isimleriyle değiştirmeye başlamıştır. Türkçe konuşulması yasaklanmış, bu yasağa uymayıp Türkçe konuşanlara 5 Leva para cezası uygulanmıştır. Esasında Bulgarlaştırma kampanyası için ilk önce birkaç pilot bölge belirlenmiş böylece halkın vereceği tepki llmştir. Bu maksatla, 1982'de bazı köylere dilekçeler gönderilerek Türklere uygulanan ad değiştirilmenin yasal bir sürece dayandığı, yasal olmayan bir yol kullanılmadığı kanıtlanmak istenilmiştir. 1985'te toplu yerlerde Türkçe konuşulması yasaklanmıştır (Ağanoğlu, 2017, s.367; Tahir, 2015, s.583).

Bulgaristan'da isim değiştirme uygulaması başlamadan önce yaşanan birtakım olaylar, Bulgaristan hükümetinin Türk azınlığı hain göstererek isim değiştirme ve asimilasyon faaliyetlerine zemin hazırladığını göstermektedir. Bu uygulamalar şu şekilde gerçekleşmiştir: 30 Ağustos 1984 tarihinde Varna havalimanında ve Filibe'de tren istasyonunda bir patlama gerçekleşmiş ve bu patlamalarda yaralanan ve hayatını kaybeden insanlar olmuştur. Bulgaristan Hükümeti patlamaları düzenleyen ve gerçekleştiren kişilerin de Türk olduğunu iddia ederek kamuoyunun desteğini almaya çalışmıştır (Demirhan, 2019, s. 258).

25 Nisan 1984'te Bulgaristan Dışışleri Bakan Yardımcı İvan Ganev ile Türkiye Sofya Büyükelçisi Ömer Engin Lütem arasında bir görüşme yapılarak isim değiştirme uygulaması konuşulmuş, reddedenlerin dövüldüğü veya sürgüne gönderildiği izah edilmişse de Bulgaristan tarafı söz konusu iddiaları reddetmiştir. Ayrıca bu durumun Bulgaristan'ın içişleri olduğunu, müdahale etmenin de Bulgaristan'ın içişlerine karışmak olduğunu Ganev dile getirmiştir (Kamil, 2018, s. 10).

İsim değiştirme uygulaması, ilk etapta Bulgaristan'ın güneyinde gerçekleştirilmiş, daha sonrasında Kasım-Aralık aylarında Kırcaali Bölgesi'ne ve Haskova civarındaki köylere silahlı güçlerle birlikte girilmiştir. Sabah erken saatlerde köpekli polis birlikleri ve tanklarla Türk köyleri kuşatılmış, görevli kişiler ellerinde yeni Bulgar isimlerinin yazılı olduğu belgelerle evlere giriş yapmış, bunu silah zoruyla kabul ettirmeye çalışmış, bazısına da gönüllü olarak kabul ettiğini, göstermek amacıyla gönüllülük formunu “zorla” imzalatmış ve böylece bu uygulamanın Türklerin kendi isteği doğrultusunda gerçekleştiğini savunabilmek amacıyla böyle bir yöntem gerçekleştirmiştir (Özay, 2011, s. 110).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçün en büyük sebebi olan Türklerin isimlerinin zorla Bulgar isimleriyle değiştirilmesidir. İlgili süreçte Türklerin isimlerinin zorla Bulgar isimleriyle değiştirilmesi hadisesi, Tekirdağ basınına da yansımıştır. Şumnu, Haskova ve Rodoplar'da gerçekleşen isim değiştirme uygulaması ve bu uygulamaya karşı çıkan Türklerin öldürülmesi olaylarını kınayan dilekçelerini Türkler Cumhurbaşkanlığı'na göndermişlerdir. *Yeni İnan* gazetesine başvuran yurttaşlar, Bulgaristan'daki akrabaları adına endişe ettiklerini ve Bulgaristan'ın uygulamış olduğu asimilasyon politikasının Türkiye ve Bulgaristan arasındaki anlaşmalara ters düştüğünü belirtmişlerdir (Yeni İnan, 18 Ocak 1985, s. 1).

Görsel 1: Tekirdağ'a Bulgaristan'dan Gelen Parçalanmış Ailelerin Yakın Akrabalarının Cumhurbaşkanlığına 100 İmzalı Dilekçe Göndermesi Haberi

Dışışleri Bakanlığı yetkililerinden alınan bilgiye göre Bulgaristan'da binden fazla Türk öldürölmüştür. İsimlerinin değıştirilmesini kabul etmeyen çok sayıda Türk cezaevine gönderilmiştir. Bulgaristan'da yaşayan 800.000 Türk'ün bulunduğu bölgeler abluka altına alınmış, Türkiye'ye göçmen olarak gelmek isteyenlerin ağır baskı altında tutulduğu manşetlere yansımıştır. Politbüro üyesi Todorov, bir Bulgar gazetesine verdiği demeçte, *köylerinden ayrılmak ve Türkiye'ye göç etmek isteyen Türkleri birkaç saat içinde uzaklaştırabiliriz. Ancak bunların hiçbirisi Türkiye'ye giremez. Bulgaristan'ın uzak ve ücra köşesinde yaşarlar şeklinde konuşmuştur* (Yeni İnan, 26 Eylül 1985, s. 1).

Bulgaristan'da bulunan Türklere Bulgar Hükümeti tarafından yapılan baskı ve zulmün gün geçtikçe arttığı bildirilmiştir. Tekirdağ'da yakınları bulunan Bulgaristan Türkleri, gönderdikleri mektuplarında “hastalığımıza ilaç bulunamadı” gibi şifreli cümlelerle isimlerinin değıştiğini ve kabul etmedikleri takdirde işkence gördüklerini belirtmişlerdir. Gazete bürosuna uğrayan ve yakınları Bulgaristan'da bulunan soydaşlar, durumu telgraf ve mektuplarla ilgili makamlara ilettiklerini belirterek soydaşlara yardım edilmesini hatta konunun Birleşmiş Milletler'e taşınmasını beklediklerini söylemişlerdir (Yeni İnan, 11 Şubat 1985, s. 1).

Bulgaristan Komünist Partisi 7 Şubat 1986'da bir rapor hazırlayarak Türklerin nasıl Bulgarlaştırılacağı üzerine savunmalar gerçekleştirmiştir. Türkleri en etkili şekilde asimile etme yolunun dinleriyle ilişkilerini en aza indirerek olduğunu savunarak; ateizm propagandası, isimlerin değıştirilmesi, sünnetin yasaklanması gibi uygulamaların gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur (Kamil, 2018, s. 8-10).

Türklerin isimlerinin değıştirildiği süre zarfı boyunca Türklerin pasaport ve ehliyetleri iptal edilip yakılmış ve Aralık 1984'ten Şubat 1985 tarihine kadar olan kısa bir zaman zarfında yaklaşık bir milyon Türk vatandaşın ismi Bulgar isimleriyle değıştirilmiştir (Tahir, 2015, s. 583).

Bulgaristan baskılarına devam ederken Türkiye'nin de elektriğini kesmeye başlamıştır. Türkiye Elektrik Kurumu yetkilileri on beş günden beri düzenli elektrik akışı sağlanamadığını, son üç gündür de kesintiye uğradığını belirtmişlerdir. Soydaşlar üzerinde baskı uygulayan Bulgaristan şimdi de elektriği kesmektedir. Bulgaristan daha

önce Türkiye ile imzalamış olduğu protokole rağmen on beş gündür düzenli elektrik akışı sağlamamıştır. Bulgar makamları bazı arızalardan kaynaklandığını söylemiş olsa da bu zamana kadar en ufak bir aksaklık yaşanmamıştır. Ancak bunu Bulgaristan'ın baskı politikalarına bağlayan yetkililer bundan sonra Türkiye'nin elektriğini kendi üreteceğini ve Bulgaristan'a bu konuda ihtiyaç kalmadığını da belirtmişlerdir (Yeni İnan, 23 Şubat 1985, s. 1)

Bulgaristan'dan bütün vatandaşlarımızı almaya hazır olduğumuz haberleri de Yeni İnan gazetesine zaman zaman yansımıştır. Tekirdağ Milletvekili Ahmet KARAEVLİ, Malkara Hükümet Konağı'nın temel atma töreninde yaptığı konuşmada bununla ilgili olarak;

Türkiye dünya ile iç içedir. 1980'den beri, özellikle 1980 öncesi olaylarıyla dünyanın dikkatini çekmektedir. Ama 12 Eylül 1980'den sonra atılan adımlar dünya kamuoyunda takdir toplamaktadır. Biz Bulgaristan'a da gel masaya oturalım, bütün vatandaşlarımızı almaya hazırız, Bulgaristan paniğe kapılmıştır (Yeni İnan, 8 Nisan 1985, s. 1) demiştir.

Bulgaristan'daki bir Türk kızı Tekirdağ'daki teyzesine mektup yazarak yardım istemiştir. Uzun zamandan beri ulaşmaya çalışan Zeynep, sonunda Romanya'ya giderek mektubunu yollayabilmiştir. Zeynep mektubunda şunları yazmıştır: *Annem babam günden güne eriyorlar. Radyo başında Türkiye'den gelecek haberleri bekliyorlar. Ninem, dedem ve amcam öldüler. Artık dayanamıyorum. Bizleri gavur ettiler. Polisler kontrollerini sıklaştırdılar. Teyzeciğim, anlat bizi radyolara, televizyonlara. Bulgar şimdi hepten kudurdu. Benim yaşı 26 gavur elinde ölmek istemiyorum yalvarırım bizi kurtarın.* Zeynep'in teyzesi üç ay önce öldüğü için bunlardan haberi olamadı. Mektubu oğlu Mümin Kılıç gazeteye teslim etmiştir (Yeni İnan, 27 Eylül 1986, s. 1).

Zorla isim değiştirme uygulamasına direnen Türkler bir an evvel Türkiye'ye göç etmek amacıyla pasaport başvuruları gerçekleştirmişlerdir. 15 Haziran-6 Temmuz 1989 tarihleri arasında çıkarılan pasaport sayısı 370.291 olmuştur. Çıkarılmış olan pasaportlardan 125.441 tanesi sahiplerine verilmiş, kendilerine pasaport verilen

Türklerden 111.336'sı göç etmek amacıyla harekete geçmiştir (Kamil, 2018, c. 8, s. 9).

Tekirdağ yerel basınında göçe giden süreçte yaşananlar dönemin yerel gazetelerine de konu olmuştur. Türklere yapılan asimilasyon politikası ve baskılar Türkleri Bulgaristan'dan göç etmeye zorlamıştır.

5.2. Bulgaristan'ın Uyguladığı Asimilasyon Politikasına Tepki ve Direnişler

Türkiye hükümeti Bulgaristan'da Türklere uygulanan asimilasyon politikaları karşısında önceleri sakin bir tutum izlemiş, meselenin karşılıklı görüşmeler çerçevesinde çözülmesi gerektiğini savunduğu için hemen harekete geçmemiştir. Buna rağmen Bulgaristan hükümeti ne görüşmelere yanaşmış ne de Bulgaristan'ın Türklere baskı ve zulüm yaptığını kabul etmiştir. Bulgaristan'ın bu tutumundan sonra Türkiye'nin birçok yerinde Bulgaristan'ın asimilasyon politikalarına karşı mitingler ve gösteriler düzenlenmiş, yürüyüşler yapılmıştır (Demirhan, 2021, s. 225).

Bulgaristan'ın uyguladığı asimilasyon politikasına verilen tepki ve direnişler de Tekirdağ basınına yansımıştır. Bulgaristan yönetiminin isim değiştirme politikasını Şumnu, Haskova ve Rodoplar bölgesinde uygulaması ve bunu uygularken son iki ayda silahla müdahalede bulunulması Türklerin dilekçe yoluyla bu uygulamayı kınamasına neden olmuştur. Gazeteye başvuran soydaşlar, Bulgaristan'da yaşayan akrabalarının hayatlarından endişe duyduklarını söylemişlerdir. Ayrıca Bulgaristan'daki bu uygulamaların Bulgaristan-Türkiye arasındaki her türlü anlaşmaya ters düştüğünü belirtmişlerdir. İç işlerine müdahale etmemek amacıyla Bulgaristan'dan konuyla ilgili açıklama ve yapıcı bir tutum beklenmiştir (Yeni İnan, 18 Ocak 1985, s.1).

Bulgaristan'ın uyguladığı asimilasyon politikasına verilen tepki ve direnişlerin dış basına yansımaları da Tekirdağ basınında yer aldığı görülmüştür. Hollanda gazeteleri bu zamana kadar Türklere uygulanan baskılara sessiz kalmış, ancak ilk defa baskı ve zulmü kabul ederek gazetelerinde bu konuya yer vermiştir. Hollanda'nın ikinci büyük gazetesi olan Dagblad, Bulgar hükümetinin Türkleri Bulgarlaştırma çalışmaları sırasında olaylar meydana geldiğini ve çok sayıda Türk'ün öldürüldüğünü

duyurmuştur. Hollanda basını olayların Bulgar hükümetinin yeni nüfus cüzdanları düzenlenirken Türk isimlerinin silinip yerine Bulgar isimlerinin yazılmasını istemesi üzerine çıktığını yazmıştır. Çıkan olayların büyümesi üzerine polisin ordudan yardım istediğini belirten Hollanda gazetesi, Bulgaristan'da bir milyondan fazla Türk'ün yaşadığını Türk halkının genel nüfusun %10'unu teşkil ettiğini vurgulamıştır (Yeni İnan, 19 Ocak 1985, s. 1).

Bulgaristan'da uygulanan zulüm tüm dünya kamuoyunda tepki çekmeye devam etmiştir. Bulgaristan'da isimleri değiştirilen, işkence gören öldürülen Türkler hakkında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde yayımlanan *Wall Street Journal*'den, Pakistan'daki *Muslim gazetesine*, *Mısır'ın el-Ahram gazetesinden* Norveç'teki *Dagbladet*'a İsveç'teki *Expressen*'den İstanbul'daki Türk gazetelerine kadar bu insanlık dışı uygulamalardan bahsetmiştir. New York Belediye Başkanı Edward Koch 5 Mart 1985 tarihli açıklamasında şu sözleri dile getirmiştir:

İsimlerimiz bize ana-babalarımız tarafından verilmiştir. Bu adlar sadece ailelerimizi değil, kültürel mirasımızı da temsil etmektedir. Kültürel miras iklimlere veya karşı tarafın elinde bulunan silaha göre değiştirilecek bir elbise değildir. Bulgar Hükümeti adlarını değiştirmek suretiyle, bu ülkede yaşayan Türk asıllıları kendi kültürü içinde asimile edebileceği düşüncesiyle barbarca eylemlere girişmiştir. Ancak bu eylemleri sadece Türk asıllıların o toplumdan kopmalarına hizmet etmektedir (Yeni İnan, 26 Temmuz 1985, s. 1).

Uluslararası Af Örgütü "Bulgaristan Etnik Türklerin Hapsi" adlı yayınladığı raporda Bulgaristan'daki Türk azınlığın asimilasyonundaki zor kullanmaktan bahsetmektedir. Bu sırada güvenlik kuvvetleri tarafından öldürülen yüz Türk ve isim değiştirmeyi reddettikleri için hapsedilen iki yüz elli Türk olduğunu belirtmektedir. Raporda yapılan baskılara karşı çıkanların üzerine göz yaşartıcı bombalar ve saldıran köpekler saldıklarını da belirtmektedir. Diğer yandan Helsinki Watch Committee tarafından Haziran 1986 yılında yayımlanan raporda, Türk azınlığın Bulgarlar tarafından eritme politikasına tabi tutulduğu, bu süreç sırasında üç yüz ile beş yüz Türk'ün öldürüldüğü, çoğunun da yaralı ve tutuklu olduğu izah edilmiştir (Yeni İnan, 15 Temmuz 1986, s. 1).

Halkçı Parti Tekirdağ Milletvekili Salih ALCAN, mecliste yaptığı konuşmada, Hitler'in 1933-1945 yılları arasında yapmış olduğu sistemli baskıyı şu an Bulgaristan'ın yaptığını açıklamıştır. Binlerce Bulgaristan Türk'ünün adı ve soyadının değiştiğini belirten Alcan, *iki milyon Türk'ün karanlık politik oyunlarla Bulgar vatandaşlığına geçirilmek istenmesi sinsice büyük Bulgaristan hayalini gerçekleştirmeye yönelik planın bir parçasıdır. Diğer bir deyimle soykırımdır,* şeklinde konuşmuştur. Ayrıca Bulgaristan'ın bu baskılara son vermesini isterken yeni bir göç anlaşmasıyla parçalanmış ailelerin birleştirilmesi için hükümetin girişimde bulunmasını istemiştir (Yeni İnan, 25 Ocak 1985, s. 1).

26 Mart 1985'te Edirne'de Balkan Şehitlerini Anma Töreni'nde Bulgaristan'daki Türklere yapılan baskı ve zulüm lanetlenmiştir. Törende İstiklal Marşı ve saygı duruşunun ardından Üsteğmen Ergün Anar, Balkan Harbi sırasında Edirne'nin gördüğü Bulgar zulmünden bahsetmiştir. Bulgarların bugünkü insanlık dışı zulmünü de kınamıştır. Edirne müftüsü de törende şehitlerin ruhuna Kur'an okumuş ve hep birlikte dua edilmiştir (Yeni İnan, 27 Mart 1985, s. 1).

Bulgaristan'da yaşanan zulme karşı Türkiye'nin çeşitli yerlerinde gerçekleşen protesto ve yürüyüşler de Tekirdağ yerel basınına haber olarak yansıdığı görülmektedir. Bu haberlerden bir tanesi de Bursa'da 20 Nisan 1985 tarihinde *Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği (BAL-GÖÇ)* tarafından protesto gerçekleştirileceği haberidir (Şarköy, 19 Nisan 1985, s. 2).

4 Mayıs 1985'te Edirne'de 50.000'den fazla insanın katıldığı protesto yürüyüşü gerçekleşmiştir. Edirne'de gerçekleşen bu yürüyüşte atılan sloganlarla Bulgaristan'ın gerçekleştirmiş olduğu asimilasyon politikası kınanmış, daha önce 500 yıl Osmanlı Devleti yönetiminde kalan Bulgarların hiç asimilasyona, baskıya maruz kalmadığı dile getirilmiştir. Bu protesto yürüyüşüne Bursa, İzmir, İstanbul, Balıkesir, Ankara ve Trakya illerinden olmak üzere toplam altmış iki otobüs dolusu insan katılmıştır. Balkan Türkleri Göçmen Birliği'nden Edirne Barosu temsilcisinin konuşmacıları haklı davayı dile getirmişlerdir. Bulgaristan'ın zulmünün hiçbir haklı yönü olmadığını, Rumeli'deki 600 yıllık Türk geçmişinin hemen silinemeyeceğini,

Türklerin gücünü dile getirerek Bulgaristan'ın politikasını kınamışlardır (Yeni İnan, 8 Mayıs 1985, s. 1).

Bulgaristan Hükümeti'nin Türklere uyguladığı asimilasyon politikası giderek artış göstermiş ve çözülemez bir sorun haline gelmiştir. 21 Mart 1985 tarihinde İstanbul caddelerinde binlerce Türk protesto yürüyüşü gerçekleştirmiştir. Yabancı ülkelerde konuyla ilgili değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. *Washington Post* gazetesinde 22 Mart 1985 sayısında 40.000 gösterici İstanbul'da Bulgaristan'ı kınayan yürüyüşler gerçekleştirdikleri, Bulgaristan'daki komünist yönetimi ve Jivkov'u yeren sloganlar atarak şehrin merkezine yürüdükleri yazılmıştır. Almanya'nın Sesi Radyosu 22 Mart 1985 tarihindeki Türkçe yayınının bir bölümünde, Bulgaristan'daki Türk azınlığı sorununun, Avrupa Konseyi'nin 26 Nisan'da Strasburg'da yapılacak toplantının gündemine alındığı haberine yer vermiştir. Diğer yandan 400.000'in üzerinde tiraja sahip olan Londra kaynaklı *The Times*'ın 22 Mart 1985 tarihli sayısında, *Göçmen Dernekleri Federasyonu'nun* İstanbul'da, Bulgar zulmünü protesto ettiklerinden bahsedilmiştir (Yeni İnan, 9 Mayıs 1985, s. 1).

Asimilasyon politikalarına tepki amacıyla 1985 yılında Ahmet DOĞAN ve arkadaşları *Bulgaristan Türk Milli Kurtuluş Hareketi (BTMKH)*'ni kurmuşlardır. Nisan ve Mayıs ayında Dobriç, Varna, Şumnu gibi bölgelerde gizli şubeler açmış ve direnişlerini silahsız ve pasif bir direniş şeklinde gerçekleştireceklerini belirtmişlerdir. 1985 yılının Aralık ayında hazırlanan *Bulgaristan Türk Milli Kurtuluş Hareketi Program Deklarasyonu* adlı BTMKH programına göre örgütün kuruluş amaçları şöyleydi: Bulgaristan'ın son yirmi yıldır Türklerin milli bilincini yok etmeye çalıştığı bu durumun güvenli bir ortam içinde ortadan kaldırılması gerektiği; isim değiştirme uygulamasının son bulması için gerekli tepkilerin ve direnişin gösterilmesi; Türkçenin zenginleştirilmesi ve Türk köylerindeki Bulgar öğretmenlerin çalışmalarının engellenmesi. Bu amaçların başarılı bir şekilde uygulanmaya başladığını fark eden Bulgar Hükümeti, 1986 yılında Ahmet DOĞAN ve diğer parti üyelerini tutuklayarak örgütün faaliyetlerine son vermişlerdir. Ancak örgüt üyeleri cezaevindeyken de boş durmamış kendi aralarında tekrar örgütlenmiş, 10 Kasım 1989 tarihinde Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov'un yönetimden ayrılmasından sonra serbest bırakılmışlar ve böylece 1990 yılında Varna'da yasal bir şekilde *Bulgaristan'da*

Türklerin ve Müslümanların Hak ve Özgürlükleri Hareketi adıyla yeniden örgütlenmişlerdir (Şimşir, 2012, s. 421-423).

16 Ocak 1988 tarihinde kurulan bir diğer örgüt *Bulgaristan Bağımsız İnsan Hakları Derneği*'dir. Bu derneğin kuruluş amacı da Bulgaristan'ın baskılayıcı uygulamalarına direniş göstermek olmuştur. Türklere uygulanan asimilasyon politikasına karşı çıkması sayesinde birçok Türk kısa süre içerisinde derneğe katılmıştır. Derneğin üyeleri Türkçe isimlerini kullanmaya devam eden kişilerden oluşmaktaydı. Dernek geniş katılımlı gösterilerle Jivkov'un görevden uzaklaştırılmasında etkili olmuştur. *İnsan Haklarının Savunulması Demokratik Birliği* ve *1989 Viyana Destek Derneği* de Bulgaristan'ın asimilasyon politikalarına karşı kurulmuş olan diğer örgütlerdir (Şimşir, 2012, s. 427).

Türkiye'de 30 Mayıs 1986 tarihinde Edirne'de *Tercüman Gazetesi* ve *Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği* tarafından gösteri düzenlenmiş olup, bu gösteriye ANAP'tan milletvekilleri dâhil olmak üzere toplam beş bin kişi katılmıştır. 15 Haziran'da İstanbul'da *Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği*'nin tertip ettiği mitinge de yedi bin kişi katılmıştır (Lütem, 2005, s. 44). Bu gösteriler devam ederken 1986 yılı Temmuz ayı başında açlık grevleri de başlamıştır. 1983 yılında Salih MEHMEDOV eşi ve oğluyla birlikte turist olarak Türkiye'ye gelmiş fakat kızı Aysel Bulgaristan'da kalmıştı. Bulgaristan Aysel'i vermeyince aile Türkiye'de açlık grevine başlamış ve ısrarlı bir şekilde devam etmiştir. Bu durum Cumhurbaşkanı Kenan EVREN'in dikkatini çekmiş ve aileye haber yollayarak grevi bırakmalarını, perişan olmamalarını, kızlarını almak için farklı yollar denenebileceğini söylemiş; aile de devlete güvendiklerini belirterek grevi bırakmıştır. Bu durum kamuoyunda da Aysel'e karşı duyarlılığın artmasını sağlamış, bazı sokak ve caddelere adının verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu olanlardan bir buçuk yıl sonra Aysel Türkiye'ye getirilmiştir. Bu olaydan sonra çocuklarını Bulgaristan'da bırakmak zorunda kalan diğer aileler ve Bulgaristan'da yaşananlara tepki göstermek isteyen göçmen vatandaşlar da Sultanahmet Meydanı'nda açlık grevi yapmaya başlamış, daha sonra polis tarafından dağıtılmışlardır (Lütem, 2005, s. 47-49).

Türkler dünya kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla Mayıs 1989'da Silistre ve Şumnu'da gösteriler gerçekleştirmişlerdir. Daha sonra bu gösteriler Dobriç, Cebel, Razgrad gibi diğer bölgelerde de yayılmıştır. Bu gösterilerde birçok Türk açılan ateş sonucu öldürülmüş, bir kısmı da yaralanmıştır. 20-27 Mayıs tarihleri arasında yapılan gösterilerde 9 Türk ölmüş, daha önce yapılan gösterilerde de birçok Türk öldürülmüş ancak *Bulgar Telgraf Ajansı* (BTA) yalnızca 3 Türk'ün öldüğünü, Türklerin provakasyon yaptığını izah etmiştir (Şimşir, 2012, s. 431).

Bulgaristan'a gösterilen tepkiler sadece protesto yoluyla olmamış, tarihi gerçekliklerin konuşulması ve bunların basına yansımaları yoluyla da gerçekleşmiştir. Bulgaristan'ın tarihi gerçeklikleri çarpıtması Türkiye'de tepkiyle karşılanmış ve Bulgaristan'da yaşayan Türklerin yüzyıllardır orada bulunduğunun, kökenlerinin de Türk olduğunun vurgusu yapılmıştır.

Jivkov, Bulgaristan'da Türk olmadığını, Türk olarak bahsedilenlerin eskiden Osmanlı Devleti'nin fethettiği bölgelerde zorla Müslümanlaştırmış Bulgarlar olduğunu iddia etmiştir. Buna rağmen Bulgar tarihçileri de onların Türk olduğunu kanıtlar nitelikte eserlerinde bahsetmişlerdir. Tarih kitaplarına göre; Osmanlı Devleti 1363-1393 yılları arasında Bulgaristan topraklarını fethetmiş, bu toprakları 1878 yılına kadar yönetmiştir. Osmanlı Devleti fethettiği Bulgaristan topraklarına Anadolu'dan getirdiği Türkleri yerleştirmiştir. Bulgar Tarih Enstitüsü Direktörü Prof. Christo CHRISTOV, *Bulgaristan'ın Kısa Tarihi* isimli eserinde; Bulgaristan'ın Türkler tarafından fethiyle, bu topraklarda yaşayan Bulgarların dağlık bölgelere çekildiğini, Anadolu'dan gelen Türklerin de boş kalan topraklara yerleştiğini saptamıştır. S. DİMİTROV ve C. MANÇEV isimli Bulgar tarihçileri de Balkanların Osmanlı Devleti tarafından fethiyle bu topraklara Doğu Anadolu'dan Oğuz Türklerinin getirilip yerleştirildiğini belirtmişlerdir. Bulgar Basın Müdürlüğü tarafından 1951 yılında yayımlanan belgede de bu gerçeklikler desteklenir niteliktedir: Türklerin IV. yy.'dan itibaren Bulgar topraklarına yerleşmeye başladığı bu durumun XIII. yy.'a kadar devam ettiği yazmaktadır. *Bulgar Bilim Akademisi* tarafından 1963 yılında yayımlanan kitapta Türklerin Bulgarlardan sonra en büyük ulusal grubu oluşturduğu belirtilmektedir.

6 Kasım 1989 tarihli *Şarköy Gazetesinde* 3. Sayfada yayımlanan Bulgaristan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği'nin açıklaması Bulgaristan'ın tutumunu eleştirmektedir. Bulgar yönetimi 1984'e kadar hazırlamış olduğu belgelerle Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Türk olmadığını savunmaktadır. 1984 asimilasyon kampanyasıyla birlikte çok sayıda Türk'ün katledilmesi olayı yaşanmış buna rağmen komünist parti iktidarı Bulgaristan'da Türk olmadığını savunmuştur. Diğer yandan 1988 yılında Şubat ayında Belgrad'da imzalanan Dostluk Anlaşması'nda Bulgaristan insani sorunlardan bahsetmiş olup; Türkiye'de yaşayan Bulgarlarla ilgili hiçbir sorunla karşı karşıya kalınmamıştır. Bulgar yönetimi Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) toplantısı öncesinde çıkarmış olduğu pasaport yasasıyla hem dünya kamuoyundaki tepkileri hafifletmek istemiş hem de ülkesindeki Türk azınlığın mallarına el koyarak onları göçe zorlamıştır. Direnenler sert yöntemlerle cezalandırılmıştır. Bulgaristan'da başta Deliorman bölgesi olmak üzere diğer Türk yerleşim yerlerinde 800 kişi tutuklanarak Belene'ye gönderilmiştir. Türk köylerinin giriş ve çıkışları güvenlik güçleri tarafından kapatılmıştır. Türk köylerindeki ekmek satışları durdurulmuştur, gece dışarı çıkma yasağı uygulanmıştır. Gösterilerde yaralanan Türkler hastanelere kabul edilmemiştir. Direnen Türklerin üzerine sıcak su sıkılmış, tanklar altında insanlar ezilmiştir. Türklerin birbirleriyle haberleşmeleri engellenmiş, bankalardaki paralarına el konulmuştur. Bunlardan başka Bulgar hükümeti Türkler aleyhine gösteriler düzenlemekten de çekinmemiştir.

Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu 27 Kasım 1989 tarihinde *Şarköy Gazetesine* bir çağrıda bulunmuştur. Çağrının ana konusu şu şekildedir: Bulgaristan daha öncesinde İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni kabul etmiş, uluslararası ve ikili anlaşmalar imzalamış olmasına rağmen ülkesinde yaşayan azınlıkların haklarını gasp etmiştir. Bulgaristan temel hak ve özgürlükleri hiçe sayan ırkçı politikalar sergilemiştir. Bunu komünist ideolojiyle uygulamışsa da Lenin'in politikasıyla bağdaşmamaktadır. Özellikle bu insanlık dışı baskılar, kardeşlik, eşitlik gibi kavramlarla bağdaşmamaktadır. Eğer Bulgar yönetiminin bu zulmüne karşı çıkılmazsa ilerde başka yönetimler tarafından daha kötüler uygulanabilir. Bu sebeple hep birlikte bu zulme karşı çıkılmalıdır düşüncesi hakim olmuştur.

Bundan başka Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği *Şarköy gazetesine* 22 Mayıs 1989 yılında asimilasyon politikasıyla ilgili bir demeç vermiştir: Jivkov yönetimi tek uluslu bir Bulgaristan yaratmak amacıyla 1984 yılından beri Türklere dini ve kültürel baskı uygulamaktadır. Türkçe okuma yazma yasaklanmış, tarihi eserler, camiler, mezarlıklar tahrip edilmiştir. Bunlara rağmen Türklerin birliğini kıramayınca bu sefer de ekonomik ve ideolojik baskı uygulamaya başlamıştır. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin tarihiyle ilgili sahte belgeler üretmiş, tarihi gerçeklikleri çarpıtmış ve yok saymıştır. Kendi anayasasındaki temel hak ve özgürlükleri koruyan maddelerle çelişen uygulamalar gerçekleştirmişlerdir. Bunlardan başka daha önce imzalamış bulunduğu anlaşmaları da yok saymıştır.

15 Ocak 1990 tarihli *Şarköy gazetesinde* Bulgaristan'ın uyguladığı asimilasyon politikasından bahsedilmektedir. Bünyesindeki azınlıktan her zaman rahatsız olmuş olan Bulgar yönetimi 1984 yılında yoğun bir asimilasyon çalışmasına başlamıştır. O güne kadar dünya kamuoyunun dikkatini  ekmeyen Bulgar baskısı, direnenlere bulunulan silahlı müdahalelerle Türkiye ve dünyanın tepkisini çekmeyi başarmıştır. Sadece Türk oldukları ve ölüm inancına sahip oldukları için benliklerinden uzaklaştırmak amacıyla; Türkçe dersler kaldırılmış, Türkçe konuşmak yasaklanmış, dini vecibelerinin yerine getirmesi engellenmiş, medreseler ve mezarlıklar tahrip edilmiş, isimleri değiştirilmiş, tüm mal varlıkları gasp edilmiştir.  nsanlık dışı bu uygulamalara boyun eğmeyen Türkler ise tutuklanmış, işkence görmüş, sürgüne gönderilmiştir. Bulgar yönetimi şu sebeplerle asimilasyon uygulamıştır: Türk nüfusunun artış hızından endişe duymuştur, Türkleri Bulgarlaştıramamaktan korkmuştur, Türklerin dayanışma ve bağlılıklarından rahatsızlık duymuştur, Bulgaristan'daki Türk tarihinden ve eserlerinden rahatsız olmuştur, yönetimin politikalarının karşısında durup Türkleri destekleme ihtimali olan kendi vatandaşından korkmuştur. Bütün bu asimilasyon politikalarına hep birlikte karşı gelmek gerektiği çağrısı yapılmıştır.

Bulgaristan'ın uyguladığı asimilasyon politikalarına direnmiş,  ne çıkmış bir isim olan Naim Süleymanoğlu'ndan konunun önemi bakımından bahsetmek elzemdir.

Naim SÜLEYMANOV (SÜLEYMANOĞLU), Avrupa Dünya Şampiyonası'nda Türkiye'yi temsil etmiş ve 150 kilo kaldırmış, Bulgarların zulmünü dünyaya anlatmada etkili olmuştur. Türkiye halter sporunda ilk kez üç altın madalya alarak Avrupa şampiyonu olmuştur. Dünya Halter Şampiyonu Naim SÜLEYMANOV, Türkiye'ye kaçarak gelmiş, daha doğrusu sığınmıştır. Onun sayesinde Bulgar zulmü dünyaya duyurulmuştur (Şarköy, 13 Mayıs 1988, s. 2).

Bulgarlar kendisinin ismini de Naum ŞALAMANOV olarak değiştirmiştir. Dünya halter şampiyonu Naim SÜLEYMANOĞLU, dünya şampiyonasına katılmak için Bulgar takımı ile gittiği Avustralya'nın Melburn kentinden 7 Aralık gecesi kaçmış, kendisine yardımcı olan Türk arkadaşlarının yanında kalmıştır. Başkonsolos Sahir ARMAOĞLU'na Türkiye'ye gitmek istediğini iletmış, Bulgaristan'da inançlarını ve geleneklerini yaşamalarına engel olduklarını, Bulgarlaştırmaya çalıştıklarını, kendi isminin değişmesinin de bardağı taşıran son damla olduğunu ifade etmiştir. Polislere de bu bilgileri aktarınca polisler gerekli işlemleri başlatmışlardır (Hürriyet, 12-13 Aralık 1986). Naim'in kaçışı üst üste sağladığı başarılar sebebiyle sadece Türkiye'de değil dünya kamuoyunda da büyük bir etki yaratmıştı. 10 Aralık'ta BTA, Naim'in kaybolduğu haberini yayımlamış, kaçması için kendisine baskı uygulandığını ifade etmiştir. 12 Aralık'ta annesi ve babası televizyona çıkartılarak, baskı altında bir konuşma yaptırılarak, geri dönmesini istedikleri söylettirilmiştir. Bunlar yaşanırken Türkiye Başbakanı Turgut ÖZAL, Naim'in Türkiye'ye gelmesinin diğer Türklere de fayda sağlayacağını düşünmüştür. Naim önce Melburn'den Londra'ya getirilmiş, Türk televizyonuna bir demeç vermiş, ertesi gün Özal'ın şahsi uçağıyla Ankara'ya getirilmiştir. Gazetecilere yakalanmamak için Esenboğa'da değil, Mürted'de inmiş, hemen Özal'ın yanına getirilmiştir. O sırada basın toplantısı yapan Özal, hemen gazetecilerle Naim'i tanıştırmış, büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Geldiğinin ertesi günü Türk vatandaşı olarak Süleymanoğlu soyadını almıştır (Lütem, 2005, s. 259).

28 Ağustos 1989 tarihli Şarköy gazetesinde Adem YELES'in yaptığı konuşmada Naim SÜLEYMANOĞLU'nun başarısı hakkında aslında Türkiye'nin değil onun kendi başarısı olduğunu, kendisinin Türkiye'de yetişmediğini vurgulamış; Aysel'in Türkiye'ye getirilmesinin de Naim'le övünülmesinin de bir şov olduğunu söylemiştir. Özal hükümetinin göç olayına yaklaşımındaki politikasını eleştirmekte ve

yapılması gerekenleri şu şekilde özetlemektedir: Acilen bir göç politikası belirlenip, Bulgaristan’a kabul ettirilmelidir, Özal’ın muhalefet partilerle konuyu görüşmesi gerekmektedir, son olarak kişisel başarılarından ziyade hep birlikte Bulgaristan için bir şeyler yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bunlardan başka televizyon dizileriyle de tepkiler gösterilmekte farkındalıklar artmaktaydı. Aysel’e karşılık yayından kaldırılan “Yeniden Doğmak” dizisinin yankıları sürerken gözler Tekirdağ’da çekimleri devam eden “Belene”ye çevrilmiştir. Dizi Belene Adası’nda zulme uğrayan Türkleri konu almaktadır. Yayınlanıp yayınlanmayacağıyla ilgili yetkililer net bir bilgi vermemiş olsa da halk büyük bir heyecanla diziye beklemiştir, dizi yayınlanmasıyla ilgili çok yoğun talep görmüştür. Daha önce de Belene adıyla Belene’deki zulmü anlatan dizinin yayınlanacağı söylenip belirsiz kaldığı habere yansımıştır (Yeni İnan, 9 Ocak 1988, s. 1).

5.3. Belene Toplama Kampı

Bulgaristan’da Türk azınlığın direncini kırmak ve isim değiştirme politikasına boyun eğmeyip direnen kişileri cezalandırmak amacıyla daha önceden kapatılmış bulunan toplama kampları yeniden açılmıştır. *Belene Toplama Kampı*, *Belene Tecrit Kampı*, *Bobol Dov Toplama Kampı* sırasıyla yeniden açılmıştır. Belene Kampı, Bulgaristan 1984’te asimilasyon faaliyetlerine başladığı sırada tavuk çiftliği olarak kullanılmakta olup 1985 yılında tekrar açılmıştır. Açıldıktan sonra isim değiştirme uygulamasını kabul etmeyen Türkler önce tutuklanmış daha sonra çeşitli yerlerde sorguya çekilmiş; Belene Adası’na gönderilmiştir. *Sadece Belene Toplama Kampı’na* değil *Belene Cezaevi’ne* ve *Tecrit Kampı’na* da kapatılmışlardır. Bulgaristan Belene Kampı’nın kapatılmasıyla ilgili baskılar yaşadıkdan sonra kampın varlığını inkâr etmekle kalmamış, kamptaki mağdur insanları kuzey Bulgaristan’daki köylere ve Bobol Dov Toplama Kampı’na göndermiştir (Özkan, 2010, s. 94).

Kampta kalanları haftada bir sorguya çekip, kökenlerinin Bulgar olup olmadığını sormuşlar, Türk olduğunu söyleyenleri dövmüş ve işkence etmişlerdir. Yine hocalara, dine inanıp inanılmadığı, Birleşmiş Milletlerin Bulgaristan’a müdahale edip etmemesi gerektiği sorulan sorular arasında olup Bulgaristan aleyhinde bir cevap

verildiği takdirde işkenceler uygulanmıştır. Kampta tutukluların bildikleri işlere göre bir iş dağılımı yapılmış ve maaş karşılığında çalışmaları istenmiş olup ay sonunda paralarını alamamış hatta borçlu çıkarılmışlardır. Kamp süresince dünya kamuoyundan gelen baskıların da etkisiyle tutukluların aileleriyle mektuplaşıp görüşmelerine müsaade edilmiştir. Ancak mektuplarında sağ olduklarını, gayet iyi olduklarını yazmaya zorlanmışlar, görüşmelerde de Türkçe konuşmak yasaklanmış, gardiyanlar görüşmelere dahil olup izleyici ve dinleyici konumunda katılmış, Türkçe konuşulduğunda görüşmeyi sonlandırmıştır (Özkan, 2010, s. 118-127).

Bulgaristan, üzerindeki baskılar artınca kampın olmadığını iddia etmiş, bir yandan kampı boşaltmaya başlamış ve en sonunda 1986 yılında kampı kapatmak durumunda kalmıştır. Kamptan çıkan kişileri farklı bir toplama kampına, Bulgar köylerine sürgüne ve ev hapsine gönderilmişlerdir (Özkan, 2010, s. 149).

5.4. Bulgaristan'dan Türk Göçü

1878 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna vilayeti topraklarında Bulgarlar ayrı bir devlet olarak kurulduklarında ülkede bulunan Türk ve Bulgar sayısı eşit olmakla birlikte, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda bir buçuk milyon Türk Balkanlardan Anadolu'ya zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Bu göçten sonra azalan nüfusa rağmen 1881 yılında Bulgar yönetiminin yaptığı nüfus sayımında Türklerin sayısı Bulgarlardan daha fazlaydı. 1956 yılında yapılan nüfus sayımına göre Türkler nüfusun yüzde onunu oluşturmaktaydı. Bulgaristan bünyesinde yaşayan Pomakları Müslüman olmasına rağmen Bulgarca konuştuğu için Bulgar olarak görmüştür. Tek milletli bir ulus devleti oluşturmak isteyen Bulgaristan Türkleri tehdit olarak görmekteydi. Bu nedenle de insan haklarını bile çiğnemiş, yapılan anlaşmalara sadık kalmamıştır (Şarköy, 17 Temmuz 1989, s. 1).

Bulgaristan'da yaşayan Türkler oradaki baskıya, asimilasyon politikalarına daha fazla dayanamamış, 20-21 Mayıs 1989 tarihinde Türklüklerinden vazgeçmeyeceklerini, Bulgar isimlerini almayacaklarını söyledikleri sloganlarla yaptıkları protesto ve yürüyüşler önce kuzey Bulgaristan'da başlamış sonra tüm Bulgaristan'a yayılmıştır. Bu gösteriler sırasında AGİK kararları çiğnenerek Bulgar

askerleri tarafından altmıştan fazla Türk öldürülmüş, daha fazlası yaralanmış ve tutuklanmıştır.

Türkiye, AGİK sürecinde Bulgaristan'a yeni bir nota göndermiş ve bu nota ile göçle birlikte bölünmüş halde bulunan ailelerin sorunlarının çözüme kavuşturulması ve Bulgaristan'da yaşayan Türklerin haklarıyla ilgili faaliyetlerin görüşülmesini talep etmiştir. Buna karşılık Sofya da belli başlı şartlar sunmuş bulunduğundan ve AGİK şartlarını gerçekleştirmediğinden dolayı, 25 Mayıs 1989'da Sofya'da gerçekleşecek olan toplantıyı Türkiye hükümeti iptal etmiştir. Bulgaristan, Türkiye'nin Bulgaristan'da yaşayan Türklerle ilgili konuları konuşmak istemesine rağmen bu durumla hiç alakası olmayan "Türkiye'deki Kürt hakları" konusunu ortaya atmıştır. Türkiye bu olanlardan sonra Bulgaristan'ın ısrarlı tutumuyla Sofya'da gerçekleşecek olan toplantısını iptal etmiştir (Milliyet, 25 Mayıs 1989).

Bu olaylardan sonra Türkiye Bulgaristan'a tekrar bir nota vererek uyarmıştır. Gerek Türkiye'nin gerek dünya kamuoyunun baskıları karşısında Todor JIVKOV tek uluslu bir Bulgar devleti yaratamayacağını ve Türkleri asimile edemeyeceğini fark edince, 2 Haziran 1989'da televizyonda bir konuşma yapmış *"pasaportlarınızı vereceğiz Türkiye kapılarını açsın, kalmak isteyen kalsın istemeyen çekip gitsin"* diyerek Türkiye'yi kapılarını açmaya davet etmiştir. Pasaportlarını almak isteyen yaklaşık 500.000 Türk Bulgar makamlarına başvurmuştur (Şimşir, 2012, s. 440; Milliyet, 25 Mayıs 1989).

Bulgaristan'ın Türkiye'den sınır kapılarını açma talebi üzerine Başbakan Özal, gelmek isteyenlere kapıların açık olduğunu söylemiş, Bulgaristan'ı göç anlaşması yapmaya davet etmiştir. Bundan başka orada kalmak isteyen Türklerin haklarının AGİK çerçevesinde korunması gerektiğini vurgulamıştır (Hürriyet, 31 Mayıs 1989).

Bulgaristan hükümeti çok sayıda Türk'ü Türkiye'ye haber vermeden vagonlara bindirmeye başlamıştı. 2 Haziran'daki bir toplantıda Turgut ÖZAL bu konuyla ilgili bir konuşma yapmıştır. Göçün ekonomik etkisiyle ilgili sorulan soruya, Türkiye olarak buna hazır olduğunu, bir milyon kişi de gönderseler Türkiye'nin bunu kabul edeceğini ancak 8 vagonlu trenle Türkiye'ye haber bile vermeden insanları yolladıklarını izah etmiştir. Bulgaristan'dan çok sayıda insanın bir anda Türkiye'ye

yollanmasına karşı Türkiye birtakım önlemler almıştır. Öncelikle sınıra gelen kişiler arasında casus olup olmadığını tespit etmek için Türk istihbarat birimleri harekete geçmiştir. Türkiye'ye girecek kişilerin sadece göçmenler olması konusunda yetkililer titiz davranılacağını belirtmiştir. Bundan başka sınırda bulunan illere para yardımı tahsis edilmiştir. İçişleri Bakanlığı tarafından vakıflara fonlarından harcama yetkisi tanınmıştır. Bu arada İçişleri Bakanlığı göç eden kişilerin tamamına yakınının Türkiye'de akrabaları olduğunu da ifade etmiştir (Hürriyet, 3 Haziran, 1989).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerle ilgili Ankara'da bir zirve toplantısı yapılmış ve göçmenlerle ilgili şu kararlar alınmıştır:

1. Valilikler emrine Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'ndan üç milyar lira gönderilip soydaşlar için buradan harcama yapılabilecek.
2. Yakın akrabaları daha önce Türkiye'ye gelen soydaşlar akrabalarının yanına yerleştirilecek.
3. Türkiye'de yakını bulunmayanlar meslek gruplarına göre yerleştirilecek.
4. Gelen soydaşların yerleşimiyle ilgili Tarım Orman ve Köyleri Bakanlığı başkanlığında bir Daimi İskân Koordinasyon Kurulu kurulacak.
5. Gelen soydaşların mesleki gelişimlerini sağlamak amacıyla mesleki gelişim kursları açılacak (Hürriyet, 6 Haziran 1989).

Bulgaristan'ın Türklere uyguladığı asimilasyon politikasını kabul etmeyen Türkler direnişe başlamıştır. Direnişlerin yanında açlık grevleri de uygulamışlardır. Gösteriler sırasında üç Türk'ün Ezerce köyünde öldürülmüştür. Bursa'da bir grup göçmen, Cebel bölgesinde dört yüz Türk açlık grevi uygulamıştır (Tercüman, 26 Mayıs 1989, s. 8).

Bulgaristan'dan 16 Haziran itibarıyla Türkiye'ye gelmiş bulunan göçmenlerin nüfusu otuz bine yaklaşmıştı. Göçmenler geçici yerleşim merkezlerine ve çadırlara yerleştirildiyse de sıkıntıları devam ediyordu. Örneğin Kızılay'ın dağıtmış olduğu kumanya yetersiz kalmıştır. Kapıkule çevresindeki bakkallardaki ürünler de fahiş fiyatlardan oluşmaktaydı (Hürriyet, 17 Haziran 1989).

Tüm bunlar gerçekleşirken Türkiye'nin üzerinde önemle durduğu iki nokta bulunmaktadır. Bunlardan birisi, Bulgaristan ve Türkiye arasındaki sorunun sadece iki

ülke arasında değil, dünya kamuoyunu etkileyen bir konu haline geldiği ve Bulgaristan'da bulunan göç etmemiş Türk azınlığın haklarının geri verilmesi gerektiği, diğeri ise Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmek isteyen Türklerin haklarının korunması amacıyla bir göç anlaşması yapılması gerektiğiydi. Ancak Bulgaristan göç anlaşmasına yanaşmamaktaydı (Hürriyet, 26 Haziran 1989).

Bulgaristan'ın göçmenlere pasaport vererek zorla göç ettirmesi dünya kamuoyunda da tepkilere yol açmıştır. İngiltere ve Belçika'da tepki yürüyüşleri düzenlenmiştir. Türkiye'de de üç siyasi parti İstanbul'da miting düzenlemiştir (Milliyet, 17 Haziran 1989).

Bulgaristan'dan gelen göçmen sayısı artarak devam etmiş olup, artık salgın hastalık tehlikesi bile baş göstermeye başlamıştır. Göçmenlerin iskânı meselesi de çözüme kavuşmamış, yerel yönetimler çaresiz kalmıştır. Ağustos ayının sonuna doğru gelen göçmen sayısı üç yüz bine yaklaşmıştır (Hürriyet, 13 Ağustos 1989). Türkiye bu göçü yavaşlatmak için yeni bir karar alarak trenle gelişi yasaklamıştır. Artık Türkiye'nin onayı olmadan trenle göçmen gönderilmeyecekti (Hürriyet, 18 Ağustos 1989). Bu amaçla Türkiye yeni bir karar almıştır. Bundan sonra Türkiye'ye vizesiz kimse giriş yapmayacaktı. 22 Ağustos'tan itibaren bu uygulamaya geçilmiş, Bulgaristan hükümeti konuyla ilgili bilgilendirilmiştir (Milliyet, 22 Ağustos 1989).

Bu uygulamadan sonra Türkler, Bulgaristan'daki Türk temsilciliklerine vize almaya gitmişse de Bulgar kolluk kuvvetleri tarafından engellenmiş, vize işlemlerini Türklere yaptırmamışlardır. Böylece Türkiye'ye Türklerin yanında kendi ajanlarını da gönderebilmişlerdir. Öyle ki vizeyle Türkiye'ye gelen Türklerin arasında beş yüz kişinin Bulgar casusu olduğu anlaşılmıştır (Hürriyet, 27 Ağustos, 1989).

5.5. Göçmenlerin İskânı ve Yapılan Yardımlar

Bulgaristan'ın 1984 yılından beri sürdürdüğü baskı ve asimilasyon politikası büyük üzüntüyle karşılanmıştır. Kamyonlarla Kapıkule ve Dereköy hudud kapılarına gelen soydaşların sayısı 40.000 aşmıştır. İnsanlar Kızılay çadırlarında akıbetlerini ne

olacağını merak ederken bir bekleyiş içerisinde girmişlerdir (Yeni İnan, 20 Haziran 1989, s. 1).

Bulgaristan'dan sınır dışı edilen soydaşlarımızın bir kısmı yakınlarının yanına yerleştirilmiş bir kısmının da geçimini sağlama için iş aradığı belirlenmiştir. Edirne ve Kırklareli'nden sonra Tekirdağ ve Çorlu'ya gelen yaklaşık 1500 kişinin geçici barınmalarının sağlanması, polisten oturma izni alındıktan sonra Tekirdağ'lı özel sektör iş adamlarının soydaşlara iş imkânı tanıyacağı bildirilmiştir. Kendileri de iş vermeye hazır bulunduklarını söylemişlerdir (Yeni İnan, 19 Haziran 1989, s. 1).

Göçmenlere Tekirdağ Valisi Oğuz Kağan KÖKSAL başkanlığında bir yardım komitesi kurulmuştur. İlk etapta soydaşların ikamet belgesi ve yerleştirme konusunda gerekli tedbirler alınmıştır. Tekirdağ ve Çorlu'da 5 okulun tahsisi yapılarak barınma sorunu halledilmiş, *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı*'ndan para yardımı da yapılmıştır. Tekirdağ Ziraat Bankası'nda 27103 numaralı hesap açılmış, vatandaşların yardımlarını bu hesaba yatırması istenmiştir. Tekirdağ Emniyet Müdürlüğü'ne oturma izni içinse 4200 kişinin başvurulduğu öğrenilmiştir. Büyük bir bölümü kendi yakınlarının yanına yerleşmiştir (Yeni İnan, 21 Haziran 1989, s. 1).

Bulgaristan'dan zorunlu göçe tabi tutulan soydaşlarımızdan Tekirdağ ve Çorlu'daki ikameti sağlananlara verilmek üzere fırınlardan temin edilen 5000 ekmek bağışlanmıştır. *Kahveciler ve Fırıncılar Derneği* yetkilileri Vali Oğuz Kağan KÖKSAL'ı da makamında ziyaret ederek her türlü yardıma hazır olduklarını bildirmişlerdir (Yeni İnan, 24 Haziran 1989, s. 1).

Valilikten Tekirdağ'daki göçmen vatandaşlara yardım yapılması istenmiştir. Vali Oğuz Kağan KÖKSAL'ın yardım çağrısı şu şekilde olmuştur:

Sayın Tekirdağlılar! Bulgar makamları hür dünyanın gözü önünde ikili ve uluslararası anlaşmalara, insan hakları ile ilgili beyanname ve sözleşmelere rağmen, soydaşlarımızı sırf Türk oldukları gerekçesiyle tüm haklarını ellerinden alarak yüzyıllardır yaşadıkları yerlerden kopararak sınır dışı etmektedir. Bütün mal varlıklarına el koyulan soydaşlarımız Türkiye'ye gelmek suretiyle can ve namuslarını kurtarmışlardır. Devletimiz soydaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamakla ilgili her türlü tedbiri almıştır.

Ancak hamiyetperver Türk vatandaşları bu konuda yardımlarını esirgememek için adeta birbirleri ile yarış eder duruma gelmiştir. İşte bu durum göz önüne alınarak Devlet Bakanlığınca Yardım Kampanyası açılmıştır. Bütün Tekirdağlı yardımsever vatandaşlarımıza durumu bildirir, şimdiden yapacakları yardım için teşekkür eder saygılarımı sunarım. (Yeni İnan, 26 Haziran 1989, s. 1).

Bulgaristan'dan gelen göçmen sayılarında Tekirdağ'a 402, Çorlu'ya 4909, Çerkezköy'e 1474, Muratlı'ya 871, Saray'a 305, Hayrabolu'ya 256, Marmaraereğlisi'ne 20 soydaş yerleştirilmiştir. Bir kısmı yakınlarının yanına yerleşmişken bir kısmı okullarda ikamet etmektedir. Tekirdağ iline gelen 115 kişi fabrika olan işyerlerine yerleştirilmiştir (Yeni İnan, 1 Temmuz 1989, s. 1).

Bulgaristan'dan bir hafta içinde 300 bin göçmen daha geleceği bildirilmiştir. Kapıkule ve Dereköy'e akşama kadar 113 bin kişi gelmiştir. Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Mladenov, Sofya'da verdiği röportajda şu sözleri söylemiştir:

Biz kimseyi sınırdışı etmiyoruz. Müslüman Bulgarlara 3 aylık sınır dışı gezi vizesi veriyoruz. Gitmek isteyen kimseye engel olmayacağız. Vize alarak yurt dışına çıkan herkes istediği zaman geri gelebilir. Şu ana kadar 120 bin pasaport verdik 300 bin tane daha vereceğiz. (Yeni İnan, 8 Temmuz 1989, s. 1)

Bulgaristan'dan sınır dışı edilen soydaşlardan Hayrabolu'ya iki yüz kişiden fazla kişi gelmiş olup, onların gelişyle ev kiralari da artmiştir. İlçede sınırlı sayıda iş imkanı ve yerleşim yeri bulunması nedeniyle gelenler akrabalarının yanına yerleşmiştir. Hayrabolu'da konuyla ilgili bir toplantı yapılarak göçmenlerin iskan, iş imkanı yapılacak yardımlarla ilgili görüşülmüştür (Trakya Doğu, 4 Ağustos 1989, s. 1). Hayrabolu'ya gelen göçmenlerle ilgili yapılan toplantı Yusuf ÖZDEMİR başkanlığında gerçekleşmiştir. Hayrabolu Halk Kütüphanesi'nde yapılan toplantıya Belediye Başkanı Necati Kaan TÜRKKAN, ilçe başkanı ve il genel meclisi üyesi Halil ÖZTEMEL, Anavatan Partisi (ANAP) ilçe başkanı Nuri ERKANLI, RP ilçe başkanı Osman ÖZATA, Halk Eğitim Merkezi müdürü, mahalle muhtarları, bazı resmi daire ve banka müdürleriyle sanayicileri temsilen Mustafa GÜR katılmıştır. Yaklaşık üç saat süren toplantı sonucunda dokuz kişilik bir komite kurularak bu komitenin

Hayrabolu'daki göçmenlerin sorunlarını tek tek tespit etmesi istendi. Öncelik verilmesi gereken iki konu vardı: İskân ve işsizlik. Komite ilk olarak göçmenlerin kaldıkları evlere giderek işe başlayacaktı (Trakya Doğuş, 12 Ağustos 1989, s. 2).

Tekirdağ'a gelmiş olan göçmenler için çeşitli yardımlarda bulunulmuştur. *Tekirdağ Kahveciler Derneği* üyesi Çorlu ve Tekirdağ'da kalan soydaşlara 30.000 ekmek dağıtmışlardır. *Tekirdağ Bakkallar Derneği* ise 24 göçmen ailesine para yardımında bulunmuştur. *Tekirdağ Ticaret ve Sanayi Odası* göçmenlere iş vererek yardımcı olmuştur. Çorlu Belediyesi aşevi açmış, 4000 kişiye yemek verilmiştir. *Tekirdağ Zafer İlkokulu'nda* açılan uyum kursuyla göçmenlere birtakım dersler verilmiştir (Trakya Doğuş, 5 Ağustos 1989, s. 1). Daha önce Tekirdağ'daki okullara yerleştirilmiş olan göçmenler yeni eğitim-öğretim yılının başlayacak olması sebebiyle okullardan köylere yerleştirilmesi konusu gündeme gelmiştir. Tekirdağ Valisi Oğuz Kağan KÖKSAL bu konuyla ilgili kendi imzasıyla köy muhtarlıklarına bir yazı göndermiş, 28 Ağustos tarihine kadar köylerde barındırılabilir insan sayısının bildirilmesini talep etmiştir. Böylece okulların başlayacağı Eylül ayına kadar göçmenlerin köylere yerleştirilmesi beklenmiştir (Trakya Doğuş, 26 Ağustos 1989, s. 1).

Göçmenler geçimini sağlamak amacıyla farklı iş kollarında çalışmıştır. Bunlardan bir tanesi erkek kuaför salonu açan Hanife YILMAZ olup kendisi erkek kuaför dükkanı açarak geçimini sağlamaya çalışmıştır. Hanife YILMAZ, daha önce on bir yıl erkek kuaförlüğü yapmış olup, Çorlu'da erkek kuaför dükkanı açarak geçimini sağlamaya çalışmıştır. Erkek müşteriler de elinin çok hafif olduğunu ve memnuniyetlerini dile getirmişlerdir (Trakya Doğuş, 19 Ağustos 1989, s. 2). Bundan başka göçmenlere yardımlar sağlanmıştır. Örneğin, Kırklareli'nde Pınarhisar ilçesine bağlı Kaynarca kasabasının yirmi yıllık Belediye Başkanı Burhaneddin ÖZBAY, Bulgaristan'dan göç etmiş olan on beş aileyi iskân ettirmiştir (Trakya Doğuş, 7 Eylül 1989, s. 2). Bir başka örnek, Lüleburgaz *Emrullah Efendi İlkokulu'nda* okuyan öğrencilerden üç kişi giymedikleri giysileri soydaşlara verilmesi için Kızılay'a bağışlamışlardı. Kızılay Lüleburgaz Şubesi Başkanı Ali Rıza AKSU ilkokul öğrencilerine bu hareketlerinden dolayı teşekkür etmiştir (Trakya Doğuş, 11 Eylül 1989, s. 2).

Bulgaristan'dan Malkara'ya yerleşen göçmenler için de Malkara'da yardım komitesi kurulmuştur. Soydaşlara yardım komitesi tarafından merkez belediye olmak üzere yakacak, giyecek, öğrenciler için önlük ve okul malzemeleri yardımı yapılmıştır. Malkara'daki göçmenler ihtiyaç halinde saat fark etmeksizin yardım komitesine başvurabileceklerdi (Trakya Doğu, 14 Eylül 1989, s. 2). Çerkezköy'e yerleşen göçmenlere de aynı şekilde yakacak ve yiyecek yardımı yapılmıştır. Buna ek olarak kira yardımı da gerçekleştirilmiştir. Kirada ve yakınlarının yanında oturan soydaşlara kira sözleşmesi ile muhacir kağıtlarını belgeleyerek kira başına 100 bin lira kira, 40 bin lira yakacak, 25 bin lira yiyecek olmak üzere 165 bin lira yardım almışlardır (Trakya Doğu, 1 Kasım 1989, s. 3).

Görsel 2: Çorlu Belediyesi'nin 210 Çocuğu Törenle Sünnnet Ettirdiği Haberi

Çorlu Belediyesi Bulgaristan'dan gelen soydaşların çocuklarından 210 kişiyi sünnnet ettirerek konser düzenlemiştir. Konsere katılan sanatçılar da birlik ve beraberliğin önemini vurgulamıştır (Trakya Doğu, 25-26 Ağustos 1989, s. 1).

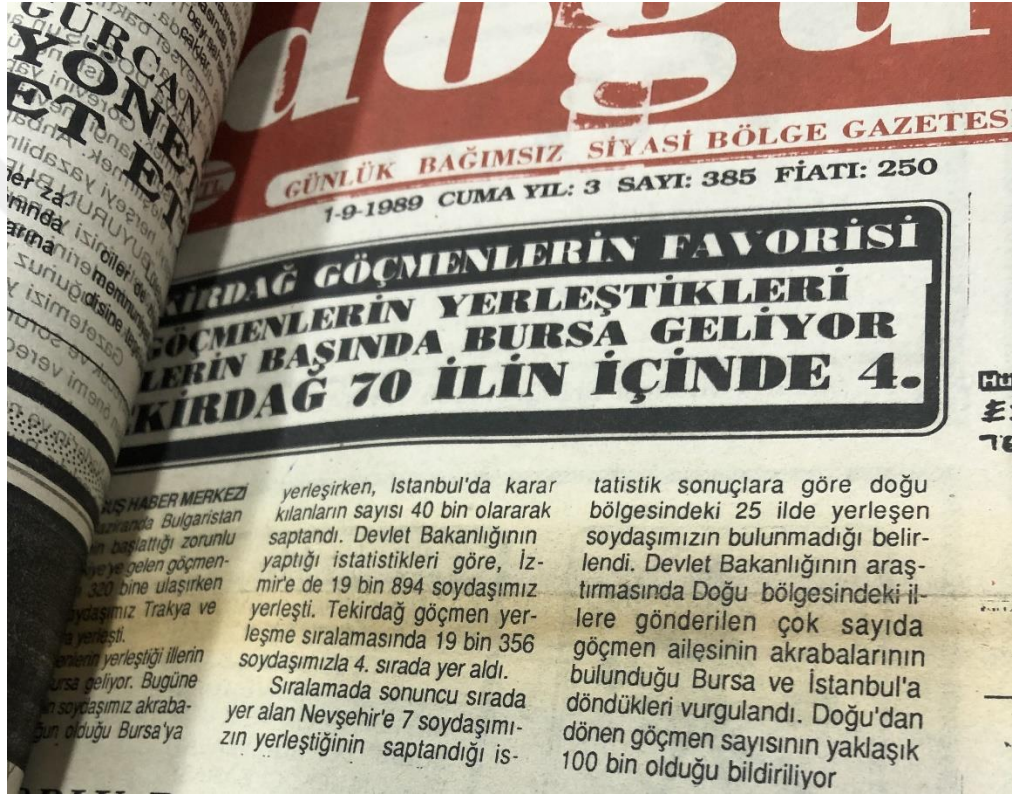
Bulgaristan'dan Çerkezköy'e gelen yaklaşık beş bin göçmenin sorunları ve bu sorunlara çözüm bulunmasına ilişkin Çerkezköy Kaymakamlığı tarafından bir toplantı yapılmıştır. Toplantı Çerkezköy Kaymakam Vekili Hasan CANPOLAT başkanlığında gerçekleştirilmiş olup, toplantıya Çerkezköy Belediye Başkan Vekili Remzi GİRĞİN, Çerkezköy Kızılay Başkanı Hilmi İPEK katılmıştır. Hasan CANPOLAT toplantıdan sonra yayımladığı basın bildirisinde şöyle diyordu:

“Göçmenlere yapılan yardımın koordinasyonu maksadıyla Organize Sanayi bölgesinde sanayi kuruluşlarının katılımı ile yapılan toplantıda genel olarak problemler görüşülerek kuruluşların yardım kapasitesi öğrenildi. Yardımın tek elden yapılması gerektiği vurgulandı. Özellikle işe yerleştirmedeki düzensizliği önlemek amacıyla organizasyonun kaymakamlığımızca yürütülme kararı alınarak iş arazlarının düzenli olarak Kaymakamlığa bildirilmesi iş taleplerinde Kaymakamlığa yapılarak organizasyonun tek bir merkezden yapılmasının faydaları üzerinde duruldu. Sanayi kuruluşlarının ileride yapılabilecekler hakkında görüş ve önerileri dikkate alınarak bu toplantıların genişletilerek tekrarlanması faydalı görüldü” (Trakya Doğuş, 11 Ağustos 1989, s. 3).

Bundan başka Hayrabolu'da serbest doktor olarak çalışan Ergun TURAN, Bulgaristan'dan gelen soydaşların sağlık sorunlarıyla ücretsiz olarak ilgileneceğini duyurmuştur. Ergun Turan sünnet yaptığını isteyen göçmenlerin çocuklarına ücretsiz bir şekilde sünnet yapacağını da daha önce yapılan komite toplantısında izah etmiştir. İlçe kaymakamı bu tutumundan dolayı kendisini tebrik etmiştir (Trakya Doğuş, 12 Ağustos 1989, s. 3).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlere devlet ve halk elinden geldiğince yardımlar düzenlemiştir. Bulgaristan'dan göç edip Tekirdağ'a gelen soydaş sayısı 21.196 kişidir. Birleşmiş Milletler Gıda Yardım programı çerçevesinde bu soydaşlara un, şeker ve mercimek yardımı yapılacak, yardım, 6 aylık dönem içinde üçer aylık ihtiyaca göre iki seferde yapılacağına dair halk bilgilendirilmiştir (Şarköy, 5 Şubat 1990, s. 1). Devlet Bakanlığı soydaşlara iş verilmesi konusunda iş adamlarından yardım istemiştir. Valiliklere de bu konuda yardımcı olmasıyla ilgili

yazı göndermiştir. *Şarköy gazetesine* bir göçmen işe alınmış gazete matbaasında çalışmaya başlamıştır (Şarköy, 18 Eylül 1989, s. 1).

Görsel 3: Tekirdağ'ın Göçmenlerin Favorisi Olduğu Haberi

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin en çok yerleştiği şehirlerden biri akrabalarının orada olması sebebiyle Bursa olmuştur. İstanbul'a yerleşenlerin sayısının 40.000 kişi olduğu bilinmektedir. Gazetede verilen bilgiye göre Devlet Bakanlığı'nın istatistikleriyle birlikte İzmir'e 19.894 kişi yerleşmiştir. Tekirdağ'a 19.356 kişi yerleştiğinden 4. sırada bulunmuştur. Nevşehir'e 7 kişi yerleşmiş, doğuya ise hiç yerleşen göçmen olmamıştır (Trakya Doğu, 1 Eylül 1989, s. 1).

5.6. Göçün Sonuçları

Bulgaristan'a parçalanmış aileler konusu sebebiyle geri dönen kişilerin sayısı 950'ye ulaşmıştır. Bugüne kadar Kırklareli Dereköy sınır kapısından geri dönenlerin 245 kişiye ulaşmıştır. Orada kalıp arkalarından ağlayan çocukları olduğunu söyleyen soydaşlar geri dönmek istemişlerdir.

Sınır kapısının artık göçe kapatılmasının doğru bir karar olduğu konuşulmaktadır. Günde 4-5 bin kişinin sınırdışı edilmesi ve Türkiye'nin bunu kabul etmesinin mümkün olmadığı, Türkiye'ye 310 bin, Tekirdağ'a 20 bin göçmen geldiği ve bunların barınması, iş bulması konularının da ülkeyi zorlayacağından bahsedilmiştir (Yeni İnan, 24 Ağustos 1989, s. 1).

İki buçuk aydır devam eden zorunlu göç Pazartesi gecesi durdurulmuş ve bu zamana kadar 311.785 kişi göç etmiştir. Kapıların kapanmasının Bulgaristan'da olup göç etme isteyenler arasında paniğe sebep olduğu bilinmektedir. Sınır kapanmadan yetişmeye çalışanlar alelacele eşyalarını bırakıp geldiler. Sınır kapısının kapanmasından sonra aileleri Bulgaristan'da kalan Türkler ağlayıp, üzölmüşlerdir. Kapının kapanmasından sonra Avrupa treni ile 522 kişi daha gelmiştir (Yeni İnan, 29 Ağustos 1989, s. 1).

Bulgaristan'daki Türklerin durumu iki devlet arasındaki ilişkileri önemli ölçüde etkileyen bir konu olmuştur. Bulgaristan'da 10 Kasım 1989 tarihinden itibaren gerçekleşen durumlar ve bu yapıcı görüşme Bulgaristan tarafından atılan olumlu bir adım olarak kabul edilmiştir. Bulgaristan'da yaşayan azınlıkların eski isimleri geri alması gerektiğine dair kanunun uygulanması, Türk azınlığın haklarının geri verilmesi, Bulgaristan'ın vadettiği uygulamaları gerçekleştirmesi durumunda Bulgaristan ve Türkiye arasındaki ilişki kendiliğinden düzelmiş olacaktır. Türkiye bu anlamda Ankara'da gerçekleşen görüşmedeki yapıcı tutumuyla bir adım atmış ve sorunların çözölmesini istediğini göstermiştir. Bulgaristan hükümetinden de aynı yapıcı tavrın gösterilmesi ve sözünde durması durumunda iki devlet arasındaki sorunlar çözüme kavuşmaya başlayacaktır (Şarköy, 16 Nisan 1990, s.2).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen soydaşlar çeşitli sebeplerle Bulgaristan'a geri dönmeye başlamıştır. Örneğin, Çanakkale Valiliğinin Üvecik köyü Ziraat Teknisyeni Okulu'na geçici olarak iskân edilmek istenen Yıldız ve Keskin ailelerinden 10 kişi Bulgaristan'a dönüş için toparlanmış, sınırların kapanmasıyla akrabalarının Bulgaristan'da kaldığını, Türkiye'de iş bulamadıklarını, bu sebeplerle dönmeye karar verdiklerini belirtmişlerdir. Türkiye'de kaldıkları süre boyunca ilgi ve alakadan son derece memnun olduklarını ancak şartlar gereği geri dönmeleri gerektiğini belirtmişlerdir (Trakya Doğu, 15 Eylül 1989, s. 2). Doğu bölgesine gönderilen soydaşların akrabalarının Bursa ve İstanbul'da bulunması sebebiyle geri döndüğü ve geri dönenlerinin sayısının 100.000 kişi olduğu ifade edilmiştir (Trakya Doğu, 1 Eylül 1989, s. 1).

Bulgaristan'dan Çorlu'ya gelmiş olan göçmenler yaşadıkları maddi sıkıntılar sebebiyle eşyalarını satmaya başlamıştır. Sattıkları eşyalar arasında en çok ev aletlerini satmışlardır. Eşyalarının neden satıldığı sorulduğunda geldiklerinden beri iş bulamadıklarını eşyalarını satarak kışa hazırlık yaptıklarını belirtmişlerdir (Trakya Doğu, 10 Ekim 1989, s. 3).

Bulgaristan'a dönenlerin sayısı giderek artmaktaydı. 12 Ekim 1989 tarihinde geri dönenlerin sayısı 38.272 olarak kayıtlara geçmiştir (Trakya Doğu, 12 Ekim 1989, s. 2). 12 gün sonra bu sayı artarak 47.500'e ulaşmış daha sonra 54.000'i geçmiştir (Trakya Doğu, 24 Ekim 1989, s. 3; Trakya Doğu, 13 Kasım 1989, s. 3).

Bulgaristan'daki Türklerin durumu iki devlet arasındaki ilişkileri önemli ölçüde etkileyen bir konu olmuştur. Bulgaristan'da 10 Kasım 1989 tarihinden itibaren gerçekleşen durumlar ve bu yapıcı görüşme Bulgaristan tarafından atılan olumlu bir adım olarak kabul edilmiştir. Bulgaristan'da yaşayan azınlıkların eski isimleri geri alması gerektiğine dair kanunun uygulanması, Türk azınlığın haklarının geri verilmesi, Bulgaristan'ın vadettiği uygulamaları gerçekleştirmesi durumunda Bulgaristan ve Türkiye arasındaki ilişki kendiliğinden düzelmiş olacaktır. Türkiye bu anlamda Ankara'da gerçekleşen görüşmedeki yapıcı tutumuyla bir adım atmış ve sorunların çözülmesini istediğini göstermiştir. Bulgaristan hükümetinden de aynı yapıcı tavrın

gösterilmesi ve sözünde durması durumunda iki devlet arasındaki sorunlar çözüme kavuşmaya başlayacaktır (Şarköy, 16 Nisan 1990, s.2).

Türk-Bulgar ilişkilerini görüşmek ve iki ülke arasındaki ilişkiyi düzeltmek amacıyla 29-30 Mart 1990 tarihlerinde Ankara’da Dışışleri Bakanlığı Müsteşarı Büyükelçi Tugay Öziçeri ile Bulgaristan Dışışleri Bakanı Birinci Yardımcısı Stefan Staykov’un başkanlığında Türk- Bulgar heyetleri arasında bir görüşme gerçekleşmiştir. Görüşmeler iki ülke dışışleri bakanının ikili ilişkileri gözden geçirmek, mevcut konuların tümüne değinmek ve ikili ilişkileri düzenlemek için gerçekleşmiştir. Görüşme olumlu geçerken ikili ilişkilerin yapıcı bir şekilde nasıl geliştirilebileceği, Türk ve Bulgar hükümetleri tarafından ne gibi adımlar atılması gerektiğiyle ilgili görüşler belirtilmiştir (Şarköy, 16 Nisan 1990, s. 2).

SONUÇ

Bulgaristan'ın bir devlet olarak kurulduğu coğrafya V. yy Osmanlı egemenliği altında yönetilmiştir. Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımlarından etkilenen milletler kendi devletlerini kurmaya başladığı sıralarda Bulgarlar da bundan etkilenmiş ve kendi devletini kurma yoluna gitmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imza edilen Berlin Antlaşması ile Bulgaristan, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir prenslik olmuştur. Bağımsızlığını kazanıp ayrı bir devlet olarak ortaya çıktığı 1908 yılına kadar bu böyle devam etmiştir. Özerklik döneminde Bulgaristan'da Türk ve Bulgar nüfusu arasındaki eşitlik durumu homojen bir Bulgar ulusu yaratmak isteyen Bulgaristan'ı rahatsız etmekteydi. Bu sebeple Bulgaristan coğrafyasında yaşayan azınlıklara, özellikle Türklere ve Pomaklara asimilasyon politikası uygulamaya, benliklerini unutturmaya ve onları göçe zorlamaya başlamıştır. Bu asimilasyon politikalarının en yoğun ve şiddetli olanı 1984 yılı Aralık ayında başlamıştır. Bulgaristan ülkesinde yaşayan Türklerin isimlerini zorla Bulgar isimleriyle değiştirmiştir. Soya Dönüş (Yeniden Doğuş) adını verdikleri bu politikayla birlikte Türkçe konuşmak, geleneksel ve dini kıyafetler giymek, Türkçe eğitim, Türkçe basın tamamen yasaklanmış, bu yasaklara uymayanlar ya işkenceye uğramış, ya öldürülmüş ya da hapse atılmıştır. Bu uygulamalar Türklerin Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmesine neden olmuş ve Bulgaristan'dan son büyük göç dalgasını oluşturmuştur. Bulgaristan uygulamış olduğu asimilasyon politikalarını her zaman inkâr etmiş, Türkiye ise çözümü dünya kamuoyuna duyurmakta bulmuştur. Bulgaristan'da komünist parti yönetimi değişene kadar asimilasyon uygulamaları ve göç devam etmiştir. Daha sonra iktidar değişikliğiyle birlikte iki devlet arası ilişkiler düzelmiş, Türklere uygulanan asimilasyon politikaları sona ermiştir.

1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen Türk göçü, dönemin gazetelerine de yansımıştır. Bu bağlamda çalışmada hem ulusal hem yerel Tekirdağ gazetelerinden faydalanılmıştır. Tekirdağ ili, sınır kapısına yakın olması sebebiyle göçmenlerin ilk yerleştiği illerden biri olmuştur. Tekirdağ'a yerleşen göçmenlerin iskânı, göçmenlere yapılan yardımlar, göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve geri dönüşleri gibi konular Tekirdağ basını kaynak olarak kullanılarak çalışmaya

yansıtılmıştır. Tekirdağ ili ve ilçelerine ait gazetelerden arşivlerine ulaşabildiğimiz üç gazete; *Yeni İnan gazetesi*, *Şarköy gazetesi* ve *Trakya Doğu gazetesi* olmuştur. Bu üç gazeteden başka 1989 yılına kadar çıkarılmış olup daha sonra kapatılan veya arşivleri düzenli tutulmayan gazeteler bulunduğu için bu üç gazetenin dışında bir kaynağa ulaşamamıştır.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçle ilgili birçok çalışma bulunmakla birlikte; diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen 1989 Türk göçünün Tekirdağ basınına yansımalarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Göç süreci Tekirdağ yerel basınında detaylıca yer bulmuştur. Tekirdağ yerel basınında Türkiye genelinde göçmenlerin yaşadığı sıkıntılar, göçmenleri göçe sürükleyen sebepler, isim değiştirme ve asimilasyon politikaları, Türklerin kökeni, göç sürecinde karşılaşılan zorluklar, göçmenlerin iskânı ve göçmenlere yapılan yardımlar, Bulgaristan'ın protesto edilmesi, göçmenlerin geriye dönüş süreçleri, göçten önce, göç süresince ve göçten sonra iki devlet arası ilişkiler, Bulgaristan'a Türkiye'de ve uluslararası alanda gösterilen tepkiler, göçmenlerin cezalandırılması ve sürgün edilmesi, gibi konular genişçe ele alınmıştır. Ayrıca Tekirdağ yerel basınında Tekirdağ ve çevresine yerleşen göçmenlerin yaşadıklarına ilişkin de birçok veri bulunmaktadır. İncelenen gazetelerden *Yeni İnan gazetesinin*; *Şarköy gazetesi* ve *Trakya Doğu gazetesine* göre göç ile ilgili daha fazla habere yer verdiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

1. Araştırma ve İncelemeler

- Adıgüzel, Yusuf (2022). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ağanoğlu, Y.H. (2017). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e: Balkanlar'ın Makûs Talihi: Göç*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Alp, İ. (2012). *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1878-1989)*. Ankara: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Akça, B. (2008). 1945-1990 Türk-Bulgar İlişkileri ve Bu Dönemde Muğla Vilayetine İskan Edilen Bulgaristan Muhacirleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 24: 75-92
- Akıncı, Meltem (2019). Tuna Bulgar Hanlığı'nın Başkentleri: Pliska (680) ve Preslav (893), *Mediterranean Journal of Humanities*, IX/2, 33-53.
- Balcıoğlu, İbrahim (2007). *Sosyal ve Psikolojik Açından Göç*, İstanbul: Elit Yayınları.
- Bıçaklı, H.A. (2016). *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Börklü, Y. M. (1999). Tarihi Seyir İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye'nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları. 61-79, *BİLİG Dergisi*.
- Çimen, Hilal (2019). *1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Basına Yansıması*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çolak, F. (2012). Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951) . *Tarih Okulu Dergisi*, 2013 (XIV).
- Demirhan, H. (2019). *Bulgaristan'ın Asimilasyon Politikalarına Karşı Alınlar (Yablanovo) Direnişi (17-18-19 Ocak 1985)*, Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA), Güz, 2019; (20) 415-446.
- Demirhan, H.-Doğruöz, T. (2021). *Bulgaristan Türklerine Uygulanan Asimilasyon Politikaları ve Yeniden Doğuş Süreci: Rumeli-Tekirdağ Göç. Tekirdağ: Süleymanpaşa Belediye Başkanlığı*.
- Eroğlu, H. (1992). *Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığı Sorunu*, Bulgaristan'da Türk Varlığı (Bildiriler), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Feher, Geza (1984). *Bulgar Türkleri Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Gezgin, S. (2007). *Türkiye'de Yerel Basın*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Yayınları.
- Geray, C. (1962). *Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı 1923-1961*, Ankara.

- Göleç, M. (2016). Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1923-1930), *Türkiyat Mecmuası*, 26/1, 147-168.
- Hacıoğlu, A. (2020). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler. *Bulgaristan Türkleri'nin Büyük Göçü*, ed. Raziye Çakır Ulutürk.
- Halaçoğlu, Yusuf (1992). Bulgaristan: İslam Ansiklopedisi, C.6, S.396-399.
- İnan, C. E. (2016). Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (3), 10-33.
- İnalcık, H. (2015). *Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (2018). *Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar- IV*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İpek, N. (1999). *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kamil, İ. (2016). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 5 (2) , 31-65.
- Kamil, İ. (2018). *Bulgaristan Türkleri ve Göçler. Bulgaristan Komünist Partisi Gizli Belgeleri (1944-1989)*, C. 4, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kamil, İ. (2018). *Bulgaristan Türkleri ve Göçler. Bulgaristan Komünist Partisi Gizli Belgeleri (1944-1989)*, C. 5, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kamil, İ. (2018). *Bulgaristan Türkleri ve Göçler. Bulgaristan Komünist Partisi Gizli Belgeleri (1944-1989)*, C. 8, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karal, Z.E. (2011). *Osmanlı Tarihi*, C. 9, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karatay, O. (2010). Tuna Bulgar Devletinin İlk Asrı: Balkanlarda Tutunma ve Pekişme (681-803): *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, X/2, s.1-18.
- Karatay, Osman (2018). *Bulgarlar Yitik Bir Türk Kavmi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karpat, H. K. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, H. K. (2015). *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kayapınar, A. (2015). Bulgaristan'da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması, *Yeni Türkiye Dergisi, Balkanlar Özel Sayısı-I*, S.66, s. 319.
- Kayapınar, A. (2002). *Tuna Bulgar Devleti (630-1018)*, Türkler Ansiklopedisi, C. 2, 630-640. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

- Kayapınar, L. (2015). Yunanistan'da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması, *Yeni Türkiye Dergisi, Balkanlar Özel Sayısı-I*, S.66, s. 636.
- Kemaloğlu, A. İ. (2012). *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kuyucuklu, Nazif. (1992). Bulgaristan: İslam Ansiklopedisi, C.6, s.391-396.
- Lütem, Ö. E. (2005). *Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989, C.II 1986-1987*. Ankara: ASAM Yayınları.
- McCarthy, J. (2014). *Ölüm ve Sürgün*. (Çev. Fatma Sarıkaya). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Önelçin, H.A. (1966). *Tekirdağ ve Çevresi Basın Tarihi Hakkında Kısa Notlar*, İstanbul: Ekin Basımevi.
- Özdal, Barış (2018). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, Bursa: Dora Yayınevi.
- Özkan, V. (2010). *Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde Siyasi Otorite ile Ulusal Türk Azınlığı Arasındaki Güç İlişkileri Bağlamında Belene Toplama Kampı (1985-86)*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özlem, K. (2010). *Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığın Durumu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Öztaş Sezai (2020), Tarih Bölümü Öğrencilerinin Bakışıyla Göç: Bir Metafor Analizi Çalışması, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 523-535,
- Pınar, M. (2014). *Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 ve 1989'DA Türkiye'ye Göçleri ve İki Göçmen Grubunun Kültürel Özelliklerinin Karşılaştırılması: Bursa Örneği*, (Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Roux, J.P. (2015). *Türklerin Tarihi: Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*. Kabalca Yayınevi, İstanbul.
- Sander, O. (2018). *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Sarıkoyuncu Değerli, E. ve Karakuzu, H. (2016). 1950-1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 313-342.
- Şahin, M.C.-Aydemir, S.(2018). Zorunlu-Kitlesele Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği. *Dini Araştırmalar* 21/53, 121-148.
- Şimşir, N. B. (2012). *Bulgaristan Türkleri*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Şimşir, N. B. (1992). Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu, *Bulgaristan'da Türk Varlığı (Bildiriler)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İpek, N. (2014). Birinci Dünya Savaşı Esnasında Karadeniz Ve Doğuanadolu'da Cereyan Eden Göçler. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 12 (1) , 167-254.
- Tahir, Nuri Ali, Bulgar Komünist Partisi ve Bulgaristan'daki Türklere Yönelik Asimilasyon Politikası, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 41, 2015, s. 578-587.
- Tunaoglu, A. (2011). "Bulgaristan Türklerinin son göç hareketi (1950-1951)", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, (14), 131
- Uzunçarşılı, H. İ. (1972). *Osmanlı Tarihi*, Cilt 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uzuner, Bedriye (2019). *1950-1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler ve Kırklareli Vilayetine Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medeniyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, B. (2019). *Bulgaristan ve Bulgaristan Türkleri 1878-1938*, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yüce, Nuri (1992). Bulgar. İslam Ansiklopedisi, C.6. s. 390-391.
- Aydın Tarihi Mecmuası, sayı: 201, 1950.
- Aydın Tarihi Mecmuası, sayı: 202, 1950.
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, C. 2, Birleşim 1, 1.11.1950.
- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, C. 7, Birleşim 74, 9.5.1951.

2. Gazeteler

- Akşam Gazetesi, 24 Eylül 1950.
- Her Gün Gazetesi, 16 Eylül 1950.
- Yeni İstanbul Gazetesi, 23 Ağustos 1950.
- Yeni İstanbul Gazetesi, 24 Ağustos 1950.
- Yeni İstanbul Gazetesi, 26 Ağustos 1950.
- Yeni İstanbul Gazetesi, 29 Ağustos 1950.

Zafer Gazetesi, 24 Eylül 1950.
Hürriyet Gazetesi, 30 Mayıs 1989.
Hürriyet Gazetesi, 31 Mayıs 1989.
Hürriyet Gazetesi, 3 Haziran 1989.
Hürriyet Gazetesi, 6 Haziran 1989.
Hürriyet Gazetesi, 17 Haziran 1989.
Hürriyet Gazetesi, 26 Haziran 1989.
Hürriyet Gazetesi, 13 Ağustos 1989.
Hürriyet Gazetesi, 18 Ağustos 1989.
Hürriyet Gazetesi, 27 Ağustos 1989.
Hürriyet Gazetesi, 28 Ağustos 1989.
Hürriyet Gazetesi, 31 Ağustos 1989.
Milliyet Gazetesi, 14 Aralık 1986.
Milliyet Gazetesi, 25 Mayıs 1989.
Milliyet Gazetesi, 17 Haziran 1989.
Milliyet Gazetesi, 22 Ağustos 1989.

“İlimize Bulgaristan’dan Gelen Parçalanmış Ailelerin Yakın Akrabaları Cumhurbaşkanlığına 100 İmzalı Dilekçe Gönderiyorlar”, Yeni İnan, NO:8726, 18 OCAK 1985, s.1.

“Bulgaristan’da Çok Türk Öldürüldü”, Yeni İnan, SAYI:46, 10 Ocak 1985, s.1

“Halkçı Parti Tekirdağ Milletvekili Bulgaristan Konusunu Meclise Getirdi”, Yeni İnan, SAYI:8732, 25 OCAK 1985, s.1.

“Bulgaristan’daki Baskı Artıyor”, Yeni İnan, SAYI:8746, 11 Şubat 1985, s. 1.

“Bulgarlar Şimdi de Elektriği Kesiyor”, Yeni İnan, SAYI: 8756, 23 Şubat 1985, s. 1.

“Bulgar Zulmü Edirne’de Lanetlendi”, Yeni İnan, SAYI: 8782, 27 Mart 1985, s. 1.

“Devlet Bakanı Karaevli Bulgaristan Konusunun Takipçisiyiz, Dedi”, Yeni İnan, SAYI:8791, 8 Nisan 1985, s.1.

“Edirne Mitinginde Protesto Edilen Bulgaristan”, Yeni İnan, SAYI:8817, 8 Mayıs 1989, s. 1

“Türkler ve Bulgaristan”, Yeni İnan, SAYI:8818, 9 Mayıs 1985, s. 1.

“İnsan Hakları ve Türk Azınlığa Bulgar Baskısı”, Yeni İnan, SAYI: 8802, 26 Temmuz 1985, s. 1.

“Bulgar Zulmü Durmuyor”, Yeni İnan, SAYI: 8929, 26 Eylül 1985, s. 1.

“Bulgaristan’da Nüfus Sayımı”, Yeni İnan, SAYI: 8985, 2 Aralık 1985, s. 1.

“Bulgar Zulmü Bütün Dünyada Kınanıyor”, Yeni İnan, SAYI:9171, 15 Temmuz 1986, s. 1.

“Zeynebin Acı Feryadı, Bulgaristanda Bizi Ölüm Bekliyor”, Yeni İnan, SAYI:9231, 1986, s. 1.

“Belene’den Umut Yok”, Yeni İnan, SAYI:9624, 9 Ocak 1988, s. 1.

“İş Sahipleri: Soydaşlarımıza İş Vermeye Hazırız”, Yeni İnan SAYI:10062, 19 Haziran 1989.

“Bulgar Zulmünden: Göç Devam Ediyor”, Yeni İnan, SAYI:10063, 20 Haziran 1989, s. 1.

“Bulgaristandan Sınırdışı Edilen Soydaşlarımıza Yardım Komitesi Kuruldu”, Yeni İnan, SAYI:10064, 21 Haziran 1989, s. 1.

“ANAP İl Başkanlığından Bulgaristan’a Kınama”, Yeni İnan, SAYI:10066, 23 Haziran 1989, s. 1.

“Bulgaristan’dan Göç Eden Soydaşlarımıza Vatandaşlarımızın Yardım Elleri Uzatmaları İstendi”, Yeni İnan, SAYI:10068, 26 Haziran 1989, s. 1.

“Tekirdağ’a Yerleşen Göçmen Sayısı 8 bini Aştı”, Yeni İnan, SAYI:10073, 1 Temmuz 1989, s. 1.

“300 Bin Göçmen Daha Geliyor”, Yeni İnan, SAYI:10079, 8 Temmuz 1989, s. 1.

“Geç Kalınmış Olsa da”, Yeni İnan, SAYI:10116, 24 Ağustos, 1989, s. 1.

“Zorunlu Göç 311 Bin 785’de Durduruldu”, Yeni İnan, SAYI:10120, 29 Ağustos 1989, s. 2.

“Bulgar Zulmüne Karşı Bursa’da Protesto”, Şarköy Gazetesi, SAYI:1286, 19 Nisan 1985, s. 2.

“Naim’le Övünelim mi?”, Şarköy Gazetesi, SAYI:1444, 13 Mayıs 1988, s. 2.

“Soydaşlarımıza İş!”, Şarköy Gazetesi, SAYI: 1511, 18 Eylül 1989, s. 4.

“Bulgaristan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği’nin Gazetemize Gönderdiği Haksız ve Acımasız Bulgar Yönetimi Hakkındaki İki Açıklamasını Aynen Yayınlıyoruz.”, Şarköy Gazetesi, SAYI: 1522, 6 Kasım 1989, s. 3.

“Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu’nun Gazetemize Gönderdiği Bulgaristan Türkleri Hakkındaki Çağrısı”, Şarköy Gazetesi, SAYI: 1525, 27 Kasım 1989, s. 3.

“İşte Bulgaristan Gerçeği... Güneş Balçıkla Sıvanmaz!”, Şarköy Gazetesi, 15 Ocak 1990, s. 3.

“Türk-Bulgar İlişkilerinde İyileşme Durumu”, Şarköy Gazetesi, 16 Nisan 1990, s. 2.

“Bulgar Yönetiminin Türk Azınlığa Karşı Uyguladığı Baskıya Karşı Mücadele Veren Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği’nin Gazetemize Gönderdiği Bu Konudaki Çağrılarını Aynen Yayınlıyoruz”, Şarköy Gazetesi, SAYI: 1497, 22 Mayıs 1989, s. 1,

“İlçemizdeki 232 Soydaşımıza Un, Mercimek ve Şeker Yardımı!”, Şarköy Gazetesi, 5 Şubat 1990, s. 1.

“Yüzbinlerin Dönüşü”, Şarköy Gazetesi, 17 Temmuz 1989, S. 3.

“Soydaşlarımıza Yardım Elleri Uzanıyor”, Trakya Doğu Gazetesi, SAYI: 362, 5 Ağustos 1989, s. 3.

“Hayrabolu’ya Gelen Göçmen Sayısı 200’ü Aştı”, Trakya Doğu Gazetesi, 4 Ağustos 1989, s. 4.

“Göçmenlerle İlgili Toplantılar Başladı”, Trakya Doğu Gazetesi, SAYI:367, 11 Ağustos 1989, s. 3.

“Hayrabolu’da Göçmen Soydaşlarımızın Sorunlarını Saptamak İçin Komite Kuruldu”, Trakya Doğu Gazetesi, SAYI: 368, 12 Ağustos 1989, s. 3.

“Göçmenlere Ücretsiz Sünnet, Ücretsiz Tedavi”, Trakya Doğu Gazetesi, NO:368, 12 Ağustos 1989, s. 4.

“Ortak Pazar Değil Göçmen Pazarı Çorludaki Göçmenler de Eşyalarını Satıyor”, Trakya Doğu Gazetesi, 10 Ekim 1989, s. 4

“Göçmen Kadın Erkek Kuaför Salonu Açtı”, Trakya Doğu Gazetesi, SAYI: 374, 19 Ağustos 1989, s. 4.

“Sanatçılarımız Bulgar Zulmüne Karşı El Ele”, Trakya Doğuş Gazetesi, SAYI: 379, 25 Ağustos 1989, s. 4.

“Çorlu Belediyesi 210 Çocuğu Törenle Sünnet Ettirdi”, Trakya Doğuş Gazetesi, SAYI: 380, 26 Ağustos 1989, s. 1.

“Göçmenler Köylere”, Trakya Doğuş Gazetesi, SAYI: 380, 26 Ağustos 1989, s. 1.

“Göçmenlerin Yerleştikleri İllerin Başında Bursa Geliyor Tekirdağ 70 İlin İçinde 4.”, Trakya Doğuş, SAYI: 385, 1 Eylül 1989, s. 1.

“Kaynarca Belediyesi 15 Göçmen Aileyi İşkân Etti”, Trakya Doğuş, SAYI: 390, 7 Eylül 1989, s. 3.

“Lüleburgaz’da İlkokul Öğrencileri Giysi Bağışını Sürdürüyor”, Trakya Doğuş Gazetesi, SAYI: 11 Eylül 1989, s. 3.

“Soydaşlarımıza Yardım Komitesi Kuruldu”, Trakya Doğuş Gazetesi, SAYI: 396, 14 Eylül 1989, s. 3.

“10 Göçmen Bulgaristan’a Geri Dönüyor”, Trakya Doğuş Gazetesi, SAYI:397, 15 Eylül 1989, s. 3.

“Geri Dönerler 38 Bini Aştı”, Trakya Doğuş Gazetesi, SAYI:420, 12 Ekim 1989, s. 3.

“Geri Dönerler 47 Bin 500’e Ulaştı”, Trakya Doğuş Gazetesi, SAYI:430, 24 Ekim 1989, s. 3.

“Soydaşlarımıza Kira Yakacak ve Yiyecek Yardımı Yapılıyor”, Trakya Doğuş Gazetesi, SAYI:437, 1 Kasım 1989, s. 3.

“Geri Dönerlerin Sayısı 54 Bin 838”, Trakya Doğuş Gazetesi, SAYI: 447, 13 Kasım 1989, s. 3.

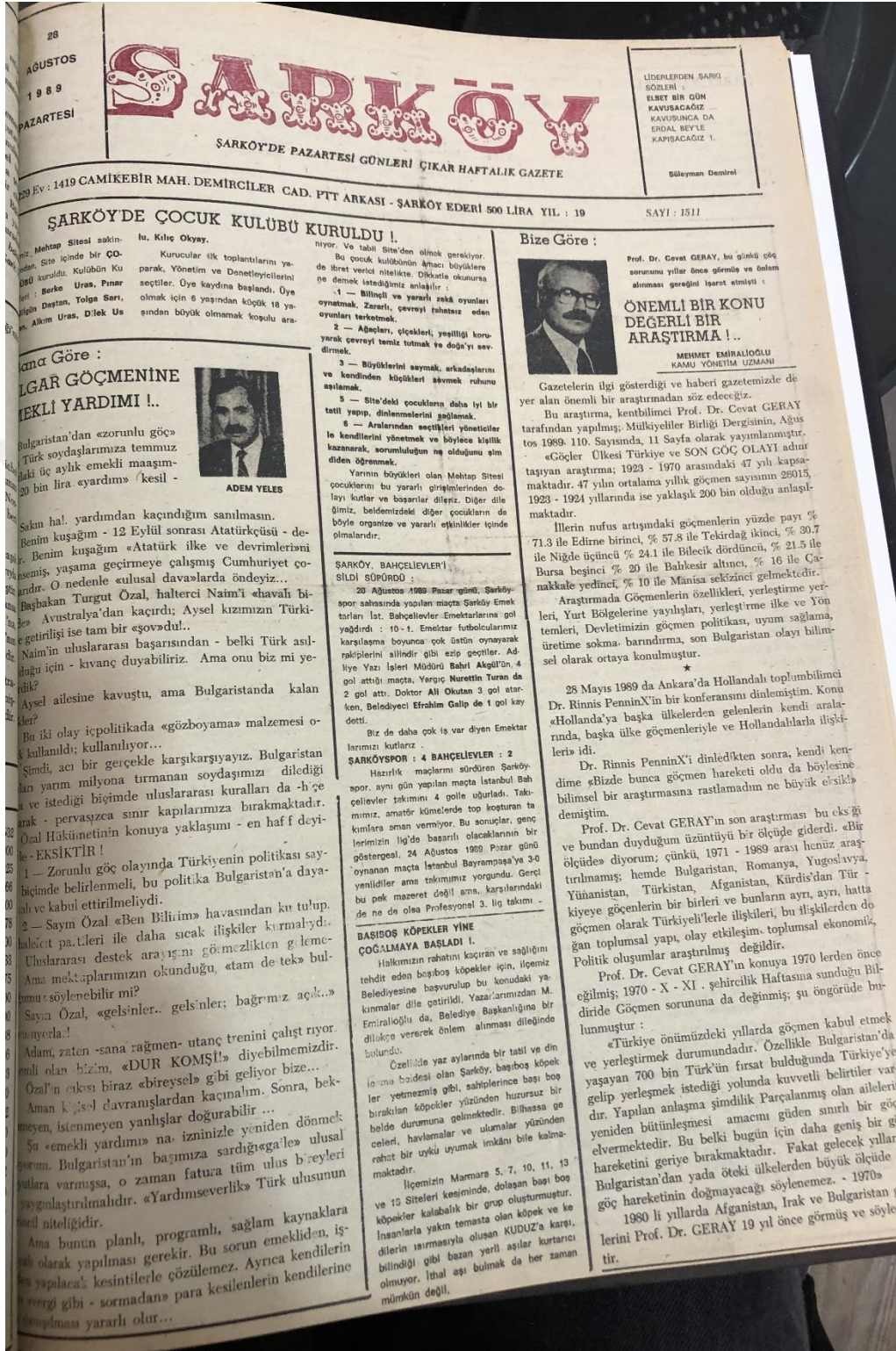
3. Elektronik Kaynaklar

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.02.2024).

EKLER

EK 1: Yeni İnan, SAYI: 10066, 23 Haziran 1989, s. 1.

EK 2: Şarköy Gazetesi, SAYI 1511, 28 Ağustos 1989, s. 1.

Ek 3: Yeni İnan Gazetesi, SAYI 0444, 8 Haziran 1987.